

† ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΙΑΜ. ΧΑΡΤΟΦΥΛΗΣ

Η ΖΩΗ ΜΟΥ ΟΠΩΣ ΤΗΝ ΕΖΗΣΑ

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΜΙΑΣ ΔΥΣΚΟΛΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

ΑΘΗΝΑ 2026

ΑΠΟ-ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Όλα τέλειωσαν σε λιγότερο από έξι ώρες. Υπεύθυνος, μεθοδικός και οργανωτικός, όπως σε όλη του τη ζωή ο Γιάννης, τελείωσε το κείμενο του βιβλίου αυτού, που μετά από πολλές παραινήσεις έγραψε. Στις οκτώ το βράδυ της Τετάρτης 11 Μαρτίου 2026, του τηλεφώνησα για να συζητήσουμε πού θα μπουν οι φωτογραφίες που συνοδεύουν το κείμενο. Τίποτε δεν έδειξε ότι σε λίγες ώρες όλα θα άλλαζαν, τόσο δραματικά. Στις έξι το πρωί της επομένης, η Ελισσάβετ με ενημέρωσε ότι είναι στο νοσοκομείο, και στη διαδρομή μου προς τα εκεί, πληροφορήθηκα το τέλος. Ο Γιάννης είχε ξεκινήσει για το μεγάλο ταξίδι προς την αιωνιότητα. Τώρα είναι μαζί με τους γονιούς και τα αδέρφια μας, τον Νίκο και τον Αντώνη. Εκεί, δίπλα στον θρόνο του μεγάλου Θεού, θα ετοιμάζονται για να ψάλλουν και οι τρεις τους υπέροχους ύμνους της Μεγάλης Εβδομάδας, όπως τόνισε ο πατήρ Ευστάθιος στον αποχαιρετισμό του. Και οι γονιοί μας θα τους καμαρώνουν, όπως παλιά.

Αλλά, όχι δεν τέλειωσαν όλα. Ας μην μας παρασύρει η ανθρώπινη αδυναμία. Για μας, που «προσδοκούμε ανάσταση νεκρών», απλώς μια μεταβολή έγινε. Πέρασμα, από τον ψεύτικο, στον αληθινό κόσμο, όπως πολύ σωστά λέμε στη Νίσυρο.

Φύλη μας, είπε: «Έφυγε όπως του άξιζε. Όρθιος, ήρεμος και με αξιοπρέπεια». Αυτό και σε συνδυασμό με τη μεγάλη αγάπη και τον σεβασμό που όλοι δείχνουν προς το πρόσωπό του, απαλύνουν κάπως τον πόνο μας.

Το βιβλίο θα εκδοθεί σύμφωνα με τις οδηγίες και τις επιθυμίες του, και με το εξώφυλλο που εκείνος επέλεξε. Παρακολουθεί με τα κιάλια τον ορίζοντα, για να αποφύγει τυχόν κακοτοπιές και να ακολουθήσει ασφαλή πορεία. Αυτό που προσπαθούσε σε όλη του τη ζωή.

Το κείμενο που ακολουθεί, το είχα γράψει πριν, και το παραθέτω χωρίς καμιά μεταβολή, εκτός από το ότι τον τίτλο «ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ», τον άλλαξα σε «ΑΠΟ-ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ» και στο τέλος πρόσθεσα μια παράγραφο. Ακολουθεί το κείμενο:

Θεώρησα σκόπιμο, και αντίθετο προς την εν προκειμένω δεοντολογία, να προσθέσω σ' αυτό το πόνημα αυτά που ακολουθούν, χωρίς να ενημερώσω προηγουμένως τον Γιάννη, γιατί αν τον ενημέρωνα, είμαι βέβαιος ότι θα με απέτρεπε από το να το πράξω. Τα προσθέτω λοιπόν εν αγνοία του, ως έκπληξη, αφού θα το διαπιστώσει μετά την εκτύπωση τού βιβλίου, και πιστεύω ότι θα μου το συγχωρήσει.

Με μεγάλη χαρά πληροφορήθηκα ότι τελικά αποφάσισε να προβεί σ' αυτή την αφήγηση, όχι μόνο γιατί γεννήθηκε και έζησε τα πρώτα χρόνια της ζωής του σε εποχή με συνταρακτικά για τα νησιά μας γεγονότα, τα οποία καλόν είναι να διασωθούν ως μέρος της τοπικής μας ιστορίας που παρουσιάζει τεράστιο ενδιαφέρον. Πέραν αυτού, καλόν είναι να διδάσκονται οι απόγονοί μας, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν αυτές οι γενιές, αλλά, παράλληλα, και πώς πρέπει να ενεργούμε, εμείς, «οι προβεβηκότες τη ηλικία», στο μέτρο που μπορούμε, ώστε να απαλύνουμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νεότεροι.

Πρόθεση αλλά και ηθική υποχρέωσή μου είναι να συμπληρώσω την περιγραφή της ζωής του Γιάννη με αυτά που παραθέτω, γιατί θεωρώ ότι βοηθούν στην πληρέστερη κατανόηση του χαρακτήρα του.

Είχα την ατυχία, όταν εγώ θα φοιτούσα στην πρώτη τάξη, να κλείσει το ημιγυμνάσιο της Νισύρου, κι έτσι, για να συνεχίσω, έπρεπε να ξενιτευτώ σε κάποιο άλλο νησί, πράγμα που απαιτούσε, πέραν των άλλων, και κάποια οικονομική ευχέρεια για την αντιμετώπιση των σχετικών εξόδων. Τέτοια δυνατότητα δε υπήρχε, από την πλευρά των γονιών μας, με τα δεδομένα της εποχής εκείνης, 1955. Επομένως, θα έμενα στη Νίσυρο και θα μάθαινα κάποια τέχνη, χωρίς αυτό να είναι μειωτικό.

Τότε, ο Γιάννης, υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία, και είτε στους γονείς μας, αν μπορούσαν να ανταποκριθούν στα έξοδα μόνο για ένα χρόνο, και μετά, εκείνος, μετά τη θητεία του, θα αναλάμβανε όλα τα έξοδα για τις περαιτέρω σπουδές μου. Έτσι και έγινε. Και όχι μόνο για το γυμνάσιο, αλλά και μετά.

Δεν ήταν όμως μόνο η οικονομική στήριξη από τον Γιάννη και την Ελένη, που πράγματι από το υστέρημά τους κάλυπταν τα έξοδά μου. Ήταν κυρίως η ηθική στήριξη και συμπαράσταση. Σε κάθε βήμα μου, ήταν δίπλα μου, με στήριζαν και με βοηθούσαν, κι εγώ ένιωθα τη σιγουριά της παρουσίας τους.

Κι όταν, χρόνια μετά, αφιέρωσα στον Γιάννη το βιβλίο που συνέγραψα για τις Σχολές Πλοιάρχων, με τίτλο «ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΝΑΥΣΙΠΛΟΪΑ», και συνόδευσα την αποστολή του με μια επιστολή στην οποία του έγραψα ότι, ό,τι πέτυχα στη ζωή μου το οφείλω σ' εκείνον και στην Ελένη, εκείνος, στην απάντησή του, ανέφερε μεταξύ άλλων: «Ό,τι έγινε ως τώρα και ό,τι σου επιφυλάσσει η μοίρα να γίνεις, οφείλεται αποκλειστικά στα δικά σου φτερά και στις δικές σου δυνάμεις. Εσύ ξεκίνησες τον ανήφορο της ζωής, με αποκούμπι την ευχή των γονιών μας και τις προσδοκίες όλων μας, και τα κατάφερες. Καλή 'ναι βέβαια η με-

τριοφροσύνη, μα και η αλήθεια πρέπει πάντα να λέγεται. Με τον Θεό βοηθό και με την προστασία της «Ποταμίτισσας», που από μικρό παιδί την υπηρετούσες, πήρες άριστα στην επαγγελματική σου ζωή και πέτυχες μια καριέρα, που σου ανήκει εξ ολοκλήρου. Όλοι οι άλλοι, παίξαμε ρόλο «αφέτη», ενώ εσύ κατέβηκες στον στίβο και αγωνίστηκες με τις δικές σου δυνάμεις, και νίκησες. Πόθος μας ήταν να δούμε να πραγματοποιείται κάποιο όνειρο, που στη δική μας περίπτωση ναυάγησε. Σ' ευχαριστούμε για τη χαρά που χαρίζεις σ' όλους μας, μα πιο πολύ στους κατακουρασμένους, ψυχικά και σωματικά γονείς μας».

Τώρα, το πού ακριβώς εντοπίζεται η μετριοφροσύνη, που αναφέρει, εύκολα γίνεται αντιληπτό, γιατί, χωρίς τη δική τους βοήθεια, ό,τι δυνατότητες κι αν είχα, δεν υπήρχε περίπτωση να αναδειχθούν. Το όνειρο, που στην περίπτωσή του έμεινε ανεκπλήρωτο, ήθελε να εκπληρωθεί τουλάχιστον, στη δική μου περίπτωση.

Θα πείτε, ίσως, μα αυτές είναι οικογενειακές ιστορίες. Τι θέση έχουν εδώ. Πέραν της υποχρεώσεώς μου να εκφράσω και από τη θέση αυτή, τις ευγνώμονες ευχαριστίες μου προς τον Γιάννη και την Ελένη, και το γεγονός ότι, την ιστορία αυτή τη θεωρώ χαρακτηριστική, για την ολοκληρωμένη παρουσίαση του χαρακτήρα του Γιάννη, υπάρχει και άλλος λόγος. Σε εποχές που ο θεσμός της οικογενείας διέρχεται σοβαρή κρίση, τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν, για τα παιδιά και τα εγγόνια μας, την βέλτιστη απόδειξη της σημασίας που έχει η ανυστερόβουλη αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια που μόνο μεταξύ των μελών της οικογενείας συναντάται.

Μαζί λοιπόν με τις θερμές ευχαριστίες μου, ολόψυχες ευχές, ο Θεός, που όλη του τη ζωή ο Γιάννης τον υμνολογούσε από τα αναλόγια των εκκλησιών, να χαρίζει και στους δυο, «ύγιαν κατ' ἄμφω» και μακροημέρευση. Τους έχουμε πάντα ανάγκη.

Αυτά είχα γράψει πριν. Σήμερα, Μεγάλη Παρασκευή, η σκέψη όλων στρέφεται στους αγαπημένους που δεν είναι πια μαζί μας, κι έτσι αποφάσισα να συμπληρώσω το μικρό αυτό κείμενο, μετατρέποντας τον «Χαιρετισμό» σε «Από-χαιρετισμό». Η Εκκλησία τιμά σήμερα τον θάνατο του Θεανθρώπου, ο οποίος όμως είναι ταυτόχρονα και η Ανάσταση του Ανθρώπου. «Θανάτω, θάνατον πατήσας». Με την προσδοκία λοιπόν αυτής της αναστάσιμης ημέρας, σε αποχαιρετώ, Γιάννη μου αγαπημένε.

Κώστας Διαμ. Χαροφύλης

Βούλα, 10 Απριλίου του 2026, Μεγάλη Παρασκευή

Η ΡΟΔΙΑΚΗ

Επικαιρότητα: Παρασκευή 13.03.2026 16:45

Συλλυπητήριο μήνυμα Δημάρχου Νισύρου για την απώλεια του Γιάννη Χαρτοφύλη

Τη βαθιά του θλίψη για την απώλεια του Γιάννη Χαρτοφύλη εκφράζει ο Δήμαρχος Νισύρου Χριστοφής Κορωναίος, με συλλυπητήριο μήνυμά του.

Όπως επισημαίνεται, ο εκλιπών υπήρξε μια σημαντική μορφή για τη Νίσυρο, με πολυετή προσφορά στη δημοσιογραφία, τον πολιτισμό και την ανάδειξη της ιστορίας και της ταυτότητας του νησιού.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Γεννήθηκα στις 3 Ιουλίου 1933 στο Μανδράκι της Νισύρου κι εκεί πέρασα τα παιδικά μου χρόνια. Πατέρας μου ήταν ο Διαμαντής Χαροτοφύλης, που γεννήθηκε και έζησε μέχρι τον γάμο του στα Νικιά και μητέρα μου η Άννα το γένος Κατσιματίδη, από το Μανδράκι, όπου εγκαταστάθηκαν μετά τον γάμο τους. Όμως παρά τις δύσκολες συνθήκες συγκοινωνίας, τόσο εγώ, που ήμουν ο δεύτερος από τα τέσσερα αγόρια της οικογένειας, όσο και τα άλλα τρία αδέρφια μου επισκεπτόμασταν συχνά τον παππού και τη γιαγιά στα Νικιά. Οι γονείς μου ήταν δυο απλοί, αγνοί και καλοκάγαθοι νησιώτες, που μπορεί η τσέπη τους να ήταν άδεια, όμως η καρδιά τους ήταν γεμάτη καλοσύνη, ανθρωπιά και αγάπη για το συνάνθρωπο. Θυμάμαι, στα δύσκολα χρόνια του πολέμου, με την πείνα, τις στέρησεις και την ανέχεια, ό,τι είχαμε στο σπίτι, όσο λιγοστό κι αν ήταν, εκτός από το μερίδιο για τους «δικούς» μας ανθρώπους, η μητέρα μου, πάντα θυμόταν και τον ... γείτονα, κι ακόμα πιο πέρα, όταν ήξερε πως είχε ανάγκη.

Το επίθετο της οικογένειας του πατέρα μου ήταν Κρόης. Επειδή όμως στον ιερέα Εμμανουήλ, αδελφό του προπάππου μας Γιάννη, απενειμήθη από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το οφίκιον του Άρχοντος Χαροτοφύλακος, ο ίδιος και τα αδέρφια του, προτίμησαν, όπως τότε συνηθιζόταν, να χρησιμοποιήσουν τιμητικά το οφίκιον ως επίθετο κι έτσι από Κρόης, μετονομάστηκαν, αντί Χαροτοφύλακας, κατά παραφθοράν, σε Χαροτοφύλης. Ήταν όμως πολυάριθμη οικογένεια και πολλά μέλη της είχαν το ίδιο, και μικρό όνομα και επίθετο, με αποτέλεσμα να υπάρχει συχνά σύγχυση ως προς τον προσδιορισμό συγκεκριμένου ατόμου. Το πρόβλημα ελύθη, με τη χρήση του ονόματος που εχρησιμοποιείτο ως παρατσούκλι. Έτσι, η οικογένεια του προπάππου μας πήραν το Γιαννάκης, λόγω της σωματικής του διαπλάσεως και του αδελφού του Γιώργη, Καραγιώργη, προφανώς λόγω χρώματος. Η άτυπη αυτή ονομασία, επισημοποιήθηκε, με την καταχώριση στα ανασυνταχθέντα νέα

Μητρώα, Δημοτολόγια, Αρχεία κλπ, τα οποία είχαν καταστραφεί μετά την αποχώρηση των ιταλικών αρχών.

Με το επίθετο Γιαννάκης καταχωρίστηκε και η δική μου οικογένεια, στον Δήμο Μανδρακίου, γι' αυτό και εγώ και τα αδέρφια μου μέχρι και το γυμνάσιο, φερόμασταν εγγεγραμμένοι μ' αυτό το επίθετο. Στο μεταξύ όμως είχαν οργανωθεί οι ελληνικές Υπηρεσίες στα νεοαπελευθερωθέντα Δωδεκάνησα, οπότε εντοπίστηκε στον Δήμο Μανδρακίου το προϋπάρχον Μητρώον γραμμένο σε ιταλική γλώσσα και τότε δόθηκε εντολή να μεταφραστεί στα ελληνικά και να τεθεί σε ισχύ, όπως ακριβώς είχε, κι έτσι η οικογένειά μου ξανααπέκτησε το επώνυμο Χαρτοφύλης, ενώ στα αρχεία της Κοινότητας των Νικιών, τα οποία συντάχθηκαν εξ αρχής, η οικογένεια μέχρι σήμερα παραμένει ονομαστικά χωρισμένη στα δύο. Αυτά, όσον αφορά την... ταλαιπωρία, που υπέστη το επώνυμο της οικογένειας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ανάμεσα στα εμπόδια, στα προβλήματα, στις αναποδιές, που κάθε άνθρωπος αντιμετωπίζει στη ζωή του, πρωτεύουσα θέση κατέχουν οι δυσκολίες, που συναντά κάθε νέος άνθρωπος, που αγωνίζεται για τη σταδιοδρομία του. Και δεν εννοούμε βέβαια τη μερίδα αυτών, που βρίσκουν «το τραπέζι στρωμένο», αλλά αυτούς, που κατεβαίνουν στο στίβο για να αγωνιστούν, ώστε να χαράξουν την κατάλληλη και πιο ευνοϊκή ρότα, την οποία θα ακολουθήσουν για να έχουν γαληνεμένο ταξίδι στο πέλαγος της ζωής. Αυτούς, που χτυπούν πόρτες, που ως τώρα ήταν ολάνοιχτες και τώρα τις βρίσκουν σφιχταμπαρωμένες, που απευθύνονται σε διαβεβαιώσεις, ενθαρρύνσεις, υποσχέσεις για βοήθεια και συμπαράσταση, και τώρα ακούνε «δυστυχώς» «λυπούμαι», και «συγγνώμη». Δυο δρόμοι ανοίγονται τότε, αυτός της απογοήτευσης και της παραίτησης κι ο άλλος της τόλμης, και της επιμονής.

Ο πρώτος δύσκολα οδηγεί σε φως, ενώ ο άλλος, στον αγώνα, στην προσπάθεια και συνήθως καταλήγει στο φως. Στις γραμμές, που ακολουθούν καταγράφονται δυσκολίες, που αναπόφευκτα οδηγούσαν στην εγκατάλειψη. Όμως υπερίσχυσε η συνέχεια, η τόλμη, η ανυποχώρητη θέληση και μάλιστα σε χρόνους χαλεπούς, με την κάθε προσπάθεια να κινείται στους ρυθμούς και στις συνέπειες του πολέμου. Στο κείμενο παρεμβάλλονται, περιληπτικές αναφορές γνωστών ιστορικών γεγονότων και στοιχειώδεις περιγραφές, από την περιορούσα τότε πολεμική ατμόσφαιρα.

Η περιληπτική αναφορά αυτών των γεγονότων αποσκοπεί στην, έστω και στοιχειώδη ενημέρωση επί ιστορικών θεμάτων, που είχαν άμεση επίδραση στην εν γένει ζωή της καταγραφομένης εποχής, σύγκριση του χθες με το σήμερα, ώστε να αντιληφθεί ο αναγνώστης-μαθητής την πλεονεκτική και κατά πάντα ευνοϊκή θέση του σήμερα, η οποία σε καμιά περίπτωση και για οποιοδήποτε λόγο δεν θα πρέπει να μένει ανεκμετάλλευτη.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ

ΜΙΑΣ ΔΥΣΚΟΛΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΕΙΣ ΜΟΥ

Ανήκω στη γενιά, που ήρθε στη ζωή σε χρόνια δύσκολα και σε καιρούς χαλεπούς, γιατί είχε το θλιβερό προνόμιο να γεννηθεί στα χρόνια της ιταλικής σκλαβιάς, να ρουφήξει ως την τελευταία σταγόνα το ποτήρι, με τα βάρβαρα, τα απάνθρωπα, τα ανελεύθερα μέτρα του Ιταλού δυνάστη και να υποστεί όλες τις πιέσεις της ανθελληνικής προπαγάνδας, που στόχον είχε τον αφελληνισμό των Δωδεκανησίων και την αποκοπή τους από τις ρίζες τους, τις παραδόσεις τους και από τη θρησκεία των προγόνων τους. Κι ύστερα ήρθε ο πόλεμος, με τις χίλιες δυο απώλειες ζωών, την αγωνία, το φόβο, τις στερήσεις και κυρίως την πείνα.

Σε ηλικία έξι μηνών

Μαθητής

Πολλές οι ελλείψεις, μεγάλες οι ανάγκες, ανύπαρκτοι οι πόροι, γι' αυτό κι έπρεπε όλοι, μικροί και μεγάλοι να κατεβούμε στο στίβο και να αγωνιστούμε. Κι αυτός ο αγώνας, στον οποίον εγώ μπήκα πολύ πριν από τη σχολική ηλικία, μου στέρησε τις χαρές της τόσο όμορφης παιδικής ζωής. Όταν οι φίλοι μου πήγαιναν στο πλάι για παιχνίδι, εγώ γύριζα από το Στενό ή τις Σιώνες μεταφέροντας γάλα ή τυρί κι όταν με αναζητούσαν για κολύμπι, εγώ μάζενα στο Άργος σύκα κι αμύγδαλα. Όταν κτυπούσε η καμπάνα, τις Κυριακές και εορτές, εγώ αντί να πάω στην εκκλησία, που ήμουνα μάλιστα και παιδί του Ιερού, σηκωνόμουνα με το λάλημα του πετεινού ή όταν το φεγγάρι φώτιζε το υπνοδωμάτιο κι έπαιρνα το δρόμο, ακολουθώντας τον πατέρα μου στην Κέλλα (χώρος που γεννούσαν οι κατσίκες), για να διώχνω τον βίτσιλα (γυπαετός), που καιροφυλακτούσε να επιτεθεί στα νεογέννητα ριφάκια. Παρακαλούσαμε, με τον αείμηστο αδελφό μου Νίκο, να πιάσει ραγδαία βροχή, μήπως και τη... γλιτώσουμε, αλλά πολλές φορές ούτε κι αυτή στεκόταν εμπόδιο, για να πάμε στο βουνό και να μεταφέρουμε ξύλα για το φούρνο ή για την παραστιά. Αλλά κι αργότερα ως μαθητές, στον ελεύθερο χρόνο από τις σχολικές μας υποχρεώσεις, φεύγαμε για να πάμε να φροντίσουμε το κοπάδι, για να πάει ο πατέρας μας στα χωριά για να δώσει κρέας ή τυρί και να πάρει λάδι, αλεύρι ή ψωμί για να φάνε τα έξι άτομα, και όχι μόνο, που μεσημέρι - βράδυ κάθιζαν στο τραπέζι.

Μετ' εμποδίων πάντα οι σχολικές υποχρεώσεις, όμως άσβεστη πάντα μέσα μου η δίψα για μάθηση γι' αυτό, και κάθε χρόνο ήμουνα ανάμεσα σ' αυτούς, που βραβεύονταν για την επιμέλεια και την καλή τους επίδοση.

Το σπίτι, που γεννήθηκα βρισκόταν σχεδόν σε επαφή με τον Καθεδρικό Ναό του νησιού μας, την Παναγία Ποταμίτισσα. Γι' αυτό μόλις «στάθηκα στα πόδια μου» βρέθηκα να διακονώ στο Ναό ως «παιδί του Ιερού». Έγινα ο άμεσος βοηθός του δηπότητου και όταν μου επέτρεπαν οι άλλες υποχρεώσεις μου, ήμουνα πάντα πρώτος σε ό,τι χρειαζότανε. Όσπου σε κάποιον εσπερινό με άκουσε να ψάλλω ο ιεροψάλτης και δάσκαλος Γεώργιος Καμπανής, μετέπειτα ιερέας στη Ρόδο και στην Αμερική και με κάλεσε στο Αναλόγιο. Κοντά του έμαθα να ψάλλω και να αγαπήσω τη βυζαντινή μουσική, την οποίαν αργότερα, όταν μου δόθηκε η ευκαιρία, σπούδασα στο Ελληνικό Ωδείο και έψαλλα σε πολλούς Ναούς, σ' όλα τα χρόνια της ζωής μου και πάντοτε αφιλοκερδώς. Στην ηλικία των μαθητικών χρόνων αρρώστησα με ένα βαρύ κρουολόγημα και η εντολή του γιατρού ήταν να μην ιδρώνω, να μην ε-

κίθεται στο κρύο και να αποφύγω το καλοκαίρι τα μπάνια στη θάλασσα. Και η μητέρα μου για να σιγουρευτεί πως θα συμμορφωνόμουν, παρακάλεσε τον μεγαλέμπορο του νησιού Φίλιππο Φιλίππου να με προσλάβει το καλοκαίρι αμισθί «παραγιό» στο εμπορικό του. Κι εκείνος δεν της χάλασε χατίρι και από την επομένη είχα αναλάβει υπηρεσία, η οποία μου άρεσε γι' αυτό και δεν έφερα αντίρρηση. Αντίθετα είχα μάθει γρήγορα τη δουλειά, γι' αυτό και πολλές φορές ο Φίλιππος με άφηνε μόνο και πήγαινε για χαρτιά στο παλιό καφενείο, στο Καζίνο. Κάποιο απόγευμα ήρθαν στο μαγαζί δυο άγνωστοι και ζήτησαν τον κ. Φιλίππου κι όταν ρώτησα ποιος τον ζητεί, μου απάντησαν «Νομικός». Οπότε έτρεξα στο καφενείο και του είπα πως τον ζητεί κάποιος... δικηγόρος. Κι όταν έφτασε ο Φίλιππος, του συστήθηκε ως Πέτρος Νομικός. Δεν επρόκειτο για δικηγόρο αλλά για τον επιχειρηματία Νομικό, ο οποίος συνοδευόμενος από τον πολύ γνωστό αργότερα στη Νίσυρο, Σπ. Μαλασπίνα, ήρθαν να εκδηλώσουν ενδιαφέρον και να συζητήσουν το θέμα της εκμετάλλευσης των ορυχείων ελαφρόπετρας στο Γυαλί. Και κάποιος κοινός γνωστός τον απέστειλε στον Φίλιππο, ο οποίος τον έφερε σε επαφή με τον Δήμαρχο. Ήταν η πρώτη ενημερωτική συζήτηση για το θέμα, η οποία διεξήχθη μεταξύ των δυο ανδρών, χωρίς να υπάρξει ούτε συμφωνία ούτε και κάποια δέσμευση. Κι όμως την επομένη κι ενώ είχαν φύγει οι επισκέπτες, κοινό θέμα συζήτησης ήταν το ότι ο Δήμαρχος ξεπούλησε το Γυαλί, χαρίζοντάς το στο Νομικό. Και η αλήθεια ήταν ότι δεν ξεπούλησε το Γυαλί ο Δήμαρχος, όμως από τότε άρχισαν οι συζητήσεις, που μετά δυο χρόνια κατέληξαν σε συμφωνία, η οποία προέβλεπε την ανάθεση της εκμετάλλευσης των ορυχείων ελαφρόπετρας της νησίδας Γυαλί στην Μεταλλευτική Εταιρεία ΛΑΒΑ του Νομικού. Κι από τότε μέχρι σήμερα, τα ορυχεία έχουν αναδειχθεί σε πλουτοπαραγωγική πηγή για τη Νίσυρο.

Η ΙΤΑΛΟΚΡΑΤΙΑ

Όταν οι Ιταλοί κατέλαβαν τα νησιά, αρχικά συμπεριφέρονταν με ευρωπαϊκή κουλτούρα, εφαρμόζοντας στα Δωδεκάνησα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής, εκτέλεσης πολιτιστικών και εξωραϊστικών έργων, ανέγερσης κοινωφελών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, σχολείων, κτηρίων για στέγαση Υπηρεσιών, οργάνωσης και εκσυγχρονισμού Υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, αξιοποίησης και προβολής αξιοθέατων κλπ, ενώ στα σχολεία, μαζί με την ιταλική γλώσσα, επέτρεπαν και τη διδα-

σκαλία ελληνικών μαθημάτων. Όμως δεν άργησαν να αποκαλύψουν τις πραγματικές τους διαθέσεις και τον αποκλειστικό τους στόχο, που δεν ήταν άλλος από το να αποκόψουν τους Δωδεκανησίους από τις ρίζες τους, από την ιστορία και τις παραδόσεις της φυλής τους, από τη θρησκεία των προγόνων τους. Και χρησιμοποίησαν τα πιο ανελεύθερα και πιεστικά μέσα για να επιτύχουν το στόχο τους. Πρώτα - πρώτα ίδρυσαν τη φασιστική Λέσχη «Dopo Lavoro» και υποχρέωσαν όλους τους εργαζομένους να εγγραφούν μέλη, αν ήθελαν να διατηρήσουν την εργασία τους.

Ιταλικό σχολείο

Η πρώτη γλώσσα, που εγώ διδάχθηκα, όταν πρωτοπήγα στο σχολείο, ήταν η ιταλική, το πρώτο τραγούδι που μας έμαθαν και το τραγουδούσαμε κάθε πρωί, όλα τα παιδιά του σχολείου, στην έπαρση της ιταλικής σημαίας, χαιρετώντας μάλιστα με προτεταμένο το χέρι κατά τα φασιστικά πρότυπα, ήταν το **Salve o popolo d' eroi, salve o patria immortale** (χαίρε λαέ των ηρώων, χαιρέ πατρίδα αθάνατη ...), για προσευχή απαγγέλλαμε το **Ave Maria piena di grazia**, ενώ το πρώτο σχέδιο που διδαχθήκαμε ήταν το **Fascio Littorio**, το σήμα του φασισμού, ένα δεμάτι ξύλα δεμένο με σχοινί και στην άκρη προεξείχε ένας μπαλτάς. Ιδιαίτερη προσπάθεια κατέβαλαν στο να μας ντύσουν με τη στολή των «**Balilla**» (νεολαίας του φασισμού), όμως κάθε φορά, που το επιχειρούσαν, «δασκαλεμένοι» από τους γονείς μας, πηδούσαμε, όλοι οι μαθητές από τα παράθυρα των τάξεων και διασκορπιζόμασταν στα γύ-

ρω χωράφια. Και η απάντηση των Ιταλών ήταν να συλλαμβάνουν και να φυλακίζουν τους γονείς, αναγκάζοντας τους μαθητές να επιστρέψουν στο σχολείο.

Στην αρχή είχαμε δασκάλους Νισύριους, οι οποίοι, αν και ήταν υποχρεωμένοι να τηρούν πλήρες πρόγραμμα ιταλικών μαθημάτων και να διδάσκουν μόνο στοιχειώδεις γνώσεις ελληνικών, εκείνοι φρόντιζαν, με χίλιες δυο προφυλάξεις, να μας διδάσκουν ευρύτερη ελληνική ύλη, παρακάμπτοντας το ιταλικό πρόγραμμα. Συνηθισμένη τακτική τους, το να κλείνουν με χαρτί τις κλειδαρότρυπες στις πόρτες των αιθουσών, για να μη γίνονται αντιληπτοί από... πονηρά βλέμματα.

Το τελευταίο ιταλικό σχολείο

Όμως η τακτική τους αποκαλύφθηκε, με αποτέλεσμα, να χάσουν τη δουλειά τους και να αντικατασταθούν από Ιταλούς συναδέλφους τους, να καταργηθεί παντελώς η διδασκαλία των ελληνικών μαθημάτων στα σχολεία, και να καθιερωθεί αποκλειστικά η διδασκαλία των ιταλικών, ενώ απηγορεύθη η χρήση της ελληνικής γλώσσας, ακόμα και στις μεταξύ των μαθητών συζητήσεις, χρησιμοποιώντας, μάλιστα, μεθόδους ευτελείς και παιδαριώδεις. Εφοδιάζαν π.χ. κάποιο μαθητή, κρυφά από τους υπολοίπους, με ένα κλειδάκι, με την εντολή να παρακολουθεί στη διάρκεια του διαλείμματος και όποιον θα άκουε να μιλήσει ελληνικά, να του το παραδώσει. Κι εκείνος, με τη σειρά του, να πράξει το ίδιο με άλλο παιδί. Στην τάξη μετά, ρωτούσαν ποιά παιδιά πήραν το κλειδί, για να κληθούν οι γονείς να πληρώσουν χρηματικό πρόστιμο. Απαγόρευε-

σαν κάθε τι που θύμιζε Ελλάδα, όπως βιβλία, πίνακες, φωτογραφίες, απαγόρευσαν τη χρήση του γαλάζιου χρώματος, ακόμα και σε φορέματα, ενώ σε κάθε ευκαιρία παρενέβαλλαν εμπόδια σε θέματα λατρείας.

Όσο για την εκπαιδευτική επάρκεια των νεοφερμένων Ιταλών δασκάλων, ελέχθη, τότε, πως ήταν βασιλόφρονες και το φασιστικό καθεστώς τους τοποθέτησε δυσμενώς στα σχολεία της Δωδεκανήσου. Κι ενώ ως δάσκαλοι, φρόντιζαν να ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στις υποχρεώσεις τους, αφού σε αντίθετη περίπτωση θα είχαν να δώσουν λόγο, ως παιδαγωγοί, χρησιμοποιούσαν μεθόδους βάρβαρες, φοβερές και παιδαγωγικά απαράδεκτες. Αν, για παράδειγμα, κάποιος μαθητής –ηλικίας ακόμα και 6 ετών– ατακτούσε μέσα στην τάξη, τον υποχρέωναν να απλώσει τα χέρια πάνω στο θρανίο με τις παλάμες προς τα κάτω, και ο δάσκαλος ερχόταν με σφυρί και πρόκα μεγάλη απειλώντας να του καρφώσει το χέρι στο θρανίο. Ο τρόμος των παιδιών ήταν τόσο μεγάλος, ώστε πολλά λιποθυμούσαν. Άλλοτε, μας υποχρέωναν, για ασήμαντη αφορομή, να γονατίσουμε, πίσω από τον πίνακα, σ' όλη τη διάρκεια του μαθήματος –φορούσαμε κοντά παντελόνια–, με τα γόνατα να ακουμπούν πάνω σε ψιλά βότσαλα με πόνους αφόρητους, ενώ σε πολλές περιπτώσεις τα γόνατα μάτωναν.

Οι αντιδράσεις και οι διαμαρτυρίες του κόσμου στα σχέδια των Ιταλών ήταν δυναμικές, όμως ενώ οι Ιταλοί απαντούσαν με αυστηρά μέτρα και πιο πιεστικά αντίποινα, στο τέλος δεν κατάφεραν να επιτύχουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, αφού οι Δωδεκανήσιοι και την ελληνική γλώσσα χρησιμοποιούσαν αναλλοίωτη και πιστοί στη θρησκεία των πατέρων τους παρέμεναν. Και είναι χαρακτηριστικό το ότι, αντικατεστάθη δυσμενώς ο πρώτος Ιταλός Διοικητής Δωδεκανήσου Μάριο Λάγγο, με την κατηγορία ότι η προσπάθειά του δεν απέδωσε. Και ως αντικαταστάτης του τοποθετήθηκε αρχηγικό στέλεχος του Φασισμού, ο Cesare Maria De Vecchi, οπότε η κατάσταση έγινε ακόμα πιο δύσκολη.

ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Έτσι, προ του κινδύνου να αποκοπούμε τα Ελληνόπουλα από τη μητρική μας γλώσσα, φρόντισαν οι γονείς μας, σε συνεργασία με τους απολυμένους και άνεργους ντόπιους δασκάλους, να αναβιώσουν το «Κρυφό Σχολείο», στο οποίο φοιτούσαν πολλοί μαθητές, υπό αυστηρά μέτρα προφύλαξης. Παράλληλα με τη φοίτηση στο ιταλικό σχολείο, κάθε βράδυ συγκεντρωνόμασταν σε διαφορετικά σπίτια, ακολουθώντας

διαφορετική πορεία ο καθένας, κι εκεί οι Νισυριοί δάσκαλοι, με κίνδυνο να βρεθούν στη φυλακή, μας μάθαιναν γραφή και ανάγνωση και μας δίδασκαν την εθνική μας ιστορία και τη θρησκεία των προγόνων μας. Θυμάμαι ακόμα τον τρόπο και το χτυποκάρδι που ένοιωσα, όταν κάποιος βράδυ, πηγαίνοντας στο προκαθορισμένο σπίτι για μάθημα, κρατούσα τα βιβλία μέσα σε πιάτο σκεπασμένο με άσπρη πετσέτα και στο δρόμο με σταμάτησαν οι καραμπινιέροι. Κι όταν με ρώτησαν πού πηγαίνω, ψύχραιμος εγώ, αλλά και κατάλληλα... δασκαλεμένος, τους έδειξα την πετσέτα με το πιάτο, λέγοντας πως παίρνω φαγητό στη γιαγιά μου. Κι εκείνοι δεν συνέχισαν την έρευνα, ενώ εγώ έφυγα με το ερώτημα «άραγε με πίστεψαν ή έκαμαν τα... στραβά μάτια».

Η ΝΙΣΥΡΟΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Μπορεί η ανθελληνική πολιτική και τα ανελεύθερα μέτρα των Ιταλών κατακτητών να δυσκόλευαν τη ζωή των Νισυρίων και των Δωδεκανησίων γενικότερα. Όμως η ζωή στο νησί είχε και τις θετικές παραμέτρους της. Πρώτα-πρώτα υπήρχε σχετικά εύκολο μεροκάματο και για τον τεχνίτη και για τον εργάτη, και για τον επαγγελματία και για τον υπάλληλο. Στην τοπική αγορά τα μπακάλικα ήταν πραγματικά παντοπωλεία, τα οποία διέθεταν κάθε τι που θα μπορούσε να χρειαστεί ο οποιοσδήποτε συμπατριώτης τους. Κι ήταν τυποποιημένη η εσωτερική ταξινόμηση. Ο πάγκος με τη ζυγαριά στη μέση και με το συρτάρι-ταμείο στην εσωτερική πλευρά. Στη μια μεριά ήταν οι τενεκέδες με βούτυρο, σάλτσα, ταχίνι, χαλβά, και πλάι χαρτιά από εφημερίδες ή μπακαλόχαρτα, για να τα τυλίξουν. Στην άλλη οι σαρδέλλες, οι ρέγγες, ο μπακαλιάρος, το χαβιάρι (ταραμάς), και μύλος κασέρι. Μπροστά από τον πάγκο ήταν αραδιασμένα τα τσουβάλια με τα όσπρια, το αλάτι, ρύζι, μακαρόνια χύμα σε κιβώτια, αλεύρι, ζάχαρη. Παραδίπλα το βαρέλι με το γάζι (πετρέλαιο) και πλάι οι σκούπες, οι βούρτσες για σφουγγάρισμα και ασβέστωμα, φτυάρια, αξίνες, σχοινιά κι άλλα γεωργικά εργαλεία, αλλά και τηγάνια, τσουνάλια, τσανάκες, λεκάνες, κουκχουμάρια κι άλλα πήλινα είδη εστίασης, και στον άλλο τοίχο ήταν η βιτρίνα με τα υφάσματα, άλλα είδη ένδυσης, κάλτσες, χειρομάνδηλα, σκούφους. Σ' όλους τους τοίχους υπήρχαν ράφια με βάζα με μοσχοκάρυδο, μπρόκχα (γαρούφαλλο), λεμόντουζου, κανέλλα, πιπέρι, στο άλλο μανταλάκια, λουλάκι, σαπούνι, σε άλλο είδη ραπτικής κουβαρίστρες, μασούρια με μουλινέ, μετάξια, μαλλί για πλέξιμο κλπ. Μεγάλη η κατανάλωση, αλλά με τα καΐκια να πηγαиноέρχονται και να συμπλήρωναν τα κενά.

Εκείνο, που ετηρείτο τότε σχολαστικά ήταν το ωράριο εργασίας. Όμως τότε ήταν άγνωστο το ωρολόι. Και η ώρα υπολογιζόταν τότε, την μεν ημέρα με τη θέση του ήλιου, τη δε νύχτα με την κίνηση του φεγγαριού, ενώ υπήρχαν κι εκείνοι που περίμεναν να «κουκκίσει ο πετεινός», όσο για την ώρα του σχολείου, τη θύμιζε κάθε πρωί η καμπάνα της εκκλησίας. Ο μόνος, που διέθετε ωρολόι τσέπης ήταν ο έμπορος Μανώλης Παρθενιάδης. Άνθρωπος, με πολλή τάξη στη ζωή του. Ακριβώς στις 12 το μεσημέρι έκλεινε το μαγαζί, στο Λαγκάδι, και πήγαινε για φαγητό στο σπίτι του, στην Άϊ Σάββα. Κι ο κόσμος για να υπολογίσουν την ώρα, ρωτούσαν «επέρασεν ο Παρθένης»; Κάποιος μάλιστα για να προλαβαίνει την ερώτηση, μόλις τον έβλεπε να περνά, κτυπούσε καμπανάκι για να ειδοποιήσει όσους ενδιαφέρονταν.

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν έγινε η κήρυξη του πολέμου, οπότε, κοντά στα τόσα άλλα κακά, σταμάτησε και η συγκοινωνία, τα εμπορεύματα εξαντλήθηκαν, δυνατότητα ανεφοδιασμού δεν υπήρχε, με αποτέλεσμα να στεγνώσει η αγορά.

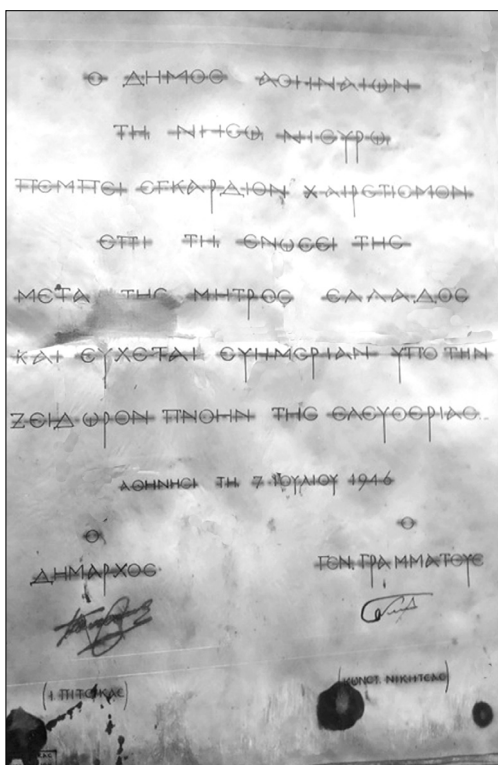
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η κήρυξη του πολέμου, βρήκε τη Νίσυρο υπό ιταλική κατοχή, με την Ιταλία να μάχεται στο πλευρό των αντιπάλων, προς την Ελλάδα εμπολέμων δυνάμεων, οπότε πολλοί Νισύριοι, όπως και πολλοί άλλοι Δωδεκανήσιοι, έσπευσαν να καταταγούν ως εθελοντές στον ελληνικό στρατό, για να πολεμήσουν τον Ιταλό κατακτητή, άλλοι στο Σύνταγμα των Δωδεκανησίων στην Αθήνα κι άλλοι φεύγοντας κρυφά τις νύχτες με ψαρόβαρκες, για τις απέναντι Μικρασιατικές ακτές για να φτάσουν στην Αλεξάνδρεια, όπου είχαν την έδρα τους οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις. Γι' αυτό και αντιδρώντας οι Ιταλοί εφάρμοσαν ακόμα πιο σκληρά και πιο επώδυνα μέτρα, ενώ για τις πολεμικές επιχειρήσεις φρόντισαν να κρατήσουν τον κόσμο σε πλήρη συσκότιση και σε πλήρη άγνοια των όσων είχαν συμβεί την αυγή της 28ης Οκτωβρίου. Μοναδικό μέσον ενημέρωσης τότε ήταν ο έντυπος τύπος, αφού τηλέφωνο, ραδιόφωνο, τηλεόραση ήταν άγνωστα. Κι η μόνη εφημερίδα που κυκλοφορούσε μόνο στη Ρόδο, υπό ασφυκτικό ιταλικό έλεγχο, ήταν η Messaggero di Rodi, η οποία δημοσίευε μόνο αυτά που ήθελαν και όπως τα ήθελαν οι Ιταλοί. Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα, μαθαίναμε ότι η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Ελλάδος, ότι τα ελληνικά στρατεύματα αποδεκατίζονταν από τις ιταλικές μεραρχίες στη Βόρειο Ήπειρο

και ότι η κατάληψη της Αθήνας από τα ιταλικά στρατεύματα ήταν θέμα ημερών και ο Μουσολίνι προετοιμαζόταν για να την επισκεφτεί ως θριαμβευτής και να πει καφέ στην Komando Piazza (πλατεία Συντάγματος). Έτσι παρουσίαζε η ιταλική προπαγάνδα τα γεγονότα, αφού ο κόσμος του νησιού μας δεν είχε τη δυνατότητα να πληροφορηθεί ούτε για το ΟΧΙ του Μεταξά, ούτε για όλα όσα συνέβησαν στην Αθήνα το πρωί της 28ης Οκτωβρίου, ούτε για την επιστράτευση, ούτε για τους θριάμβους των Ελλήνων φαντάρων στα βουνά της Αλβανίας. Όμως όλα αυτά, αλλά και όλα τα δεινά, που επιφύλαξε στην ανθρωπότητα ο πόλεμος, παραμερίστηκαν και ξεχάστηκαν μπρος στην μεγάλη εύνοια της μοίρας, η οποία μας αντάμειψε όλους τους Δωδεκανησίους, χαρίζοντάς μας το προνόμιο, να αναπνεύσουμε τον αέρα της λευτεριάς, να δούμε να πραγματοποιούνται πόθοι και προσδοκίες αιώνων και να γί-

νομε μάρτυρες της πιο μεγάλης στιγμής της ιστορίας των Δωδεκανήσων, που ήταν η Ενσωμάτωσή τους με τη Μητέρα Ελλάδα.

Το πρώτο μήνυμα της λευτεριάς έφτασε στη Νίσυρο στις 23 Σεπτεμβρίου 1943, με τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας (8 Σεπτεμβρίου 1943), η οποία απεσύρθη από το πλευρό των εμπολέμων συμμάχων της Γερμανών. Τα νησιά μας τότε κατελήφθησαν από τους Γερμανούς από το τέλος του 1943 ως τις 8 Μαΐου 1945 κι ύστερα από τους Άγγλους ως την 31 Μαρτίου 1947, που έγινε η παράδοση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα. Ένα χρόνο πριν, στις 7

Ο πάπυρος με τον χαιρετισμό του Δήμου Αθηναίων

Ιουλίου 1946, έφτασε το μεγάλο μήνυμα εξ ουρανού, όταν μια στρατιωτική ντακότα πετώντας σε χαμηλό ύψος πάνω από κάθε νησί, έρριψε δέματα με εφημερίδες, που διαλαλούσαν την είδηση ότι οι μεγάλες δυνάμεις, κατά τη συνδιάσκεψη ειρήνης των Παρισίων, αποφάσισαν να προσφέρουν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα. Κι ανάμεσα στις εφημερίδες υπήρχε και ένα δέμα για κάθε νησί, που περιείχε χαιρετιστήριο μήνυμα του Δημάρχου Αθηναίων και ως δώρο, για τη λευτεριά, μια ελληνική σημαία μεγάλου μεγέθους. Κι όταν άρχισαν να... προσγειώνονται οι πρώτες εφημερίδες στην ταράτσα της «Ποταμίτισσας», ήμουνα εγώ που ανέβηκα πρώτος (είχα το... μέσον ως παιδί του Ιερού) και διαβάζοντας για λευτεριά, άρχισα να κτυπώ την καμπάνα, ξεσηκώνοντας τον κόσμο.

Όμως ας δούμε τα πράγματα από την αρχή :

Μπορεί η Νίσυρος να βρισκόταν μακριά από τα πεδία των πολεμικών επιχειρήσεων, όμως αυτό δεν εμπόδισε να ζήσουμε, από πολύ κοντά, πολεμικά γεγονότα, τα οποία ήρθαν να ταράξουν την ηρεμία της ζωής των κατοίκων και να αφήσουν ανεξίτηλο το αποτύπωμά τους στην ιστορία του νησιού.

Ως πρώτες επιρροές του πολέμου δέχθηκαν οι Νισύριοι την απαγόρευση της κυκλοφορίας από τις πρώτες βραδινές ώρες ως το πρωί, καθώς και την πλήρη συσκότιση σπιτιών και δρόμων, για να μη γίνονται οι πόλεις και τα χωριά στόχος νυχτερινών βομβαρδισμών, ενώ έφτασε στο νησί και ιταλική στρατιωτική δύναμη. Ακολούθησε διαταγή για παράδοση όλων των μπακχικικών και των κάθε είδους χάλκινων ειδών, προκειμένου να διαλυθούν και να μεταβληθούν σε κάλυκες για τα όπλα των Ιταλών στρατιωτών. Και υπήρχαν πολλά χάλκινα είδη, ιδιαίτερα ρακοκάζανα, τα οποία ο κάθε γεωργός είχε στο κτήμα του, στην «κρεφτή» με όλα τα σύνεργα για την παραγωγή κουκχουζίνιας (ρακί). Γι' αυτό και όσοι μπόρεσαν, τα έκρυβαν αντί να τα παραδώσουν. Και θυμάμαι με πόση οργή και αγανάκτηση έσκαψε η μητέρα μας, στο υπόγειο του σπιτιού, λάκκο και έκρυψε τα ρακοκάζανα του πατέρα της του Γιάνναρου, πλάι σε άλλο τάφο, που, για να αποφύγει τις διώξεις των ιταλών, είχε κρύψει, το πορτρέτο του Ελευθερίου Βενιζέλου και πίνακα με την «εν Σαλαμίνι Ναυμαχίαν», με υπόδειξη του Ιταλού διοικητού, όταν επεσκέφθη το σπίτι ο Διοικητής από την Κω, για να ελέγξει πόσα “μαξούλια” (γεωργικά προϊόντα), υπήρχαν στο δάμα, στον ήλιο, για αποστείρωση. Και μετά ήρθε η πείνα και οι στερήσεις. Λόγω των

συνθηκών του πολέμου, που επικρατούσαν στην περιοχή, είχε σταματήσει ο εφοδιασμός της τοπικής αγοράς με κάθε είδους εισαγόμενα αγαθά, ενώ όλα τα υπάρχοντα αποθέματα ολοένα και εξαντλούνταν, με αποτέλεσμα να καθίσταται ολοένα οξύτερο το πρόβλημα διατροφής. Όλων τα βλέμματα είχαν στραφεί στην εγχώρια παραγωγή, η οποία όμως ήταν ανεπαρκής για την κάλυψη των τοπικών αναγκών. Και τότε βρέθηκε ως λύση το μονοπώλιο. Όλοι οι παραγωγοί αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων υποχρεώθηκαν να παρακρατούν αυστηρά προκαθορισμένη ποσότητα από τα προϊόντα τους, για τις οικογενειακές τους ανάγκες και το υπόλοιπο να το παραδίδουν στο μονοπώλιο, με σκοπό τη διανομή, με ειδικό δελτίο, στους μη έχοντες, παράλληλα όμως κάποιες ποσότητες προωθούνταν για τις ανάγκες των ιταλικών στρατευμάτων. Και για να βεβαιωθούν ότι παραδίδονταν όλες οι αναλογούσες ποσότητες, έστηναν αφηνδιαστικά μπλόκα, με συνοδό τον μπεξή (τον αγροφύλακα), στους αγροτικούς δρόμους, στα τυροκόμια, στα ελαιοτριβεία, για να ελέγξουν τα μεταφερόμενα είδη. Παράλληλα οι καραμπινιέροι περιφέρονταν στις γειτονιές, για να ελέγξουν τις ποσότητες του κριθαριού, που άλεθαν στο μύλο του σπιτιού οι νοικοκυρές και του ψωμιού, που έψηναν στους οικιακούς φούρνους. Υπήρχαν όμως και άλλα είδη, που λόγω έλλειψης, προσφέρονταν μόνο σε ειδικές περιπτώσεις, όπως η ζάχαρη, που μόνο σε άρρωστους προσφέρονταν 100 γραμμάρια τον μήνα. Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν, ξαφνικά, κάποιο απόγευμα, ένας εκκωφαντικός θόρυβος τάραξε την ηρεμία του νησιού, καθώς δυο αεροπλάνα κάτασπρα, γι' αυτό και οι Νισύριοι τα ονόμασαν ασπράκια, πετούσαν σε χαμηλό ύψος και χάθηκαν προς τα δυτικά. Και τότε αποφάνθηκαν οι Κασσάνδρες. Άλλοι έλεγαν πως ήταν του Ερυθρού Σταυρού, ενώ άλλοι πιο... ειδικοί αποφαίνονταν, πως ήταν αγγλικά και ήρθαν για να ελέγξουν την κατάσταση, προκειμένου να επακολουθήσουν βομβαρδισμοί. Η πτήση επανελήφθη για πολλές μέρες γεγονός, που προβληματίσε τον κόσμο και άρχισαν να αναζητούν ασφαλέστερο χώρο, για να αποφύγουν τυχόν βομβαρδισμούς. Και ως τέτοιο προτίμησαν το Άργος, την πιο παραγωγική εξοχική περιοχή, την οποία επέλεξαν για λόγους ασφαλείας, αλλά και για να βοηθήσουν στη συγκομιδή των προϊόντων. Εκεί σε πολλά κτήματα υπήρχαν οι αποστροφές, αγροικίες με στέρνα και μάντρα για τα ζώα, όπου «ξώμεναν» οι γεωργοί σε περίοδο καλλιέργειας ή συγκομιδής προϊόντων. Εκεί λοιπόν έσπευσαν να εγκατασταθούν και να παραθερίσουν εκείνο το καλοκαίρι, όσοι είχαν κτήματα, δικά τους ή φιλικών προσώπων. Κα-

ραβάνια από γαϊδούρια φορτωμένα με τα απαραίτητα είδη, κατέφθαναν κάθε πρωί, με οικογένειες ολόκληρες.

Λόγω της ζέσσης, μια πρόχειρη καλύβα, με σκελετό από κορμούς δένδρων και σκεπασμένη από σπάρτους, εχρησιμοποιείτο για τον ύπνο, ενώ η σκιά κάποιου δένδρου, κάλυπτε την υπόλοιπη λάτρα. Εκεί, στην περιοχή του Κοκκινόμματου στήσαμε το δικό μας το στέκι και από εκεί φεύγαμε, κάθε πρωί, με τον αείμνηστο αδελφό μου Νίκο, ή για το κοπάδι με τον πατέρα μας, ή για τα άλλα κτήματα της περιοχής, για να μαζέψουμε διάφορα άλλα προϊόντα, ιδιαίτερα σύκα και αμύγδαλα, που είχε μεγάλη παραγωγή το νησί και να τα μεταφέρομε στις απλώς στρες στον Κοκκινόμματο, για να ξεραθούν στον ήλιο. Και κάθε βράδυ εδημιουργείτο σωστό πανηγύρι, με φωτιές, που άναβαν εδώ κι εκεί, για φωτισμό, αλλά και για να διώξουν κουνούπια κι άλλα ενοχλητικά ζιζάνια, με συζητήσεις, με τραγούδια και φωνές ιδιαίτερα από τον παιδόκοσμο, που απολάμβανε την ελευθερία του, σε περιβάλλον πρωτόγνωρο. Η ίδια κατάσταση συνεχίστηκε για όλα τα υπόλοιπα χρόνια του πολέμου.

Στο μεταξύ ο πόλεμος ολοένα και άπλωνε τα πλοκάμια του στην περιοχή, ενώ ο πολεμικές επιχειρήσεις, κυρίως σε αέρα και θάλασσα, διαδέχονταν η μια την άλλη. Και τότε οι Ιταλοί ιθύνοντες του ορφανοτροφείου αρρένων της Ρόδου, αποφάσισαν, για λόγους ασφαλείας να μεταφέρουν το ίδρυμα, με όλο το διοικητικό και εκπαιδευτικό προσωπικό, τροφίμους και Φρέρηδες, στη Νίσυρο, επιλέγοντας για εγκατάσταση το κτηριακό συγκρότημα των δημοτικών ιαματικών λουτρών, τα οποία τελούσαν εκτός λειτουργίας, λόγω του πολέμου. Έφτασαν τότε περί τα 100 παιδιά, πολλά από τα οποία ανήκαν σε ελληνικές οικογένειες. Κι ενώ ήρθαν για ασφάλεια, οι Ιταλοί δεν έχασαν την ευκαιρία, για να τα χρησιμοποιήσουν για σκοπούς προπαγανδιστικούς. Μας υποχρέωναν να παρακολουθούμε τον εκκλησιασμό τους, κατά το καθολικό δόγμα, αλλά και τις διάφορες εκδηλώσεις τους, που ήταν ξεχειλισμένες από ανθελληνική προπαγάνδα, ενώ τους μοίραζαν επιδεικτικά παιχνίδια, γλυκά και σάντουιτς, σε εποχή πείνας, προκειμένου να δολοφονήσουν τα Νισυρόπουλα για τα οποία δεν διέθεταν ούτε μια καραμέλα. Όμως το μόνο που πετύχαιναν κάθε φορά, ήταν να καλλιεργούν κλίμα αντιπάθειας ανάμεσα σ' εμάς και τα ορφανά, τα οποία δεν μας έφταιγαν σε τίποτε.

ΦΤΩΧΟΜΑΝΑ Η ΝΙΣΥΡΟΣ

Στο μεταξύ η οικονομία είχε φτάσει στο μηδέν, ενώ η πείνα ολοένα απλωνόταν κι έπαιρνε τη μορφή μάστιγας, σε σημείο, που ιδιαίτερα σε μεγαλουπόλεις να πεθαίνουν οι άνθρωποι στα πεζοδρόμια και να περισυλλέγουν τις σορούς τους τα αυτοκίνητα του Δήμου, για να τους ενταφιάσουν σε ομαδικούς τάφους. Σ' αυτή τη δύσκολη εποχή η Νισύρικη γη ανεδείχθη σε πηγή τροφοδοσίας, με τον κόσμο όλο να έχει στραφεί προς τη γεωργία και τη δενδροκαλλιέργεια, με στόχο να μη μείνει ούτε σπιθαμή ακαλλιεργητή. Τα προϊόντα της Νισύρικης γης απάλυναν την κατάσταση κι έδιναν διέξοδο στο πρόβλημα της πείνας και των στερήσεων, ενώ, για μια ακόμα φορά οι Νισύριοι εξεδήλωσαν το μεγαλείο ψυχής τους και το πνεύμα αλληλοβοήθειας και συμπαράστασης αφού οι έχοντες εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία να «προσφέρουν στους μη έχοντες» στο μέτρο πάντοτε του δυνατού. Δύσκολες οι εποχές, πολλές οι απαιτήσεις, μεγάλες οι ανάγκες.

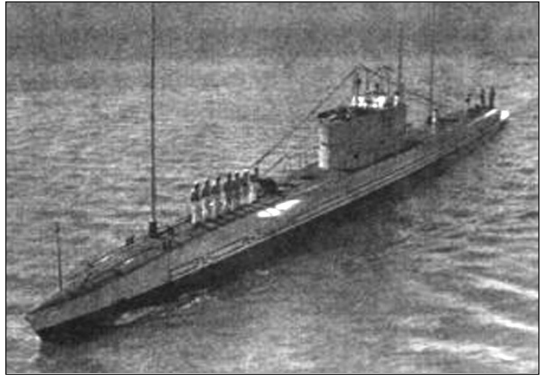
Ανεπτυγμένη όμως ήταν και η κτηνοτροφία με πολλά και πολυάριθμα κοπάδια από γίδια – πρόβατα δεν υπήρχαν – να βόσκουν σε όλο το νησί, με τους βοσκούς, να κρατούν τα ζώα τους μέσα στα προκαθορισμένα βοσκοτόπια, σεβόμενοι τις περιουσίες των συμπατριωτών τους, τις οποίες επιτηρούσε το άγρυπνο μάτι του μπεξή (αγροφύλακα), ενώ έμειναν ιστορικοί και οι καβγάδες, κάθε απόβραδο στην παραλία του Αϊ Σάββα, όταν έφταναν για να αράξουν τα τρατοκάικα. Κι ορμούσεν ο κόσμος για να προλάβει να πάρει από τα αλιεύματα, που σκέπαζαν τις «κουβέρτες» των καϊκιών. Γιατί το πιο συνηθισμένο γεύμα περιελάμβανε (σ)μαρίδες ψητές στα κάρβουνα με χόρτα και λεμόνι, αφού το λάδι ήταν δυσεύρετο.

Γι' αυτό και πολλοί Νισύριοι, εγκατεστημένοι στα γύρω νησιά, ξαναγύρισαν στη γενέτειρα, όπου ήταν πιο εύκολες οι συνθήκες ζωής. Ακόμα και άτομα άσχετα με τη Νίσυρο, εύρισκαν εκεί καταφύγιο, όπως ο Ρόδιος μεγαλοβιομήχανος Δημήτρης Αγιακάτσικας, που από την αρχή του πολέμου έφτασε και εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στη Νίσυρο, τόσο για λόγους ασφαλείας, όσο και για το ότι εκεί ήταν ευνοϊκότεροι οι όροι διαβίωσης.

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΝΙΣΥΡΟ

Και ξαφνικά η Νίσυρος, αλλά και άλλα νησιά, δέχθηκαν το πρώτο ισχυρό πολεμικό ράπισμα. Το ιταλικό επιβατικό πλοίο FIUME, που ε-

κτελούσε την ακτοπλοϊκή γραμμή Δωδεκανήσου, κι ενώ το πρωί της 22ας Σεπτεμβρίου 1942 έπλεε μεταξύ Ρόδου και Σύμης, δέχθηκε τορπίλες από το παραπλέον εν καταδύσει ελληνικό υποβρύχιο «ΝΗΡΕΥΣ», με αποτέλεσμα να οδηγηθεί στο βυθό, παίρνοντας μαζί του 214 από τους 287 συνολικά επιβάτες του, μεταξύ των οποίων και Ιταλοί στρατιωτικοί, που μετέβαιναν στις έδρες τους, ενώ οι υπόλοιποι 73 διεσώθησαν. Ανάμεσα στους απολεσθέντες ήταν και εννέα (9) Νισύριοι, εκ των οποίων οι τρεις Δήμαρχοι, Αντώνιος Πολεζέλ του Μανδρακίου,

Το υποβρύχιο ΝΗΡΕΥΣ

Το FIUME στο Καστελλόριζο

Νικόλαος Διαμαντόπουλος του Εμπορείου και ο Δημήτριος (Δημητρός) Χαρτοφύλης των Νικιών, ο Γεώργιος Φασουλαρίδης έμπορος, ο Νικήτας Βαπορίδης ξυλουργός, ο Νικόλαος Χατζηνικολάου με τη γυναίκα του και το αβάπτιστο μωρό τους και ο Γιάννης Αγιακάτσικας, πρωτότοκος γιος της οικογένειας, που προαναφέρθηκε. Όπως διεδόθη τότε, ο τορπιλισμός είχε γίνει λόγω εσφαλμένης πληροφορίας, ότι στο πλοίο επέβαινε δύναμη Ιταλών στρατιωτών. Όπως όμως ανεγράφη στο ημερολόγιο του υποβρυχίου, η συνάντηση ήταν τυχαία και το πλοίο εβλήθη επειδή έφερε σημαία ιταλική.

Όπως προαναφέρθηκε, αμέσως με την κήρυξη του πολέμου, οι Ιταλοί εγκατέστησαν το Ορφανοτροφείο της Ρόδου στο κτηριακό συγκρότημα των Λουτρών της Νισύρου και φυσικά είχαν αναλάβει και τη φρο-

ντίδα διατροφής τους. Όταν όμως μετά την ανακωχή, οι Ιταλοί έφυγαν από τη Νίσυρο, τη φροντίδα για το Ορφανοτροφείο ανέλαβαν οι γερμανικές αρχές· στέλλοντας κατά καιρούς τρόφιμα για τη συντήρησή τους. Και τότε η Νίσυρος δοκίμασε την πρώτη γεύση του πολέμου, με τη γνωστή μάχη των Λουτρών. Δυο γερμανικά πλοία μετέφεραν στη Νίσυρο τρόφιμα για το Ορφανοτροφείο, και συνέπεσε τότε να βρίσκεται στο νησί συμμαχική ομάδα κομάντος, σε μια από τις συνηθισμένες μυστικές περιπολίες της. Και αντί να κρυφτούν, θεώρησαν σκόπιμο, να οργανώσουν επιχείρηση κατά των Γερμανών. Ζήτησαν λοιπόν, υπό απόλυτη μυστικότητα, από τη διεύθυνση του Ορφανοτροφείου να πάρουν τα παιδιά εκδρομή κι εκείνοι ντυμένοι με τα ράσα των φρέρηδων, προσκάλεσαν τους Γερμανούς σε γεύμα ευχαριστήριο, για τα τρόφιμα που τους έφεραν. Κι οι Γερμανοί πέφτοντας στην παγίδα, που τους έστησαν οι κομάντος, πήγαν για γεύμα, όπου εκείνοι τους υποδέχτηκαν με το όπλο στο χέρι. Η συνέχεια ήταν να διεξαχθεί μάχη, κατά την οποία φονεύθηκε ο Γερμανός διοικητής, συνελήφθησαν αιχμάλωτοι οι υπόλοιποι, ενώ άλλη ομάδα κομάντος, συνεπικουρούμενοι από νέους του νησιού, κατέλαβαν και τα δυο πλοία, που βρίσκονταν στο λιμάνι, συνέλαβαν τα πληρώματα και με αυτά έφυγαν όλοι μαζί για τις απέναντι Μικρασιατικές ακτές. Συνέχεια της επιχείρησης αυτής θεωρείται και ο τραυματισμός και η αιχμαλωσία του Νίκου Διακομιχάλη. Είχε συνεργαστεί με τους κομάντος στη μάχη των Λουτρών και προκειμένου να αποφύγει τη σύλληψη από τους Γερμανούς, ακολούθησε τους κομάντος, όταν έφυγαν από τη Νίσυρο. Στο ταξίδι όμως είχαν μια πολεμική συνάντηση με γερμανική ναυτική δύναμη, κατά την οποία τραυματίστηκε στο πόδι, συνελήφθη αιχμάλωτος και μεταφέρθηκε σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στη Γερμανία, όπου κρατήθηκε ως το τέλος του πολέμου.

Για ό,τι αφορά τώρα το Ορφανοτροφείο, μετά από αυτά τα γεγονότα, έφυγε όλο το εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό του, εγκαταλείποντας τους τροφίμους στην τύχη τους. Και τότε τη φροντίδα τους ανέλαβε ο Ηγούμενος της Μονής της Σπηλιανής με τη συμπαράσταση των μελών της Χριστιανικής Ενώσεως, οι οποίες γύριζαν πόρτα-πόρτα για την εξεύρεση φαγητού, μέχρις ότου έφθασαν οι συγγενείς των τροφίμων και τους παρέλαβαν. Παρέμειναν μόνο δυο, ο Γιάννης Χατζηλίας και ο Λάμπρος Καράλης, οι οποίοι στερούνταν συγγενών και ανέλαβε οικειοθελώς τη φροντίδα, μέχρι την ενηλικίωσή τους, η Πρόεδρος της Ένωσης η αείμνηστη Τριανταφυλλιά Φιλίππου.

Ακολούθησε όμως και η μάχη του Εμπορειού, όταν, το Φεβρουάριο του 1945, λίγους μήνες πριν τη λήξη του πολέμου, κάποιο πρωί έφτασε στους Πάλους γερμανικό πλοιάριο, με μια ομάδα από Γερμανούς στρατιώτες, μισοναυαγισμένους, βρεγμένους και ταλαιπωρημένους. Άφησαν το σκάφος και πήραν το δρόμο για τον Εμπορειό, μπήκαν σε καφενείο (το σημερινό Μπαλκόνι) και άναψαν φωτιά για να ξεσταθούν και να στεγνώσουν τα ρούχα τους. Όμως ειδοποιήθηκε το συμμαχικό στρατηγείο στη Σύμη και απέστειλε με ειδικό αποβατικό σκάφος, τάγμα Ιερολοχιτών για να τους εξουδετερώσει. Και δόθηκε τότε η ιστορική μάχη, κατά την οποία εξουδετερώθηκε η γερμανική ομάδα με πολλές απώλειες, ενώ από συμμαχικής πλευράς φονεύθηκε ο Υπολοχαγός του Ιερού Λόχου Ευάγγελος Χατζηνευαγγέλου.

Ο πόλεμος του 1940, δημιούργησε εκατόμβες θυμάτων σε ανθρώπινες ζωές, μετέβαλε σε ερείπια μεγάλες και ιστορικές πόλεις, μετέτρεψε σε λείψανα, πολύτιμα δείγματα πολιτισμών, έφερε παντού καταστροφές, στερήσεις, ελλείψεις, ανέχεια και η Νίσυρος πλήρωσε φόρο σ' αυτή την κατάσταση. Ευτυχώς, για τη Νίσυρο, πέρα από τα αιματηρά αυτά γεγονότα, περιορίστηκε σε συλλήψεις και ταλαιπωρίες, χωρίς άλλες ακρότητες, και απώλεια ανθρώπινων ζωών, όπως συνέβη με την περίπτωση του γιατρού Τσατσαρώνη, ο οποίος συνελήφθη από τους Γερμανούς με την κατηγορία της συνεργασίας με τους Άγγλους. Και ενώ επρόκειτο να εκτελεστεί, την τελευταία στιγμή άλλαξαν γνώμη και τον μετέφεραν στη Ρόδο, όπου πέρασε από δικαστήριο, το οποίο τον αθώωσε.

Και μπορεί να μη σημειώθηκαν άλλες σοβαρές πολεμικές δραστηριότητες, όμως την παιδική και εφηβική μου μνήμη έχουν σημαδέψει δυο άλλα και παρά λίγο θανατηφόρα ατυχήματα, άσχετα με τις πολεμικές επιχειρήσεις. Το ένα είναι η ιστορική Προβέζα του '40. Ένας δυνατός Βορειοδυτικός άνεμος, που σάρωσε νυχτιάτικα τα παράλια στο Μανδράκι και παρέσυρε συθέμελα περίπου 10 σπίτια. Ευτυχώς και έτρεξαν μέσα στη νύχτα οι Νισύριοι πατριώτες και έσωσαν τους ενοίκους, κυριολεκτικά με το νυχτικό τους, ενώ όλο τους το βιος έγινε βορά στα θεόρατα κύματα.

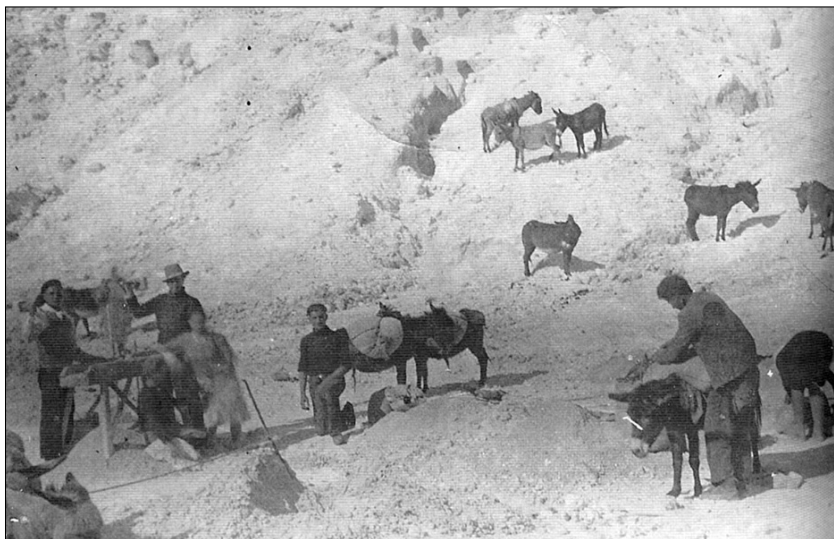
Το δεύτερο ήρθε αργότερα, όταν ο πόλεμος είχε γίνει ανάμνηση. Επρόκειτο να μεταβώ στα Νικιά, μαζί μου και οι δυο ιερείς από το Μανδράκι, σε ένα μνημόσυνο. Προσεφέρθη να μας μεταφέρει, με το καινούργιο αυτοκίνητό του, συμπατριώτης, κάτοικος Ρώμης, που βρισκό-

ταν για παραθερισμό στη Νίσυρο. Σε μια στροφή του δρόμου βρισκόταν φορηγό, που έκλεινε το οδόστρωμα και αντί να κόψει ταχύτητα ο δικός μας ωσότου μετακινηθεί το φορηγό, πήγε να περάσει, χωρίς να κόψει ταχύτητα από αριστερά, όπου το κράσπεδο ήταν χωμάτινο και δεν άντεξε το βάρος του αυτοκινήτου. Και τότε άρχισαν οι... τούμπες προς τα κάτω. Ήταν μια πλαγιά με μεγάλη κλίση και με βαστάδια μέτριου ως μεγάλου ύψους. Και μετά από 10 περίπου τούμπες σταμάτησε σε σημείο, που η επόμενη τούμπα θα ήταν ο τάφος μας. Σε κάθε τούμπα όλοι φωνάζαμε «Παναγία μου». Ευτυχώς εκτός από κάποιες γρατσουνιές του οδηγού, όλοι οι άλλοι βγήκαμε σώοι από ένα σωρό λαμαρίνες, απογοητεύοντας το φορηγατζή, που έτρεξε με κουβέρτες για να μεταφέρει... νεκρούς και τραυματίες. Εις ανάμνηση του γεγονότος αυτού, που ουσιαστικά απείλησε τις ζωές μας, στήθηκε εικονοστάσι στο ίδιο σημείο για να παρακαίνει τους διερχομένους να στρέφουν τον νου και τη διάνοια στο παρακαίμενο μοναστήρι της Παναγίας της Κυράς.

Ξαναγυρίζομε στην εμπόλεμη εποχή, τότε που η ολοένα αυξανόμενη ανεργία περιόριζε την κυκλοφορία του χρήματος, ενώ η φτώχεια δημιουργούσε σοβαρά προβλήματα στα νοικοκυριά.

Και ξαφνικά έφτασε, ως δώρον εξ ουρανού, η εξόρυξη και εμπορεία του θειαφιού του ηφαιστείου. Λόγω του πολέμου είχε διακοπεί η επικοινωνία με τον έξω κόσμο και μαζί μ' αυτήν και η εισαγωγή φυτοφαρμάκων. Και οι αμπελουργοί της Χώρας μας, για να μη καταστραφεί η παραγωγή τους, ράντιζαν τους αμπελώνες με θειάφι, από το ηφαίστειο της Νίσυρου. Στόλοι από καΐκια κατέφθαναν καθημερινά στον όρμο της Αγίας Ειρήνης, στο Αργος, κοντά στο ηφαίστειο κι εκεί έτρεχαν μικροί και μεγάλοι, κι αυτοί που είχαν έρθει και από τα γύρω νησιά, για να κουβαλήσουν θειάφι, με ζώα ή με τον ώμο και να εισπράξουν το μεροκάματο, που δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητο. Από τους πρώτους και εμείς τα δυο αδέρφια, ηλικίας μόλις 9 και 7 χρόνων, το πρωί ο αδελφός μου και το απόγευμα εγώ, με φορτωμένο το γαϊδούρι, τρέχαμε για να πραγματοποιήσουμε όσο γίνεται περισσότερα δρομολόγια.

Τόσο στο φόρτωμα, όσο και στο ξεφόρτωμα συναντούσαμε δυσκολία, όμως να' ναι καλά, όπου κι αν βρίσκονται οι μεγαλύτεροι αγωγάτες, έσπευδαν πάντοτε πρόθυμα να μας βοηθήσουν. Και μένει ακόμα χαραγμένη στη μνήμη μου η περίπτωση, που γλίστρησε το σακί με το θειάφι και κρέμασε στην πλάτη του γαϊδουριού, σε σημείο, που δε μπορούσε να προχωρήσει. Και τότε άρχισα να κλαίω και να φωνάζω

Φόρτωση των ζώων με θειάφι

«βοήθεια», οπότε άκουσε ο επόμενος αγωγιάτης κι έτρεξε και τακτοποίησε την κατάσταση.

Εκείνο όμως, που είχε ιδιαίτερη σημασία ήταν το ότι, πολλές φορές, αντί χρημάτων οι αγοραστές αντάλλαζαν το θειάφι με δικά τους τοπικά προϊόντα, όπως λάδι, όσπρια, σταφίδα, κρασί, σαπούνι και άλλα πολύτιμα προϊόντα, σε μια εποχή, που ο κόσμος έλεγε το...ψωμί ψωμάκι.

Η ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Θέλοντας και μη ο κόσμος είχε συνηθίσει σ' αυτή την κατάσταση κι εκείνο, που ευχόταν ήτανε «μη χειρότερα». Και ξαφνικά όλα άλλαξαν το βράδυ της 23ης Σεπτεμβρίου του 1943, όταν μέσα στη νύχτα οι καμπάνες των εκκλησιών της Νισύρου ανήγγειλαν την πτώση της Ιταλίας και την απόσυρσή της από τον πόλεμο. Τότε πληροφορηθήκαμε τη συνθηκολόγηση των Ιταλών που έλαβε χώρα στις 8 Σεπτεμβρίου του 1943.

Και συνθηκολόγησαν μεν οι Ιταλοί, και ενώ τις φρουρές από τα μεγάλα νησιά τις περισυνέλεξαν ως αιχμαλώτους οι Γερμανοί και τις έστειλαν με πλοίο σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως στη Γερμανία, για τη φρουρά της Νισύρου, πιθανόν και κάποιων άλλων μικρών νησιών, κα-

νένας δε φρόντισε, με αποτέλεσμα να παραμείνουν στη Νίσυρο, εγκαταλειμμένοι, απογυμνωμένοι από κάθε εξουσία, χωρίς μισθό, και αγνοώντας ποια θα ήταν η παραπέρα τύχη τους. Κι ενώ αυτοί περίμεναν, ήρθε η είδηση ότι, το πλοίο στο οποίο επέβαιναν οι λοιποί συνάδελφοί τους ταξιδεύοντας για τη Γερμανία, λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών, παρεξέκλινε της πορείας του, παραπλέοντας στο Σούνιο, προσέκρουσε σε βραχονησίδα και βυθίστηκε αΐτανδρο. Και ένιωσαν ότι τους ευνόησε η τύχη, αφήνοντάς τους εκτός από τη μεγάλη αποστολή των συναδέλφων τους, όμως η αγωνία και οι ανάγκες τους ολοένα και μεγάλωναν, αφού στερούνταν ακόμα και το ψωμί, οπότε οι Νισύριοι έδειξαν για μια ακόμα φορά την ανθρωπιά τους, περιθάλλοντας αυτούς, που λίγο καιρό πριν ήταν οι δυνάστες και οι βασιανιστές τους.

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν κάποιον πρωί, στα τέλη Οκτωβρίου έφτασε μια ομάδα συμμάχων κομάντος από τη Σύμη, πήραν τον δρόμο για την Καζάρμα, καλώντας τους Νισύριους να τους ακολουθήσουν και φτάνοντας εκεί, έσπασαν την πόρτα, μπήκαν, συνέλαβαν τους Ιταλούς και φεύγοντας, παρέδωσαν το κτήριο στον κόσμο. Και τότε επεκράτησε το πλιάτσικο. Όρμησε ο κόσμος, έσπασαν αποθήκες, ντουλάπες, μπαούλα, γραφεία και καθένας φορτωνόταν ό,τι εύρισκε μπροστά του, ρούχα, κλινσοσκεπάσματα, χρήματα, τρόφιμα, είδη οικιοσκευής κ.α. και έφευγε για το σπίτι. Ανάμεσα στους μεγάλους βρεθήκαμε και αρκετοί μαθητές, οι οποίοι ψάχναμε στα γραφεία να βρούμε άγραφα χαρτιά, τα οποία ράψαμε σε τετράδια για το σχολείο. Την επομένη έφτασε ομάδα Γερμανών από την Κω για έλεγχο και ενημέρωση για το συμβάν και το βράδυ επέστρεψαν στην έδρα τους, αφήνοντας τη Νίσυρο κατ' ουσίαν ακέφαλη, περιορίζοντας τον έλεγχο σε ημερήσιες, κατά καιρούς, περιπολίες, δίνοντας την ευκαιρία σε μικτές συμμαχικές ομάδες να επισκέπτονται κρυφά το νησί, να συναντώνται με τους συνεργάτες τους, να συλλέγουν πληροφορίες και να φεύγουν.

Και σ' όλο αυτό το διάστημα κατέφθαναν, κατά καιρούς, στο λιμάνι επιταγμένα καΐκια από τον Ερυθρό Σταυρό μεταφέροντας τρόφιμα για τον κόσμο των νησιών. Και για να μη τα κατασχέσουν οι Γερμανοί, φρόντιζαν να προσεγγίζουν σε νησιά, που δεν υπήρχε φρουρά, ξεφρότωναν, φρόντιζαν να διανέμονται τα τρόφιμα το ταχύτερο στον κόσμο κι αμέσως έφευγαν. Κι έτσι η Νίσυρος, που ήταν ένα, ίσως το μοναδικό αφύλακτο νησί στο βόρειο συγκρότημα της Δωδεκανήσου, δεχόταν τακτικά τέτοιου είδους επισκέψεις και μοιράζονταν στον κόσμο μπισκότα, γαλέτες, αλεύρι, κονσέρβες, βούτυρο κ.α.

Η ΝΙΣΥΡΟΣ ΥΠΟ ΓΕΡΜΑΝΟΒΡΕΤΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Στο διάστημα, που είχε μεσολαβήσει, είχαν ολοκληρωθεί η εγκατάσταση της γερμανικής φρουράς στην Κω, οπότε, στις αρχές του 1944, εγκαταστάθηκε μόνιμη φρουρά και στη Νίσυρο. Μια διμοιρία Γερμανών, αποβιβάστηκε στην προβλήτα της Τάβλας του Γιαλού, με προσορισμό να εγκατασταθούν στο μοναστήρι της Παναγίας Σπηλιανής. Γι' αυτό μόλις αποβιβάστηκαν φορτώθηκαν τον οπλισμό τους, πυρομαχικά, είδη εστίασης, ρουχισμό, κλπ. κι ανεβαίνοντας τη σκάλα έφτασαν στο μοναστήρι. Και τότε ο διοικητής κάλεσε τον Ηγούμενο Αρχιμανδρίτη Κύριλλο Ρωμάνο, και χωρίς να ρωτήσει αν υπάρχουν δυνατότητες, ζήτησε να του διαθέσει χώρο για να ενδιαιτηθούν οι άνδρες του και κατάλληλα σημεία για να εγκαταστήσει τον οπλισμό τους. Ψύχραιμος όμως ο Ηγούμενος δήλωσε αναομόδιος και του υπέδειξε να κατεβεί στο ναό και να ζητήσει την άδεια από τη «νοικοκυρά».

Η απάντηση δεν άρεσε στον Γερμανό, όμως κατέβηκε στο ναό, συνοδευόμενος από ομάδα των ανδρών του και μόλις αντίκρισε τη μεγάλη Εικόνα της Παναγίας στο Τέμπλο, έβγαλε το πηλίγκιο, σταμάτησε σε στάση προσοχής αντικρίζοντας σιωπηλός την εικόνα και μετά από κάποια λεπτά, απεχώρησε από το ναό και έδωσε εντολή στους στρατιώτες να ξαναφορτωθούν όλα τα είδη, που είχαν ανεβάσει στο μοναστήρι και έφυγαν για τους Πάλους, όπου και εγκαταστάθηκαν. Και μέχρι σήμερα παραμένει η απορία, τί ήταν εκείνο, που έπεισε τον Γερμανό να αλλάξει γνώμη. Και θα πρέπει να ομολογηθεί ότι, παρά τον φόβο και τον τρόμο, που τους συνόδευε, με τις εκατόμβες εκτελέσεων και τις θηριωδίες, που επέδειξαν σε άλλες περιοχές, στη Νίσυρο οι Γερμανοί παρουσιάστηκαν με διαφορετικό πρόσωπο. Χαλάρωσαν τα αυστηρά περιοριστικά μέτρα, επέτρεψαν το άνοιγμα των ελληνικών σχολείων, παρουσιάζονταν θετικοί στα αιτήματα του κόσμου, συμπεριφέρονταν με λεπτότητα και ευγένεια κλπ.

Κατά την παραμονή τους στη Νίσυρο κατασκεύασαν αεροδιάδρομο στο χώρο του ηφαιστείου, όπου προσγειωνόταν δικινητήριο αεροπλάνο μεταφέροντας ταχυδρομείο από τα προϊστάμενα κλιμάκια. Για την κατασκευή του υποχρέωσαν τους Δημάρχους να διαθέτουν ο καθένας από δέκα εργάτες κάθε πρωί με ανάλογα σκαπτικά εργαλεία. Και όταν κάποιος πρωί, ένας από τους εργάτες των Νικιών, αρνήθηκε να πάει στο εργοτάξιο, μετέβη στο χωριό διμοιρία, η οποία ειδοποίησε πως, αν σε μισή ώρα δεν παρουσιαστούν είκοσι εργάτες στο χώρο του η-

φαιστείου για να πιάσουν δουλειά, θα εκτελέσουν τους πρώτους είκοσι χωριανούς, που θα συναντήσουν. Και φυσικά όλοι έσπευσαν να συμμορφωθούν κι έτσι αποσοβήθηκε ο κίνδυνος.

Άφησαν όμως κι αρνητικό αποτύπωμα, με το τραγικό γεγονός της εκτέλεσης από τον ίδιο το διοικητή, τριών Ιταλών στρατιωτών που μετείχαν προσωρινά στη δύναμη του και λιποτάκτησαν. Για μερικές μέρες κρύβονταν σε ορεινές περιοχές, υπό την κάλυψη ντόπιων αγροτών, περιμένοντας να εξευρεθεί μέσον για να φύγουν κρυφά στις απέναντι Μικρασιατικές ακτές. Επειδή όμως το μέσον καθυστερούσε άλλαξαν γνώμη, βρήκαν τρόπο και επικοινωνήσαν οι ίδιοι με το Διοικητή τους, του είχαν ζητήσει συγγνώμη και είχαν συμφωνήσει να παρουσιαστούν και να παραδοθούν, ενώ γνώριζαν ότι τέτοιες πράξεις, εν καιρώ πολέμου τιμωρούνται με θάνατο. Και πράγματι, μόλις παρουσιάστηκαν στον τόπο συνάντησης, (στην εξοχική περιοχή Πλατής), σήκωσε το όπλο ο διοικητής και τους εξετέλεσε επί τόπου.

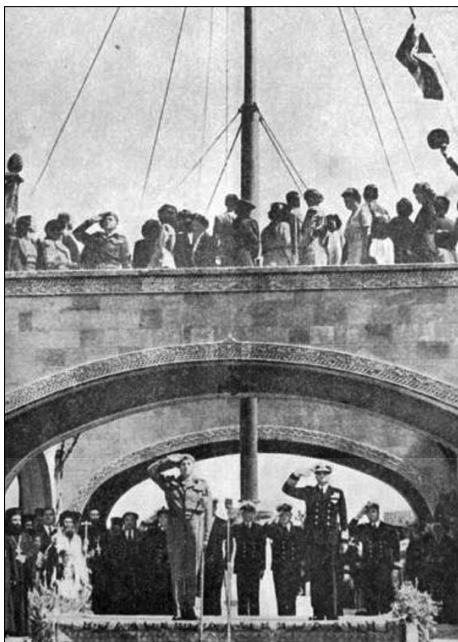
Χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς τους προς τον κόσμο του νησιού, αποτελεί το γεγονός ότι, όταν στα τέλη του 1944 έφυγε η φρουρά από τη Νίσυρο, μοίρασαν στον κόσμο τα υπόλοιπα τρόφιμά τους, κουβέρτες, είδη ματισμού κ.α. Τον Μάιο του 1945 η γερμανική φρουρά της Δωδεκανήσου, παραδόθηκε σε επιτροπή από αντιπροσώπους των συμμαχικών δυνάμεων, που συνεδρίασε στη Σύμη κι αμέσως μετά η Νίσυρος, όπως και όλα τα Δωδεκάνησα, περιήλθε στην κατοχή των Άγγλων, οι οποίοι εγκατέστησαν στο νησί αστυνομική δύναμη, τους λεγόμενος Μπιεμέδες (BMA, British Military Authority). Όλοι τους ήταν Τουρκοκύπριοι, από την Αγγλοκρατούμενη, τότε, Κύπρο, άτομα άξεστα, βάρβαρα, κοινώς... κατακάθια της τουρκοκυπριακής κοινότητας, με συμπεριφορά απάνθρωπη, σκληρή και κτηνώδη. Γι' αυτό και προκάλεσαν δυναμικές αντιδράσεις ακόμα και επιθέσεις κυρίως από τη νεολαία του νησιού.

Σκοπός των Άγγλων ήταν να κρατήσουν υπό την κυριαρχία τους κάποια από τα Δωδεκάνησα, τη Ρόδο οπωσδήποτε και να συμφωνήσουν για την παράδοση των υπολοίπων στην Ελλάδα. Όμως η πρόθεσή τους προσέκρουσε στην άρνηση των άλλων δυνάμεων, οι οποίες, μετά τη λήξη του πολέμου, κατά τη συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων, αποφάσισαν να παραχωρήσουν στην Ελλάδα όλα τα Δωδεκάνησα.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ουσιαστικά η παράδοση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα έλαβε χώρα την 31η Μαρτίου 1947, όταν ο Άγγλος στρατιωτικός Διοικητής Ταξίαρχος Πάγκερ παρέδωσε τη Διοίκηση των Δωδεκανήσων στον Έλληνα στρατιωτικό Διοικητή Ναύαρχο Περικλή Ιωαννίδη, στη Ρόδο. Ήταν η ημέρα που ο προαιώνιος πόθος των Δωδεκανησίων συντελεσθή, ημέρα που οι Δωδεκανήσοι γονυπετείς και δακρυσμένοι παρακολουθούσαν τη γαλανόλευκη να κυματίζει στον ελεύθερο ουρανό. Ημέρα, που κατά τον ποιητή, πρόβαλε «μ' ορμή η λευτεριά κυανόλευκα ντυμένη, για ν' αγκαλιάσει και τα Δώδεκα νησιά δαφνοστεφανωμένη...».

Όμως κατά την έπαρση της ελληνικής σημαίας συνέβη κάτι το απρόβλεπτο. Την ώρα που ανεκρούετο ο Εθνικός Ύμνος, το άγημα απέδιδε τιμές και ο λαός της Ρόδου γονατιστοί και με δάκρυα στα μάτια παρακολουθούσαν για πρώτη φορά την έπαρση της ελληνικής σημαίας, ξαφνικά μπλέχτηκε το σχοινί και η σημαία έμεινε μετέωρη για αρκετή ώρα, ως ότου ένας ιερολοχίτης, ξεμπλέξει το σχοινί και συνεχιστεί η έπαρση. Και τότε αρκετοί χαρακτήρισαν το γεγονός ως κακόν οιωνό. Και πράγματι την επομένη, το Ημιγυμνάσιο Νισύρου, βρισκόμασταν εκδρομή στο Παλιόκαστρο, γιατί λόγω του

**Η σημαία μετέωρη,
μετά το πλέξιμο των σχοινιών.**

φορτισμένου προγράμματος της προηγούμενης δεν είχαμε προετοιμαστεί για το σχολείο. Και ξαφνικά εμφανίστηκε ελληνικό πολεμικό πλοίο από τους Πάλους και ήρθε και αγκυροβόλησε στον όρμο της Τάβλας του Γιαλού. Τότε η περιέργεια ήταν μεγάλη, γι' αυτό με το σύνθημα του Διευθυντή όλοι οι μαθητές τρέξαμε μέσα από τα κτήματα και

Υποδοχή πρώτου Στρατιωτικού Διοικητού.

Στο κέντρο μπροστά, η τότε μαθήτρια Ελένη Σκουλλή-Χαρτοφύλη

φτάσαμε στον προβλήτα και την ίδια ώρα κατέφθανε και η βάρκα, που είχε ξεκινήσει από το πλοίο. Μετέφερε κάποιον κύριο, το δημοσιογράφο Μιχ. Καλογερόπουλο, από τη Λέρο, φίλο του Μ. Κατσιματίδη, όπως φάνηκε από τη θερμότητα με την οποία τον υποδέχτηκε. Τον απομόνωσε, κάτι του ψιθύρισε και ξαναμπήκε στη βάρκα και έφυγε για το πλοίο. Και τότε ο Κατσιματίδης ενημέρωσε τον κόσμο, που ανέμενε, ότι στο πλοίο επέβαινε ο νεοχειροτονηθείς Νισύριος Μητροπολίτης Κώου, Εμμανουήλ, ο οποίος μεταβαίνοντας στην έδρα του για ενθρόνιση, ζήτησε να έρθει πρώτα να προσκυνήσει τη Παναγία τη Σπηλιανή. Όμως το πλοίο πήρε σήμα ότι απεβίωσεν αιφνιδίως ο Βασιλιάς Γεώργιος ο Β΄ και έπρεπε να ματαιωθεί κάθε εκδήλωση. Γι' αυτό και ο Μητροπολίτης δεν θα αποβιβαστεί, αλλά θα συνεχίσει το ταξίδι για την Κω και μετά το πλοίο θα έπλεε για το Ναύσταθμο. Κι έσπευσαν τότε να δηλώσουν δικαιωμένοι, όσοι την προηγούμενη είχαν ερμηνεύσει το πλέξιμο των σχοινιών της σημαίας, ως κακόν οινόν.

Ένα χρόνο μετά, την 7η Μαρτίου 1948, έλαβε χώρα στη Ρόδο η επίσημη τελετή της Ενσωμάτωσης, παρουσία των Ελλήνων Βασιλέων Παύλου και Φρειδερίκης. Και έζησαν τότε τα Δωδεκάνησα ανεπανάληπτες στιγμές εθνικού μεγαλείου, προαιώνιοι κόποι και μόχθοι κι αγώνες και διωγμοί, προσδοκίες και θυσίες αιώνων βρήκαν τη δικαίω-

σή τους οι Δωδεκανήσιοι ανάπνευσαν ξανά τον αέρα της λευτεριάς, στα σχολεία ξανακούστηκε η ελληνική γλώσσα και η κυανόλευκη κυμάτιζε στον ελεύθερο ουρανό της Δωδεκανήσου. Στη Νίσυρο, στον κατάμεστο από κόσμο καθεδρικό Ναό της Ποταμίτισσας, τελέστηκε πανηγυρική Δοξολογία, εκφωνήθηκαν λόγοι, και μετά σε μια λαμπρή εκδήλωση στην πλατεία της Ηλικιωμένης, απαγγέλθηκαν ποιήματα από μαθητές, ανάμεσα στους οποίους ήμουν κι εγώ. Απήγγειλα επίκαιρο ποίημα, που έγραψε η μητέρα μου, η Άννα του Γιάνναρου, από το οποίο διατηρώ ακόμα στη μνήμη μου το παρακάτω απόσπασμα:

*Ω, καλημέρα του Χριστού και της Ορθοδοξίας.
Εσύ'σαι που μας έφερες εις την Ελευθερία.
Εσύ μας ελευθέρωσες από την τυραννία.
Χρόνια μας τυραννούσανε Τουρκία κι Ιταλία.
Σήμερα χαίρεται η Γη, χαίρετ' ο κόσμος όλος
Σήμερα αναστήθηκε ο προ αιώνων πόθος.
Εκείνο, που ποθούσαμε σήμερα θα το δούμε
Θα είμαστε δε ευτυχείς όσο καιρό κι αν ζούμε.
Πολλά κακά μας έφερε η δόλια Ιταλία
Μας στέρησε τη γλώσσα μας κι έκλεισε τα σχολεία.
Με φόβο πάντα μπαίναμε μέσα στην Εκκλησία
Γιατί να κλείσει ήθελε κι αυτήν η Ιταλία.
Λίγο ήταν πάντα το ψωμί λίγο και το σφάϊ
Και ζάχαρη δεν είχαμε κάθε πρωί για τσάι.
Μεγάλη νιώθω τη χαρά, νιώθω την ευτυχία
Γιατί στα Δωδεκάνησα ήρθ' η Ελευθερία.
Όξω, φωνάζω στην Τουρκιά, όξω στην Ιταλία
Φωνάζω Ζήτω η Ελλάς! Ζήτω η Ελευθερία!*

Και από τότε, η Νίσυρος, όπως και όλα τα Δωδεκάνησα, δεμένη στον Εθνικό κορμό, ακολουθεί το δρόμο του Ελληνισμού.

Τον Οκτώβριο του ιδίου χρόνου, η Νίσυρος είχε την τιμή και τη χαρά να υποδεχθεί το βασιλικό ζεύγος, το οποίο πραγματοποίησε την πρώτη επίσκεψή του στα ελεύθερα Δωδεκάνησα.

Και ήρθε μεν η λευτεριά, όμως η ζωή στα νησιά εξακολουθούσε να είναι το ίδιο δύσκολη, αντιμετωπίζοντας τα φαινόμενα της πείνας, των στερήσεων, της κάθε είδους έλλειψης, με τα άδεια ράφια στα εμπορι-

Ο εορτασμός της ενσωματώσεως στη Νίσυρο

Οι βασιλείς της Ελλάδος στη Νίσυρο

κά, με άδειο πορτοφόλι, και στερημένο, πάντα, τραπέζι και περυνώντας τη δυσκολότερη, ίσως, περίοδο της ιστορίας τους. Τότε βρήκαν ευκαιρία να δράσουν οι «μαυραγορήτες», που έφταναν με καϊκια στο λιμάνι και προσέφεραν στον κόσμο είδη χειρίστης ποιότητας με αντάλλαγμα χρυσό, διάφορα τιμαλφή, κοσμήματα ή άλλα είδη μεγάλης αξίας, τα οποία κοστολογούσαν με ευτελή αξία.

ΣΤΟΝ ΑΠΟΗΧΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σε ότι αφορά ειδικά τη Νίσυρο, τα λίγα, έστω, προϊόντα, που κάποιιοι είχαν προς διάθεση, τα προσέφεραν, ανταλλάσσοντάς τα με άλλου είδους προϊόντα, αφού το, έστω και λίγο, χρήμα που κυκλοφορούσε στο νησί δεν είχε καμιά αξία. Στο μεταξύ άρχισαν να εκδηλώνονται οι δυσμενείς επιπτώσεις, στην υγεία, ιδιαίτερα των παιδιών σχολικής ηλικίας, από τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης και τις στερήσεις σε αναγκαία είδη κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τον κώδωνα έγκρουσαν τότε οι γιατροί του νησιού, οι οποίοι διαπίστωσαν, πως ο μεγαλύτερος αριθμός των παιδιών της Νισύρου έπασχε από αδενοπάθεια, προφυματίωση και άλλες σοβαρές παθήσεις, οφειλόμενες στις ελλείψεις και στον υποσιτισμό του πολέμου. Και τότε κινητοποιήθηκε ο Σύλλογος Νισυρίων Αθηνών «Γνωμαγόρας», ο οποίος απέστειλε στη Νίσυρο κλιμάκιο γιατρών, υπό τον Νισύριον υφηγητή Περικλή Καλογήρου, οι οποίοι επιβεβαίωσαν τη γνωμάτευση των γιατρών του νησιού, γι' αυτό και ο Σύλλογος προέβη στη λήψη μέτρων. Αμέσως από το 1949 και επί τρία χρόνια, οργάνωσε βελτιωμένο κοινό μαθητικό συσσίτιο, κάθε Κυριακή το χειμώνα, ενώ το καλοκαίρι λειτουργούσε κατασκήνωση στο μοναστήρι της Κυράς, με διοικητικό προσωπικό τους καθηγητές μας

Παιδική πρόνοια. Μανδράκι 1949

και ομαδάρχες-κοινοτάρχες τους μαθητές μεγαλύτερων τάξεων. Το πρόγραμμα σταμάτησε μόνον, όταν οι γιατροί βεβαίωσαν τη βελτίωση της υγείας των παιδιών.

Αλλά και ο Δήμος, που τότε φρόντιζε να επουλώσει τις πληγές, που άφησε ο πόλεμος, αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα, με την οικονομία του νησιού να βρίσκεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, με πάμπολλες ανάγκες να περιμένουν την ικανοποίησή τους και με το ταμείο του Δήμου να είναι στεγνό και άδειο, όπως προκύπτει από το περιστατικό, που ακολουθεί:

Το καλοκαίρι του 1950, μαθητής, ακόμα, του Γυμνασίου, διορίστηκα ως βοηθός Λογιστή-Γραμματέα στα Λουτρά. Κι ενώ περίμενα πώς και πώς το μισθό γιατί η οικογένειά μου είχε απόλυτη ανάγκη χρημάτων, όταν ήρθε η ημέρα της μισθοδοσίας μου, ο Ταμίας μου ανακοίνωσε ότι, εγώ δεν θα πληρωθώ γιατί ο Δήμος δεν είχε χρήματα. Και θα έπρεπε να περιμένω ως το τέλος της περιόδου, οπότε θα έσφαζαν κάποια γουρουνιά, που τρέφονταν από τα υπολείμματα της κουζίνας των Λουτρών και από τα χρήματα, που θα εισπράττονταν θα πληρωνόμουν. Και πράγματι, βρισκόμουν στο μέσο σχεδόν της σχολικής χρονιάς, όταν μου ήρθε η επιταγή. Η περίπτωση προσφέρεται για σύγκριση με ό,τι συμβαίνει σήμερα στον Δήμο.

Η ΠΙΟ ΝΟΣΤΙΜΗ ΒΑΣΙΛΟΠΙΤΑ

Μπορεί οι γονείς μας να δούλεψαν σκληρά και κοντά σ' εκείνους και εμείς τα παιδιά, όμως λόγω της δυνατότητας ανταλλαγής προϊόντων δεν έμεινε ποτέ άδειο το τραπέζι μας. Όμως κάποια Πρωτοχρονιά στο σπίτι δεν υπήρχε αλεύρι, ούτε γραμμάριο κι η μητέρα μου, με τον δικό της τρόπο κατάφερε να βρει μια μικρή ποσότητα, λίγη όμως για να ζυμώσει ψωμί. Έπλασε λοιπόν μια πίτα, έβαλε και νόμισμα και την έψησε στο τηγάνι και το μεσημέρι της Πρωτοχρονιάς την κόψαμε ως «Βασιλόπιτα». Ήταν η πιο νόστιμη, στα τόσα χρόνια, που έχουν περάσει από τότε.

Αλλά και το πιο ωραίο Χριστουγεννιάτικο δώρο, που δέχτηκα ποτέ, ήταν αυτό της γιαγιάς της Ασπασίας, στη διάρκεια του πολέμου. Κάθε χρόνο, εύρισκε τον τρόπο και μας ετοιμάιζε, στο κάθε εγγόνι, το πακέτο, με το δώρο του. Όμως εκείνο το χρόνο, με άδεια, όπως προελέχθη, την αγορά, δεν υπήρχε ούτε ίχνος για δώρο. Περιορίστηκε λοιπόν, για το κάθε εγγόνι, σε ένα χειρομάνδηλο και ένα μανταρίνι, από ένα κα-

λάθι, που της είχανε στείλει πεσκέσι από την Κάλυμνο. Κι ενώ μας τα πρόσφερε και μας φίλησε χαρούμενη, τάχα, και γελαστή, έτρεξε αμέσως στην κουζίνα για να μη δούμε τα δάκρυα, που έτρεχαν από τα μάτια της. Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε και δέχθηκα εξίσου πολλά Χριστουγεννιάτικα δώρα. Όμως κάθε χρόνο θυμάμαι, ως το πιο καλό, εκείνο το δώρο της γιαγιάς.

ΕΛΛΕΙΨΕΙΣ ΣΕ ΒΑΣΙΚΑ ΕΙΔΗ

Θα πρέπει να σημειωθεί πως, εκτός από τις στερήσεις σε τρόφιμα και άλλα αναγκαία είδη, υπήρχαν και άλλες ελλείψεις σε είδη, που είχαν άμεση σχέση με τις συνθήκες ζωής στη Νίσυρο. Πρώτα-πρώτα υπήρχε το γνωστό πρόβλημα της λειψυδρίας με τα σπίτια να υδρεύονται με το βρόχινο, το οποίο, διοχετευόταν με σωλήνες, από την ταράτσα στη στέρνα, η οποία αποτελούσε το απαραίτητο συμπλήρωμα κάθε σπιτιού. Ήταν πάντα λιγοστό και ανεπαρκές, γι' αυτό η διαχείρισή του γινόταν πάντα με αυστηρούς περιορισμούς και με προτεραιότητα την κάλυψη των πιο βασικών αναγκών, όπως η πόση, το μαγείρεμα, το πλύσιμο, ενώ παραλείπονταν άλλες ανάγκες, εξίσου σοβαρές, όπως το λουτρό καθαριότητας, το οποίο εθεωρείτο πολυτέλεια. Η έλλειψη νερού επηρέαζε δυσμενέστατα και την καθαριότητα του νησιού, αφού καθιστούσε αδύνατη τη λειτουργία αποχετευτικού δικτύου, με αποτέλεσμα, τα κάθε είδους λύματα, απορρίμματα, όλα τα στερεά απόβλητα να καταλήγουν σε χαλάσματα και ακάλυπτους χώρους της κάθε γειτονιάς, οι οποίοι κάλυπταν και τις σωματικές ανάγκες των περιοίκων, αφού η λέξη αποχωρητήριο, ή απόπατος, ή το μέρος, ή τουαλέτα, ή W.C., ή καμπινέ, ή όπως αλλιώς λέγεται, ήταν εντελώς άγνωστη.

Ούτε και ηλεκτρικό ρεύμα υπήρχε, με αποτέλεσμα, σε κάποια θεοσκότεινα σταυροδρόμια, να τρεμοφέγγουν τις νύχτες κάποιες γκαζόλαμπες, με τη φροντίδα του Δήμου, ενώ τα σπίτια φατίζονταν με τη φλόγα του λυχναριού, που τρεμόφεγγε στο τραπέζι και κάτω από αυτή τη φλόγα οι μαθητές προετοιμαζόμασταν για το σχολείο, και οι κοπέλες κεντούσαν τα προικιά τους. Προβληματική ήταν και η συντήρηση των φαγητών, αφού το ψυγείο ήταν άγνωστο και τη θέση του κάλυπτε το φανάρι, μια ξύλινη διώροφη ή τριώροφη κατασκευή, καλυμμένη τριγύρω με ψιλό μεταλλικό δικτυωτό (σήτα) για να αερίζεται, και κρεμόταν στον τοίχο ή από την οροφή, (στέη) σε ανάλογο ύψος, ενώ για κρύο νερό το καλοκαίρι, γέμιζαν τα κουκχουμάρια (κανάτια) και τα τοποθετούσαν τη νύχτα στα παράθυρα, για να δροσίσουν με την νυχτερινή αύρα.

Ως καύσιμη ύλη για κάθε χρήση, ακόμα και για το ζέσταμα του φούρνου για να ψηθούν τα ψωμιά της εβδομάδας εχρησιμοποιείτο το καυσόξυλο. Γι' αυτό και οι νοικοκυραίοι, άνδρες και γυναίκες, κατάκοποι από τις εργασίες της ημέρας στα κτήματα, επέστρεφαν τα βράδια στο σπίτι, φορτωμένοι με «γομάρια» από ξύλα, για να εξασφαλίσουν τις ανάγκες του σπιτιού.

Ούτε και οδικό δίκτυο διέθετε το νησί. Η συγκοινωνία γινόταν μέσα από ένα στενό αγροτικό μονοπάτι, του οποίου ο κεντρικός άξονας συνέδεε τα Μανδράκι με τα άλλα χωριά, ενώ οι διακλαδώσεις του οδηγούσαν προς διάφορες άλλες αγροτικές περιοχές. Και φυσικά με τέτοιες συνθήκες ούτε και μέσον συγκοινωνίας μπορούσε να υπάρξει. Γι' αυτό και οι γεωργοί ήταν υποχρεωμένοι να σηκώνονται καθημερινά από τα χαράματα, να υποβάλλονται σε δώωρη και τριώωρη πεζοπορία, μεμονωμένα ή με συντροφιά άλλων γεωργών, για να μεταβούν ιδιαίτερα στις μακρινές αποστάσεις, εκεί που βρίσκονταν τα καλλιεργημένα κτήματα. Και μετά από εντατική ολόήμερη απασχόληση, να επαναλαμβάνουν το απόβραδο την ίδια πεζοπορία ή στην καλύτερη περίπτωση καθισμένοι στην πλάτη γαϊδουριού, που εχρησιμοποιείτο και ως μέσο μεταφοράς της σοδειάς.

ΑΣΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Και βέβαια υπήρχαν και τα επαγγέλματα κοινής ωφέλειας, όπως του ράφτη, της μοδίστρας, του τσαγκάρη, του ξυλουργού, του οικοδόμου, του εμπόρου, του καφετζή, του κουρέα κ.α. που κάλυπταν τις ανάγκες του νησιού, ώστε να μην χρειάζεται η έξωθεν βοήθεια. Κι όλοι βρίσκονταν σε συνεχή απασχόληση, με τους ράφτες, τους τσαγκάρηδες, τα κουρεία, να υποχρεώνονται σε νυχτέρια, για να μπορέσουν να εξυπηρετήσουν την πελατεία τους ιδιαίτερα μάλιστα τις παραμονές των μεγάλων εορτών, που η συνήθεια επέβαλλε στον καθένα και την καθεμία να φορέσει καινούργια, «αγκίνια», ρούχα και παπούτσια.

Υπήρχαν όμως και εκείνοι, που τους «έκραζε η θάλασσα», η μερίδα των ναυτικών, που ταξίδευαν με τα ιστιοφόρα, απολαμβάνοντας τα φαρμάκια της θάλασσας και ζώντας τον τρόπο και την αγωνία του ταξιδευτή. Όμως έτσι πρόσταζε η ανάγκη και οι υποχρεώσεις της ζωής. Οι ίδιες υποχρεώσεις, που ωθούσαν κάποιους άλλους προς το ρεύμα της μετανάστευσης με συνέπεια να στερηθούν τη θαλπωρή της οικογένειας, ακολουθώντας μια άγνωστη πορεία, με εξίσου άγνωστο τέρμα.

Κι έτσι, από τα παλιά χρόνια θα συναντήσουμε Νισύριους στην Οδησό, στην Αλεξάνδρεια, στη Ρουμανία, στην Πόλη κι ύστερα στην Αθήνα, στην Αμερική, στην Αυστραλία, ακόμα και στη Μαδαγασκάρη. Κι είναι τιμητικό γι' αυτούς το ότι, ενώ σκοπός του ξενιτεμού ήταν να πληρωθεί το χρέος του πατέρα, ή να ετοιμαστεί η προίκα της αδελφής, όπου κι αν βρέθηκαν, ποτέ δεν ξέχασαν την πατρίδα, ποτέ δεν έκλεισαν τα αυτιά στη φωνή της Νισύρου, η οποία σήμερα έχει να επιδείξει πάμπολλα δείγματα της προσφοράς των ξενιτεμένων παιδιών της.

Πολλές δυσκολίες παρουσίαζε τότε η ζωή στο νησί δύσκολο και με πολύ κόπο το μεροκάματο, περιορισμένες όλες οι δυνατότητες. **Όμως οι Νισύριοι γονείς, με το φτωχό και δύσκολο αυτό μεροκάματο, κατάφεραν να σπουδάσουν παιδιά, πολλά από τα οποία διέπρεψαν και κατέκτησαν υψηλές θέσεις σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής της Χώρας. Και κανχάται, δικαιολογημένα, σήμερα η Νίσυρος γιατί από τα σπλάχνα της ξεπήδησαν φωτισμένοι Ιεράρχες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Ανώτατοι Αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, Ακαδημαϊκοί, διακεκριμένες μορφές στο χώρο των γραμμάτων, της παιδείας, των επιστημών, της πολιτικής, των επιχειρήσεων.**

ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Οι Νισύριοι των χρόνων εκείνων, γηγενείς σχεδόν στο σύνολο τους, συνδέονταν μεταξύ τους με στενή σχέση αγάπης, σεβασμού, φιλίας και αλληλεγγύης. Η αρμονική συμβίωση, η συναλληλία, η αλληλοβοήθεια, η συμπαράσταση στους έχοντες ανάγκη, ήταν ιδανικό σύμφυτο με τον χαρακτήρα τους, ενώ οι έχοντες μοίραζαν το έχουν τους στους μη έχοντες, για να έχουν όλοι. Τα ατομικά προβλήματα, γίνονταν προβλήματα του συνόλου, ενώ στις χαρές και λύπες ήταν όλοι συμμετοχοί. Σε κάθε γειτονιά, ήταν για τα μέλη της κανόνας απαράβατος η συμπαράσταση στις ανάγκες και στις «βαριές δουλειές» της γειτόνισσας, ακόμα και να βγάλουν το μωρό βόλτα, για να μείνει η μάνα απερίσπαστη στις δουλειές του σπιτιού. Η ίδια προθυμία και στις γεωργικές εργασίες, στο θέρος, στη συγκομιδή προϊόντων, στο καθάρισμα και την προετοιμασία του μαξουλιού κ.α.

Ούτε κουβέντα για θέματα ασφαλείας, αφού υπήρχε απόλυτος σεβασμός στην περιουσία του άλλου, ενώ οι κάθε είδους κλοπές και λεηλασίες βρισκόνταν πέρα και έξω από τις συνήθειες της εποχής. **Ήταν**

χαρακτηριστικό το ότι, όταν ο καταστηματούχος έπρεπε, να απουσιάσει για λίγο από το κατάστημα, άφηνε την πόρτα ορθάνοικτη και τοποθετούσε στη μέση, μια καρέκλα, ως σημάδι προειδοποιητικό της απουσίας του. Στα σπίτια οι πόρτες και τα παράθυρα ήταν πάντα ορθάνοικτα και τα κλειδιά στην πόρτα, χωρίς να διανοείται ο περαστικός να απλώσει χέρι. Η ίδια ασφάλεια ετηρείτο και στις εξοχές, όπου τα δένδρα, εδώ κι εκεί ήταν κατάφορτα από φρούτα και άλλα προϊόντα, ενώ στα σπηλάδια και στις «κρεφτές» είχαν αποθηκεύσει οι νοικοκυραίοι τις κουμπάνιες σε τυρί, χοιρινά, κρασί, κουγκουζίνα (ρακί) και άλλων ειδών προϊόντα. Κάποιοι προτιμούσαν για αποθήκευση κάποια κρεμάρια-κελιά στην κορυφή του Οξού, γύρω από το μοναστήρι της Σπηλιανής, με πόρτα κλεισμένη με πρόχειρο σύρμα. Παντού η πρόβραση ήταν ελεύθερη, αλλά και παντού υπήρχε σεβασμός, τιμότητα.

ΑΝΥΠΑΡΚΤΗ Η ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Εκείνο, που παντελώς έλειπε από το νησί, ήταν η ψυχαγωγία, η οποία ακόμα και ως έννοια ήταν άγνωστη. Οι άντρες εύρισκαν καταφύγιο στο καφενείο, όπου συγκεντρώνονταν κάθε βράδυ, μετά τον αγώνα της ημέρας, για να κουβεντιάσουν με το **σινάφι** για τα προβλήματα της δουλειάς τους και να πιούν το καφεδάκι τους. Εκεί εύρισκαν ξεκούραση, συζητώντας τα προβλήματα της δουλειάς τους, τις δυσκολίες, τις προοπτικές για την πορεία των καλλιιεργειών και ό,τι άλλο έπεφτε στο... τραπέζι. Στον πάγκο του καφενείου, στο **κιωγιάσι**, δεν υπήρχε νεσκαφέ, ούτε καπουτσίνο, ούτε εσπρεσάκι. Υπήρχε ο τούρκικος, τα τσάγια του βουνού, τα λουκούμα, αλλά και οι... τσανάκες με βρεγμένα κουκιά και ρεβίθια, και νερόβραστα φασόλια μαυρομάτικα, τα **παππούδια**, που αποτελούσαν μεξέ για τη μασίχα. Ενώ στη μέση της οροφής κρεμόταν το «λουξ» για φωτισμό παραδίπλα οι μυγοπαγίδες γεμάτες από μύγες και άλλα έντομα, που φώλιαζαν στο καφενείο. Υπήρχε βέβαια και η ταβέρνα, η **φάμπρικα**, την οποία προτιμούσαν οι φίλοι του κρασιού και του καλού μεξέ. Και όταν έφευγαν, πηγαίνοντας για το σπίτι, άρχιζαν το τραγούδι, μέσα στους θεοσκότεινους δρόμους. Η γυναίκα όμως ήταν καταδικασμένη να παραμένει στο σπίτι με τα παιδιά και μόνο για ειδικούς λόγους, όπως για ψώνια, επίσκεψη σε συγγενικά πρόσωπα, για την εκκλησία κ.α., έβγαινε από το σπίτι. Μόνη ψυχαγωγία τους, ήταν να βγουν και να καθίσουν στις πόρτες τους το καλοκαίρι, όλες οι γειτόνισσες και να περάσουν την ώρα τους με ψιλοκουβέντα.

Η ίδια συγκέντρωση το χειμώνα στα σπίτια για ποσπέρι, γύρω από το μαγκάλι. Την ίδια τακτική ακολουθούσαν και οι νέες κοπέλες, οι οποίες συγκεντρώνονταν σε σπίτια φιλενάδων και ασχολούνταν με πλέξιμο ή κέντημα. Όταν ο καιρός ευνοούσε, εξορμούσαν ομαδικά στις εξοχές για να περιποιηθούν τα εξωκκλήσια, ενώ συνηθισμένη ήταν τα καλοκαιρινά βραδάκια η βόλτα μέχρι τα Λουτρά. Άλλη αιτία για έξοδο ήταν να πετρώσουν τα λουμπούνια στο Λούκι, για να γλυκάνουν στη θάλασσα, ενώ πιο συνηθισμένη αιτία ήταν η μετάβαση στους κήπους για πότισμα. Στο μέσον του οικισμού του Μανδρακίου υπήρχε μεγάλη ακάλυπτη έκταση, οι Λίμνες, χωρισμένη σε μικρές έκτασης κήπους, που καθένας ανήκε και σε κάποιο σπίτι. Εκεί η κάθε νοικοκυρά φύτευε διάφορα κηπευτικά είδη, όπως κράμπες, σέφκλα, κρεμμύδια, μελιτζάνες, ακόμα και βαμβάκι. Ανάμεσα στους κήπους υπήρχαν πηγάδια με γλυφό νερό και με το αιτιολογικό ότι, έπρεπε να ποτιστεί ο κήπος, έβγαιναν τα απογεύματα οι κοπέλες και επί ώρες ολόκληρες **ανέσυρναν** νερό και πότιζαν, με το βλέμμα όμως στραμμένο στον κεντρικό δρόμο, όπου κάποια πρόσωπα για τα οποία κτυπούσε η καρδούλα της καθημιάς, έκαμιναν βόλτες, προσδοκώντας να ανταλλάξουν μια μόνο ματιά, ή να προβούν σε κάποια συνθηματική χειρονομία, μακριά από το αυστηρό βλέμμα του πατέρα ή του αδελφού. Ήταν η εποχή, που στο θέμα του γάμου, τον πρώτο και τελευταίο λόγο τον είχαν οι γονείς και ιδιαίτερα ο πατέρας, στην επιλογή του οποίου έπρεπε να συμφωνήσει το αγόρι ή το κορίτσι. Τυχόν άρνηση ή διαφορετική επιλογή εθεωρείτο έγκλημα καθοσιώσεως.

Ο μόνος τρόπος για να σπάσει η πλήξη και η μονοτονία, ήταν κάποιο γλέντι σε γάμο ή πανηγύρι. Αλλά και εκεί, ενώ οι άντρες έτρωγαν και έπιναν, στοργυλοκαθισμένοι στα τραπέζια, απλωμένα κατά μήκος, της αίθουσας του καφενείου, οι γυναίκες, μικρές και μεγάλες, παρθέμεναν καθισμένες στην άκρη και ο ρόλος τους ήταν μόνο να χορεύουν. Καμιά φορά θυμόταν κάποιος χουβαρδάς και τους πρόσφερε από ένα λουκουμάκι, αλλά κι αυτό για... επίδειξη κι όχι για τη χαρά της προσφοράς.

Όσο για τους νέους, εκείνοι είχαν δικά τους στέκια. Ένα απ' αυτά ήταν το καφενείο του μπάρμπα Θεωδωρή, στον Ποταμό, κάτω από το τσίγκο κι εκεί περνούσαν τον καιρό τους παίζοντας χαρτιά, ντάμα, ή τόμπολα. Εκείνοι, που τελούσαν υπό αυστηρό περιορισμό ήταν οι μαθητές. Απαγορευόταν να μπούμε σε καφενείο, να πλησιάσουμε στο χώρο διασκέδασης, με τη δύση του ήλιου έπρεπε να κλεινόμαστε στα σπίτια,

ενώ ήταν συνηθισμένη η διέλευση του δασκάλου ή του παιδονόμου έξω από τα σπίτια μας, για να ελέγξει τη συμπεριφορά μας ακόμα και μέσα στο σπίτι. Κι εκείνο, που προσφερόταν, για να εκτονώσουμε το δυναμισμό μας, ήταν τα παιχνίδια στα Πλάγια της Ιφιγένειας (το σούπερ μάρκετ του Μάρτιν), στον Έλυτθα, στην Τάβλα του Γιαλού κ.α. με μπίλιες, σβούρες, σαμάδες, μπιρί, με έπαθλο αμύγδαλα, ή γραμματόσημα (πφούλια). Και όταν φυσούσε το ξεροβόρι και το κύμα σάρωνε τα παράλια, βρίσκαμε καταφύγιο στα απάγκια, στον τοίχο του Νεκροταφείου, στο δρόμο της Καμαρινούαινας (εμπρός από το κτήριο του Αρχαιολογικού Μουσείου) και οι Λαγκαδιώτες στις Παναγιές το Αλώνι, στα Κρουκελίδια, όπου στήναμε και παγίδες (φάκχες) για να πιάσουμε **μιτσοπούλια**. Υπήρχε όμως και ο «τοίγκος» στον Ποταμό, που μας στέγαζε σε περίπτωση βροχής. Εκεί συγκεντρώνονταν ιδιαίτερα οι μαθητές, που ονομάζονταν και «νέοι του τοίγκου».

Οι νέοι του κάθε μαχαλά, είχαν και άλλες δραστηριότητες. Ήταν οργανωμένοι σε... στρατιωτικές ομάδες, και συχνά προέβαιναν σε επιχειρήσεις εναντίον άλλων μαχαλάδων κι εκεί διεξάγονταν σφοδρές μάχες με πετροπόλεμο, όπου πολλά τζάμια έσπαζαν, ενώ κάποιοι γύριζαν στα σπίτια τους με ματωμένα κεφάλια. Μεγάλο πανηγύρι για τον κάθε μαχαλά ήταν το άναμμα του Φανού το βράδυ τ' Άι- Γιάννη, όπου οι νέοι ανταγωνίζονταν, ποιος θα παρουσιάσει τον πιο μεγάλο Φανό. Και μετά «άνοιγε» ο Κλήδοντας, με τις κοπέλες της γειτονιάς να ρίχνουν στο Μαστραπά τα δακτυλίδια τους, για να δούνε την τύχη τους.

Η επικοινωνία με τον έξω κόσμο ήταν περιορισμένη. Το πλοίο της γραμμής, περνούσε από το νησί πάντα ακαθόριστες μεταμεσονύκτιες ώρες, με αποτέλεσμα να υποχρεώνονται οι επιβάτες σε ξενύχτι στο λιμάνι, κουρνιασμένοι στο υπόστεγο του Διοικητηρίου, για να προφυλαχτούν από το κρύο και τη βροχή. Και μεταξύ αυτών άτομα, που πριν λίγο είχαν φτάσει από τα ορεινά χωριά, μετά από πολύωρη πεζοπορία, αφού δεν υπήρχε ούτε οδικό δίκτυο, ούτε μεταφορικό μέσον. Και σε κάποια στιγμή κατέφθανε το πλοίο, όμως, πολλές φορές, με το πρόσχημα της αδυναμίας προσέγγισης λόγω της κακής κατάστασης του λιμανιού, σφύριζε και συνέχιζε το δρομολόγιο προς άλλα νησιά, αναγκάζοντας τους μέλλοντες να ταξιδέψουν, να αναβάλουν τα ταξίδι τους. Ανύπαρκτη ήταν και η εφημερίδα, ενώ το ραδιόφωνο δεν είχε ακόμα εμφανιστεί στο νησί, το οποίο ζούσε τότε σε πλήρη απομόνωση, με μόνο μέσον επικοινωνίας, την επιστολή, το τηλεγράφημα, ενώ έγινε

και εγκατάσταση τηλεφώνου, χειροκίνητου, που έδινες την πρόσκληση και θα ήσουν πολύ τυχερός, αν κατάφερες να επικοινωνήσεις την ίδια μέρα. Γενικά η ζωή στο νησί κυλούσε μονότονα, πληκτικά, ανούσια, με τους ίδιους ανθρώπους, την ίδια πάντα ώρα, στην ίδια θέση, με μόνη αισιόδοξη νότα την ώρα της κυκλοφορίας των μαθητών για μετάβαση και επιστροφή από το σχολείο. Μόνη ακτίνα φωτός μέσα σ' αυτή τη θολούρα, ήταν η επίσκεψη τα καλοκαίρια των ξενιτεμένων του νησιού, αλλά και οι αφίξεις ασθενών για λουτροθεραπεία στα Ιαματικά Λουτρά. Άλλαξε όψη το νησί, αποκτούσε κάποια κίνηση, ξαναζωντάνευαν οι γειτονιές, ξανάσμιγαν παλιές φιλίες, ενώ και η τοπική αγορά είχε μερίδιο από αυτή την αλλαγή. Όμως η κήρυξη του πολέμου έσβησε και αυτή την ακτίνα και την κατάσταση στο νησί ήρθαν να αμαυρώσουν ακόμα πιο πολύ τα δεινά του πολέμου, αλλά και η συμπεριφορά των Ιταλών κατακτητών.

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν ξαφνικά άρχισε να πνέει εκσυγχρονιστικός άνεμος στο νησί και η Νίσυρος να δέχεται τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, με πρώτο δείγμα το Ραδιόφωνο.

Ο έμπορος Φίλιππος Φιλίππου, επιστρέφοντας κάποτε από εμπορικό ταξίδι στην Αθήνα, έφερε μαζί του ένα κιβώτιο, που απέξω έγραφε «PHILIPS». Και επειδή τότε, κάθε εισαγόμενο είδος, περνούσε από τελωνειακό έλεγχο, το κιβώτιο πήγε στο Τελωνείο και όλοι ενόμισαν, πως ο Φίλιππος είχε τυπώσει για διαφήμιση κιβώτια συσκευασίας με το όνομα του. Όταν όμως ο Τελώνης το άνοιξε, είδε ότι περιείχε συσκευή άγνωστη, οπότε εκλήθη ο Φίλιππος να δώσει εξηγήσεις και τότε εκείνος, αποκάλυψε ότι επρόκειτο για ραδιόφωνο. Συνοδευόταν από υγρή μπαταρία, με χειροκίνητο δυναμό για τη φόρτισή της. Κι όταν το ραδιόφωνο εγκαταστάθηκε και μετέδιδε προγράμματα, το σπίτι του Φιλίππου είχε γίνει κέντρο διερχομένων, με τον κόσμο να τρέχει για να ακούσει και να θαυμάσει το νέο επίτευγμα της τεχνολογίας. Κι είναι γνωστή η περίπτωση γνωστού θυμόσοφου Νισύριου, ο οποίος αδυνατούσε να πιστέψει, πως η φωνή που ακουγόταν προήρχετο από την Αθήνα. Γι' αυτό άρχισε να ψάχνει τα... ντουλάπια, για να δει πού είναι κρυμμένος αυτός, που μιλά!!...

Οι γονείς μας

Τα τέσσερα αδέρφια με τον πατέρα μας

ΑΝΤΙΚΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΖΩΗ

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα ξεκίνησα την προσπάθεια για να χαράξω πορεία στη ζωή, μια πορεία όμως που ξεκίνησε μέσα από σκοπέλους και συμπληγάδες, για να συναντήσει στη συνέχεια μπουγάζια δυσπρόσιτα και τρικυμιώδη, αλλά και όρμους υπήνεμους. Έζησα στιγμές δύσκολες, δοκίμασα πικρίες, συνάντησα αποτυχίες, αγωνίστηκα σκληρά, όμως ο πόθος για μόρφωση, αλλά και η παρακαταθήκη των γονιών μου, να φροντίσω να ζήσω με καλύτερες από εκείνους συνθήκες, με ωθούσαν να μην παραμελώ τις σχολικές μου υποχρεώσεις, ώσπου στο τέλος βγήκα νικητής. Μέσα από το σταχυολόγημα, που ακολουθεί, αντανακλάται το πνεύμα της εποχής, και το κλίμα, που επικρατούσε στις εκφάνσεις της ζωής των ανθρώπων, ενώ μια σύγκριση με το σήμερα θα οδηγήσει σε ενδιαφέροντα διδάγματα.

Η ΕΠΑΝΑΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Όπως προεγράφη, η γερμανική φρουρά επέτρεψε άνευ περιορισμών, τη λειτουργία στη Νίσυρο των Ελληνικών σχολείων, τα οποία άνοιξαν τις πύλες τους στις αρχές του 1945. Ως εκπαιδευτικό προσωπικό χρησιμοποιήθηκαν οι δάσκαλοι του νησιού, με διευθυντή τον Ηγούμενο της Μονής της Σπηλιανής, ενώ κατά μήνα Μάιο έφθασε από την Αθήνα ο Νισύριος καθηγητής-φιλόλογος Μάκης Κατσιματίδης. Οι συμπατριώτες του, με επικεφαλής τον Δήμαρχο Εμμαν. Σακλαριδίδη, τού επιφύλαξαν θεομήν υποδοχή, ενώ σε γενική συγκέντρωση των αρχών, των γονέων και των κατοίκων, που συγκάλεσε ο Δήμος, του ανέθεσαν την οργάνωση της εκπαίδευσης και την εποπτεία της λειτουργίας όλων των σχολικών μονάδων του νησιού. Έτσι από το επόμενο σχολικό έτος λειτούργησαν πλήρη Δημοτικά σχολεία, σε όλα τα χωριά του νησιού και τριτάξιο Ημιγυμνάσιο στο Μανδράκι με κατανομή των μαθητών, σύμφωνα με την επιλογή και τον έλεγχο του μορφωτικού επιπέδου τους, όπως είχε ελεγχθεί και καθοριστεί τον προηγούμενο χρόνο. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί πως η κατάσταση, στην οποία βρέθηκαν τα

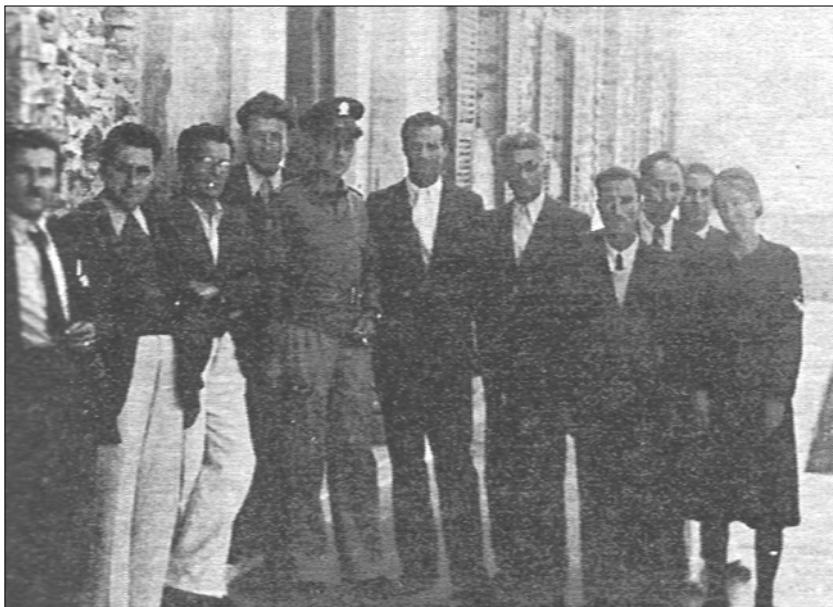
σχολεία μετά την αποχώρηση των Ιταλών, μόνον ως άθλια, κατά επιεική χαρακτηρισμό, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Δεν υπήρχαν ούτε θρανία, ούτε πίνακες, ούτε τζάμια στα παράθυρα, έλειπε κάθε είδους γραφική ύλη, ενώ για βιβλία στην αρχή χρησιμοποιούσαμε όσα παλιά ελληνικά βιβλία είχαν καταφέρει να διασωθούν, από την ιταλική μανία, κλεισμένα σε κάποια υπόγεια. Αλλ' ούτε και τα κτήρια ήταν επαρκή, γι' αυτό τα σχολεία συστεγάζονταν, λειτουργώντας εκ περιτροπής πρωί και απόγευμα. Ασφυκτική η κατάσταση γι' αυτό και το Ημιγυμνάσιο επέλεξε ως λύση τη στέγαση σε ενοικιαζόμενα οικήματα. Έτσι η απόκτηση στέγης για το Ημιγυμνάσιο, ήταν κοινός πόθος, όπως προκύπτει και μέσα από τα αυτοσχέδια Κάλαντα, που έψαλλαν ομαδικά οι μαθητές τα δύσκολα εκείνα χρόνια:

Εφύγανε οι βάρβαροι πήγαν στην Ιταλία

Μα φεύγοντας μας άφησαν λείψανα τα σχολεία.

Να κτιστεί του χρόνου πρέπει το Ημιγυμνάσιο

Να φοιτούνε τα παιδιά μας η ελπίς της αύριον.

**Ο καθηγητής Μάκης Κατοματίδης
και οι άλλοι διδάσκοντες στο πρώτο ελληνικό σχολείο**

Το πρώτο μικτό ελληνικό σχολείο

Τον επόμενο χρόνο, 1946, διεξήχθησαν οι πρώτες, μετά την απελευθέρωση, δημοτικές εκλογές στις οποίες εκλέχτηκε Δήμαρχος ο Πασχάλης Χριστοφόρου, ο οποίος διόρισε (πληρώνονταν από τον Δήμο τότε οι δάσκαλοι) νέο Διευθυντή στο Δημοτικό σχολείο και ζήτησε από τον Κατσιματίδη να του παραδώσει το αρχείο και να περιοριστεί στα καθήκοντα του Διευθυντή του Ημιγυμνασίου. Εκείνος όμως αρνήθηκε, στηριζόμενος στο ότι τη θέση του Διευθυντή όλων των σχολείων του νησιού, του την ανέθεσε η γενική συνέλευση των κατοίκων και όχι ο Δήμαρχος. Και δημιουργήθηκε τότε ρήξη μεταξύ των δυο ανδρών και αντηλλάγησαν επιστολές, με περιεχόμενο καθόλου τιμητικό. Το αποτέλεσμα ήταν να ορίσει ο Δήμαρχος επιτροπή, η οποία παραβίασε την πόρτα του δημοτικού σχολείου και παρέδωσε το κτήριο στον διορισθέντα από τον Δήμαρχο νέο Διευθυντή.

Ήμουν τότε μαθητής των πρώτων Γυμνασιακών τάξεων και θυμάμαι ότι μας ανακοίνωσε ο Διευθυντής, ότι θα εορτάζαμε (για πρώτη φορά) την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου 1940. Όμως εμείς αγνοούσαμε παντελώς τα γεγονότα, αφού ενώ ο ελληνικός στρατός διέλυε και κατατρόπωνε τις ιταλικές μεραρχίες στα βουνά της Αλβανίας, οι Ιταλοί δάσκαλοί μας τότε, μας απέκρυπταν την αλήθεια, διαβεβαιώνοντάς μας, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, πως σε λίγες μέρες «ο ιταλικός στρατός θα καταλάμβανε την Αθήνα και ο Μουσολίνι θα έπινε

καφέ στην πλατεία Συντάγματος, στην comando piazza. Και έγινε πράγματι ο εορτασμός με κάθε λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια, στην κατάμεστη από κόσμο, πλατεία της Ηλικιωμένης, διακοσμημένη με ελληνικές σημαίες και άλλα εθνικά σύμβολα, ενώ τιμές απέδωσε η ομάδα των Νισυρίων εθελοντών, που λίγες μέρες πριν είχαν απολυθεί από το στρατό. Τον πανηγυρικό της ημέρας εκφώνησε ο Διευθυντής του Ημιγυμνασίου Μάκης Κατσιματίδης, ο οποίος αναφέρθηκε στα γεγονότα της ημέρας και τότε άκουγε ο κόσμος για πρώτη φορά, για τον διάλογο, που έλαβε χώρα μεταξύ του Έλληνα Πρωθυπουργού Μεταξά και του Ιταλού Πρέσβη Γκράτσι, την αυγή της 28ης Οκτωβρίου, καθώς και για τα επακολουθηήσαντα γεγονότα με τα ελληνικά νιάτα να τρέχουν «με το χαμόγελο στα χείλη» για να καταταγούν εθελοντές στον ελληνικό στρατό.

ΧΤΥΠΟΚΑΡΔΙΑ ΣΤΟ ΘΡΑΝΙΟ

Στο ελληνικό δημοτικό σχολείο φοίτησα μόνο τρία χρόνια, γιατί με βάση τις γνώσεις, που είχαμε αποκομίσει στο Κρυφό Σχολείο, υπερπηδούσαμε τάξεις και έτσι τον τρίτο χρόνο, πήρα Απολυτήριο. Μετά έκαμα εγγραφή στο τριτάξιο Ημιγυμνάσιο Νισύρου, οπότε άρχισε η κανονική φοίτηση. Επειδή όμως, όπως προεγράφη, οι συνθήκες ζωής ήταν δύσκολες, μοιράζα το χρόνο μου, ώστε παράλληλα με το σχολείο, να βοηθώ τον κτηνοτρόφο πατέρα μου και την αγρότισσα μητέρα μου. Για μένα ήταν συνηθισμένο το ξύπνημα από τα χαράματα, για να βοηθήσω στις πρωινές δουλειές τους και επιστρέφοντας, να παίρνω το δρόμο για το σχολείο, νυσταγμένος και κατάκοπος. Και πολλές φορές, μετά το μάθημα, έφευγα, συντροφιά πάντα με τον αδελφό μου Νίκο, για τις πλαγιές του Καραβιώτη, για να φορτωθούμε και να μεταφέρουμε τα γομάρια με καυσόξυλα, που είχε συγκεντρώσει ο πατέρας μας.

Όμως τα χρόνια πέρασαν, η φοίτηση τελείωσε και για να ολοκληρώσουμε τις γυμνασιακές σπουδές μας, έπρεπε να μετοικήσουμε σε άλλα μεγαλύτερα νησιά και να φοιτήσουμε στο εκεί πλήρες (εξατάξιο) γυμνάσιο. Όμως λίγοι μόνο από τους συμμαθητές είχαν την οικονομική δυνατότητα. Οι υπόλοιποι, μεταξύ των οποίων και ο γράφων, ήμασταν αναγκασμένοι, λόγω οικονομικής αδυναμίας, να διακόψουμε σπουδές και να στραφούμε προς άλλες κατευθύνσεις, στα μέτρα πάντοτε και στις δυνατότητες του νησιού μας. Όνειρα, προσδοκίες, φιλοδοξίες για μόρφωση, σχεδιασμοί, όλα ματαιώνονταν κι εκείνο που μας περιέμενε

1946. Το πρώτο ημιγυμνάσιο Νισύρου (στην απάνω σειρά πρώτος από δεξιά)

ήταν το... μυστήρι και το πληροφορί. Και τότε άρχισε το τρέξιμο. Ζητήσαμε τη βοήθεια από το Διευθυντή μας το Μάκη Κατσιματίδη και το Δήμαρχο Πασχάλη Χριστοφόρου. Προθυμότατοι και οι δυο άρχισαν τις ενέργειες προς κάθε κατεύθυνση, όμως «άσπρος καπνός» δεν φαινόταν από πουθενά. Τότε, για καλή μας τύχη, έφτασε στη Νίσυρο για παραθερισμό ο συμπατριώτης μας Κώστας Μούρας, Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας κι αμέσως τρέξαμε γονείς και μαθητές, ζητώντας τη βοήθειά του. Κι εκείνος σε συνεννόηση με το Δήμαρχο και το Διευθυντή του σχολείου, έφυγε αμέσως στη Ρόδο, όπου συζήτησε το θέμα με τον τότε Γενικό Διοικητή Νικόλαο Μαυρή και τον Επιθεωρητή Μέσης Εκπαιδύσεως Διονύσιο Μπαντούνα και μετά από δική του εισήγηση, πρότειναν στο Υπουργείο Παιδείας, να χαρακτηριστεί το Ημιγυμνάσιο Νισύρου ως Παράρτημα του Ιπποκρατείου Γυμνασίου Κω, λύση, που του παρείχε τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως πεντατάξιο, και οι μαθητές να φοιτήσουν μόνο στην Στ' τάξη άλλου εξαταξίου Γυμνασίου, για λήψη Απολυτηρίου. Η πρόταση, με ενέργειες πάλι του Κώστα Μούρα, προς το Υπουργείο, έγινε δεκτή κι έτσι τον επόμενο χρόνο η καμπάνα του σχολείου κτύπησε και για τους μαθητές της Δ' τάξης του γυμνασίου. Ήταν το πρώτο εμπόδιο, αλλά και η πρώτη νίκη στον αγώνα μας. Η λειτουργία του γυμνασίου Νισύρου, υπό τη νέα του μορφή

Βαρκάδα

χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό και ικανοποίηση από γονείς και μαθητές, αλλά και από ολόκληρη την τοπική κοινωνία, η οποία είχε μερίδιο στα προκύψαντα οφέλη. Η παραμονή των μαθητών στη Νίσυρο, πρώτα-πρώτα περιόρισε τα έξοδα των γονιών, ομόρφυνε τη ζωή στο νησί, χάρισε ζωντάνια στους δρόμους, συνέβαλε στην ψυχαγωγία του κόσμου με την οργάνωση αθλητικών συναντήσεων, θεατρικών παραστάσεων, λειτούργησε Κατηχητικό Σχολείο, ενώ κάθε Κυριακή χάριζαν χαρούμενο ξύπνημα στον κόσμο, καθώς οι μαθητές μετέβαιναν συντεταγμένοι για εκκλησιασμό, τραγουδώντας χριστιανικά εμβατήρια.

Την ίδια περίοδο ιδρύθηκε η Ομάδα Προσκόπων Νίσυρου, οι μαθητές μετείχαν στη δενδροφύτευση του παραλιακού δρόμου, εκτελέστηκε αποκλειστικά από μαθητές το μεγάλο έργο της επιχωμάτωσης του χώρου και δημιουργίας του γηπέδου (της σημερινής πλατείας Ηρώου), ενώ προθυμότατα, οι μαθητές προσέφεραν τις υπηρεσίες τους, πάντα αφιλοκερδώς, για την κάλυψη αναγκών σε διάφορους τομείς

της δημόσιας ζωής. Θυμάμαι σ' εμένα είχεν ανατεθεί η δακτυλογράφηση, σε μετάφραση στα ελληνικά, του τόμου με τα φιριμάνια και άλλα οθωμανικά έγγραφα, σχετικά με την ιστορία και το ιδιοκτησιακό καθεστώς της Μονής της Σπηλιανής, ενώ κάλυπτα και τις γραμματειακές ανάγκες του τότε Γεωργικού Συλλόγου. Η φοίτηση στο Γυμνάσιο Νισύρου, υπό τη νέα του μορφή, υπήρξεν επιτυχής, επωφελής και παραγωγική, χάρη στην παρουσία διακεκριμένων καθηγητών, με γνώση, με πείρα, με επάρκεια αλλά και με μεράκι. Υπήρξαν όμως και περιπτώσεις, που εκμεταλλευτήκαμε την επιείκειά τους και κάποιες φορές δε μας βγήκε σε καλό:

ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΑΠΟΚΟΤΙΕΣ

Πρωταπριλιάτικο

Στο μάθημα της Αγωγής του Πολίτου, το οποίο μας δίδασκε ο Διευθυντής, ο αείμνηστος Μάκης Κατσιματίδης, μας είχε πει πως τα έθιμα υπερισχύουν του Νόμου και είναι πάντα σεβαστά. Πρωταπριλιά, λοιπόν, κι εγώ, πάντα πρωτοπόρος σε όλες τις σκανταλιές του σχολείου και με τη σύμφωνη γνώμη των υπόλοιπων 8 συμμαθητών, θέλησα να τηρήσω το έθιμο. Πρωί-πρωί και πριν ακόμα φτάσει ο Διευθυντής στο σχολείο, έστειλα ένα μαθητή της Α' τάξης να πάει να φωνάξει την καθηγήτρια των μαθηματικών, να έρθει από το σπίτι της το συντομότερο στο σχολείο, γιατί την περιμένει ο Διευθυντής να υπογράψει κάποιο έγγραφο, το οποίο έπρεπε να σταλεί επείγοντως στο Γυμνάσιο, στην Κω, με το μέσον, που θα αναχωρούσε σε λίγη ώρα. Και μετά από λίγο, έφτασε η καθηγήτρια ασθμαίνουσα, όμως βρήκε το γραφείο κλειστό. Κι αντί του Διευθυντή, την υποδέχτηκα εγώ, για να της ευχηθώ Χρόνια Πολλά, υπενθυμίζοντάς της πως ήτανε πρωταπριλιά. Όμως εκείνη άστραψε και βρόντησε. Αφού μου τα έψαλλε χοντρά, με απείλησε πως θα ζητήσει την αποβολή μου. Και πράγματι όταν σε λίγο έφτασε ο Διευθυντής, έσπευσε, έξαλλη από θυμό, να με καταγγείλει, όμως εκείνος χαμογέλασε και της ευχήθηκε Καλό μήνα. Κι εγώ έμεινα με την ικανοποίηση πως την... έβγαλα καθαρή. Όμως γελάστηκα. Πέρασαν δυο μήνες και στις αρχές του Ιουνίου, κάτι είχε συμβεί στο σχολείο, χωρίς εγώ να έχω ανάμιξη. Όμως με κάλεσε στο γραφείο ο Μάκης και μόλις μπήκα με άρχισε στα χαστούκια λέγοντάς μου «για να μάθεις να μη κοροϊδεύεις την καθηγήτριά σου». Κι όταν του είπα πως απλά τήρησα το έθιμο, μου απάντησε πως «αυτά λέγονται μόνο μέσα στην τάξη».

Οι κουραμπιέδες

Μεγάλη σχολική εορτή των Τριών Ιεραρχών, με ομιλίες, τραγούδια και ποιήματα στο σχολείο, παρουσία των γονιών, και κόσμου. Κάποια χρονιά οι καθηγητές αποφάσισαν να προσφέρουν στους καλεσμένους ένα κέρασμα και επειδή δεν υπήρχε ζαχαροπλαστείο, θέλησαν να παρασκευάσουν κουραμπιέδες. Πήραμε λοιπόν τα υλικά στο σχολείο, και δυο-τρεις μαθητές αναλάβαμε, με την καθοδήγηση των καθηγητριών και φτιάξαμε κουραμπιέδες, νιώθοντας την ικανοποίηση ότι θα κεράσουμε τους γονείς μας. Όμως λίγο πριν αρχίσει η τελετή, μας ειδοποίησε ο διευθυντής (ο Σωτηρίου από την Κάλυμνο) ότι, στην εκδήλωση προσήλθε πολύς κόσμος και δε θα φτάσουν οι κουραμπιέδες. Γι' αυτό αποφάσισαν οι καθηγητές να κεράσουν μόνο τις τοπικές αρχές. Δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος για να αποφασίσουμε. Σχηματίσαμε τριμελή επιτροπή, και εγώ ως Πρόεδρος ανακοίνωσα την απάντησή μας. «Αν δεν κεραστούν οι γονείς μας, εμείς θα αποχωρίσουμε από το σχολείο και θα ματαιωθεί η εκδήλωση». Αιφνιδιασμένος ο διευθυντής, ο οποίος διεκρίνεται για την πραότητα του χαρακτήρα του και για την Ιώβειο υπομονή του, προσπαθούσε να μας καθησυχάσει και να μας αλλάξει γνώμη. Όμως του δήλωσα πως η απόφασή μας ήταν αμετάκλητη, και ενώ είχε φτάσει η ώρα έναρξης της εκδήλωσης, εμείς ετοιμαζόμασταν για να αποχωρήσουμε. Οπότε άλλαξε η απόφαση, ματαιώθηκε το κέρασμα και οι κουραμπιέδες προσφέρθηκαν την επομένη στους μαθητές.

Πόμπες μ σα στην Εκκλησία

Τη Λαμπρή στη Νίσυρο υπάρχει το έθιμο να ρίχνονται και να σκάνε οι κάθε είδους κροτίδες (πόμπες τις λένε στη Νίσυρο) μέσα στην εκκλησία. Και παρά τα αυστηρά, πλην αναποτελεσματικά, αστυνομικά μέτρα, πολλές φορές, αυτή η συνήθεια οδήγησε σε διακοπή της ακολουθίας και διάλυση του εκκλησιάσματος. Ιδιαίτερα εμπόλεμη ατμόσφαιρα επικρατεί κατά τη Δευτέρα του Πάσχα, που είναι αφιερωμένη στο «Μανάλι», το οποίον ανάβει στο μέσον του Ναού την ώρα, που ψάλλεται το Κοινωνικό και ο στόχος είναι να εμποδιστεί το παιδί του Ιερού, που πάει στο τέλος να το σηκώσει. Δευτέρα του Πάσχα λοιπόν, κι εγώ, μαθήτης των πρώτων Γυμνασιακών τάξεων, έψαλλα στην Ποταμίτισσα και σε κάποια στιγμή, έφτασε ο χωροφύλακας και στάθηκε πλάι μου, έξω από το Αναλόγιο, με μέτωπο προς τα απέναντι παράθυρα, για να ελέγχει την κατάσταση, γιατί από εκεί ρίχνονταν συνήθως οι

πόμπες μέσα στο Ναό. Την ώρα λοιπόν, που έψαλλα τον Απόστολο, άναψα την πόμπα και αθόρυβα έσκηψα και την απόθεσα στα πόδια του χωροφύλακα και συνέχισα το ψάλσιμο κι όταν σε λίγη ώρα έσκασε η πόμπα, ο χωροφύλακας, αφνιδιασμένος, πήδηξε προς τα επάνω. Και αφού η πόμπα δεν έπεσε από τα παράθυρα, που επέβλεπε, υπέθεσε πως ρίχτηκε από την είσοδο του Ναού. Γι' αυτό, υπό τους καγχασμούς του κόσμου, που είχε παρακολουθήσει τη σκηνή, έτρεξεν έξω, έψαξε στον πρόναο, ανέβηκε στον γυναικωνίτη, βγήκε στην ταράτσα, όμως ο δράστης δεν ανευρέθη. Κι εγώ, παρακολουθούσα ατάραχος μεν, όμως έμπλεος ικανοποίησης, για το... ηρωικό μου κατόρθωμα, Όταν όμως τελείωσε η λειτουργία, με ανακάλεσε στην τάξη ο ψάλτης και δάσκαλός μου, ο αείμνηστος Γεώργιος Καμπανής, ο οποίος με το γνωστό ήρωεμο, πλην αυστηρό του ύφος, μου τα έψαλλε «από την καλή και από την ανάποδη». Με έκαμε να νιώσω τόσο ένοχος και τόσο παραβάτης, ώστε όλη την ημέρα έμεινα κλεισμένος στο σπίτι, συντροφιά με τις... τύψεις μου. Από τότε δε ξανάπιασα πόμπα στα χέρια μου!

Με μια φελούκα στο Γυαλί

Ήταν Ιούνιος μήνας, λίγες μέρες πριν από τις εξετάσεις και οι καθηγητές μας, αφού μας όρισαν την ύλη, μας άφησαν ένα τριήμερο για να διαβάσουμε. Το πρωί της πρώτης ημέρας μάθαμε πως εκείνοι, πήγαν στο Γυαλί, μετέχοντας στην ημερήσια εκδρομή του Δημοτικού σχολείου. Κι αμέσως, αφού υπολογίσαμε πως είχαμε χρόνο για διάβασμα, ρίχτηκε η ιδέα, να πάμε κι εμείς για να τους κάνουμε έκκληξη. Και χωρίς πολλή σκέψη, ξεκινήσαμε για το λιμάνι, τέσσερις από την παρέα, εγώ, ο Μάνος, ο Σταύρος και ο Γιώργος ο Λαμπάδης, ο οποίος φρόντιζε μια μικρή βάρκα (φελούκα) με δυο κουπιά, του θείου του. Μπήκαμε στη βάρκα και με τα κουπιά βγήκαμε από το λιμάνι και χαράξαμε πορεία για το Γυαλί. Ο καιρός ήταν καλός, η θάλασσα γαλήνη κι εμείς με τραγούδια και καλαμπούρια και εναλλασσόμενοι στο κουπί, κατευθυνόμαστε προς τον προορισμό μας, σχεδιάζοντας το πώς θα δικαιολογηθούμε στους καθηγητές μας. Ξαφνικά όμως και αφού είχαμε ανοιχτεί αρκετά, σηκώθηκε κυματάκι και η βάρκα άρχισε τα σκαμπανεβάσματα. Στο μεταξύ τα χέρια, από την κωπηλασία, άρχισαν να διαμαρτύρονται και σαν να μην έφτανε αυτό, άρχισαν, από την καρίνα της βάρκας να μπαίνουν νερά. Και τότε αρχίσαμε να συνειδητοποιούμε το μέγεθος της απειροκεψίας μας. Προσπαθήσαμε να βγάλομε τα νερά, αλλά το

μόνο που υπήρχε ήταν ένα μικρό κονσερβοκούτι, ενώ τα νερά ολοένα και ανέβαιναν. Και τότε καταφύγαμε στην έσχατη λύση. Βγάλαμε τα πηλήκια και τα χρησιμοποιήσαμε ως κουβαδάκια κι αρχίσαμε την απάντληση, στο μέτρο του δυνατού. Προσπαθούσαμε να μη καταληφτούμε από φόβο, αλλά να καταβάλλομε όλες μας τις δυνάμεις για να φτάσουμε στον προορισμό μας. Η σκέψη για επιστροφή απερρίφθη, αφού είχαμε ήδη υπερβεί το μέσον της απόστασης και ήταν προτιμότερο και πιο ασφαλές να φτάσουμε στον προορισμό μας, αφού μάλιστα ο όγκος της νησίδας είχε σταματήσει τον αέρα και η θάλασσα είχε κοπάσει. Με αγωνία, με κόπο και με συγκρατημένο χτυποκάρδι φτάσαμε στο Γυαλί και στην άκρη της προβλήτας μας περιμένε ο καπετάν Γιάννης ο Κακακιός, με το καΐκι του οποίου είχε γίνει η εκδρομή. Μας υποδέχτηκε με δριμύτατες παρατηρήσεις, επισημαίνοντάς μας τις οδυνηρές συνέπειες, που θα μπορούσε να έχει αυτή μας η απειροσκεψία. Πριν τελειώσει εκείνος, κατέφτασαν και οι καθηγητές μας, που συναγωνίζονταν τον Κακακιό σε παρατηρήσεις και επιπλήξεις. Κι εμείς «με την ουρά στα σκέλια» καταφύγαμε στη σκιά ενός κέδρου κι εκεί περάσαμε το υπόλοιπον της ημέρας. Και όταν ήρθε η ώρα της αναχώρησης, ο Κακακιός χωρίς να μας ρωτήσει, έδωσε τη βάρκα για να τη ρυμουλκήσει με το καΐκι του, στο οποίο μας επιβίβασε και μας επανέφερε στο λιμάνι της Νίσυρου. Από το λιμάνι φτάσαμε στα σπίτια μας, και αφήνομε τον καθένα να φανταστεί το πώς μας υποδέχτηκαν οι δικοί μας, οι οποίοι σημειωτέον δεν γνώριζαν, πού βρισκόμασταν.

ΜΑΘΗΤΗΣ ΣΤΟ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ

Η τελευταία σχολική χρονιά με βρήκε μαθητή στο Ιπποκράτειο Γυμνάσιο Κω, οικότροφο στο ίδιο σπίτι και στο ίδιο δωμάτιο, με τους καλούς φίλους και συμμαθητές, το Σταύρο και το Νικήτα. Ήμασταν και οι τρεις πρωτοτάξιδοι και μας εντυπωσίασαν τα φώτα, οι βιτρίνες, η κοσμοσυρροή, οι μεγάλοι δρόμοι, η λάμψη της μεγαλούπολης. Όμως σύντροφο σε κάθε μας βήμα, είχαμε τη νοσταλγία γι' αυτά που αφήσαμε πίσω μας, φεύγοντας από τη Νίσυρο. Στο σχολείο, οι πρώτες εντυπώσεις δεν ήταν και τόσο καλές. Οι συμμαθητές μας, μας αντιμετώπιζαν με υπεροψία, με περιφρόνηση, με ειρωνεία, σαν να ήμασταν οι ενοχλητικοί επισκέπτες από την επαρχία. Από τους καθηγητές, κάποιοι απλά μας καλωσόρισαν, ενώ άλλοι ούτε καν μας πρόσεξαν. Περνούσαν οι μέρες και απέφευγαν να μας εξετάσουν ακόμα και όταν σηκώναμε

Ιπποκράτειο γυμνάσιο

το χέρι σε ερωτήσεις. Ο πρώτος, που μετά από πολλές μέρες, έσπασε τον... πάγο, ήταν ο Γυμνασιάρχης, ο αείμνηστος Γαβριήλ Παπαθεοφάνους. Μας σήκωσε στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών και τους τρεις, για ανάγνωση, ερμηνεία, γραμματική, συντακτικό. Καταγιμιστικές οι ερωτήσεις και άμεσες, χωρίς καθυστέρηση, χωρίς καν σκέψη, οι απαντήσεις. Και οι εντυπώσεις του βγήκαν αβίαστα, όταν στο τέλος ομολόγησε, «φαίνεται πως η Νίσυρος κάνει καλή δουλειά». Κι έκτοτε, ούτε μας ξανασήκωσε, αρκούμενος μόνο σε ερωτήσεις, όταν σηκώναμε το χέρι. Ακολούθησαν, βέβαια, και οι άλλοι καθηγητές, αποκομίζοντας, τις ίδιες εντυπώσεις, ο καθένας, εκτός από τον καθηγητή των Φυσικών, ο οποίος δεν μας εξέτασε ποτέ δηλώνοντας «πώς είναι δυνατό να ξέρετε Φυσική, αφού δε σας δίδαξα εγώ». Τότε επιτέλους άρχισαν να αλλάζουν συμπεριφορά και οι συμμαθητές μας. Έτσι, περνούσαν οι μέρες με αφοσίωση στα μαθήματα, με συμμόρφωση στους κανονισμούς του σχολείου και με συμπεριφορά, σε κάθε περίπτωση, κόσμια και ευπρεπή, ώσπου φτάσαμε στις διακοπές των Χριστουγέννων.

ΜΑΘΗΤΙΚΟ... ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑ

Τις διακοπές των Χριστουγέννων τις περάσαμε στα σπίτια μας, όμως όταν ξαναγυρίσαμε στα μαθήματα, είχε φωλιάσει μέσα μας πιο έντονη η νοσταλγία, δημιουργώντας σ' όλους μας μια ψυχική αναστάτωση. Και ήμασταν περί τα 15 άτομα οι Νισύριοι μαθητές, γιατί λόγω πε-

ριορισμένου αριθμού μαθητών, λειτούργησαν μόνο οι τρεις πρώτες τάξεις του γυμνασίου στη Νίσυρο. Στις συναντήσεις μας, κάθε απόγευμα, θέμα συζήτησης, ήταν οι αναμνήσεις από τις διακοπές, ενώ κάποιοι δήλωναν πως περνούσαν τις νύχτες κλαίγοντας, ώσπου κάποια μέρα κάποιος δήλωσε πως αποφάσισε να διακόψει τη φοίτηση και να ξαναγυρίσει στη Νίσυρο. Κι ενώ στην αρχή οι υπόλοιποι γελάσαμε, σιγά-σιγά άρχισε να ωριμάζει η ιδέα στη σκέψη σε όλους μας, μέχρι που πήραμε την οριστική απόφαση. Με δικαιολογίες, άλλος τα δύσκολα οικονομικά, άλλος ότι τον χρειαζόταν στις δουλειές του ο πατέρας του, άλλος για να μάθει κάποια τέχνη και ξεχνώντας την αγωνία και τους αγώνες μας για συνέχιση των σπουδών μας, αποφασίσαμε από κοινού, μόλις τελειώσει ο μήνας, γιατί είχαμε προπληρώσει τα τροφεία στα σπίτια που μέναμε, να διακόπταμε τη φοίτηση και να επιστρέψαμε στη Νίσυρο. Κάποιοι μάλιστα βιάστηκαν να ενημερώσουν τους γονείς τους, οπότε η είδηση έσκασε σαν βόμβα στο νησί. Τότε δεν υπήρχαν τηλέφωνα και άρχισε βομβαρδισμός με τηλεγραφήματα, τόσο σε μας τους ίδιους, όσο και σε γνωστούς και φίλους, για να μας εμποδίσουν, ώσπου να βρεθεί μέσον και να έρθουν οι ίδιοι οι γονείς για να μας τα...ψάλλουν. Όμως εμείς παραμέναμε αμετάπειστοι στην απόφασή μας περιμένοντας να έρθει η προθεσμία, που θέσαμε. Και τότε συνέπεσε να πραγματοποιήσει υπηρεσιακό ταξίδι στη Νίσυρο ο Γυμνασιάρχης μας, οπότε ενημερώθηκε σχετικά, αφού, όλοι οι γονείς έσπευσαν να τον συναντήσουν και να ζητήσουν τη μεσολάβησή του, για να ματαιώσουμε την απόφασή μας. Κι όταν γύρισε, μπήκε στην τάξη, ανέβηκε στην έδρα, κατέβασε τα γυαλιά και άρχισε το...κήρυγμα. «Εδώ, που λέτε, έχουμε τρία μωρά. Και επειδή άργησε να έρθει η μαμά για να τα βυζιάξει, πήραν την απόφαση να διακόψουν και να ξαναγυρίσουν στη Νίσυρο...» Και υπό τους καγχασμούς και τις ειρωνείες των άλλων συμμαθητών μας, μάς τα έψαλλε και από την καλή και από την ανάποδη και αφού στο τέλος μας απηύθυνε πραγματικά πατρικές συμβουλές, κατέληξε «Εγώ ως Γυμνασιάρχης δεν πρόκειται ποτέ να συμφωνήσω με την ανόητη απόφασή σας και φροντίστε να αλλάξετε γνώμη και στους μικρότερους». Μετά από αυτό, είχαν έρθει και κάποιοι γονείς από τη Νίσυρο και μας τα έψαλλαν και εκείνοι, και έκτοτε ούτε κουβέντα για διακοπή, πλην ενός, ο οποίος ήταν αμετάπειστος και διέκοψε. Κι αυτό το περιστατικό ήταν ένας ακόμα λόγος για να υποκλινόμαι με σεβασμό και να στρέφω εσαεί ευγνώμονα τη σκέψη στη μνήμη του αιεμνήστου Γυμνασιάρχου Γαβριήλ Παπαθεοφάνους.

Γιάννης Χαρτοφύλης, Σταύρος Κέντρης, Νικήτας Μαστρογιάννης

Νισύριοι μαθητές στο γυμνάσιο Κω

ΔΥΟ ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΑΝ

Ο υπόλοιπος χρόνος πέρασε με ηρεμία, με πλήρη συναίσθηση των υποχρεώσεών μας και με εντατικό διάβασμα, ώστε να δικαιώσουμε τις προσδοκίες των γονιών μας, πράγμα που πετύχαμε με τα αποτελέσματα της χρονιάς. Βέβαια το Απολυτήριο Γυμνασίου (εξαταξίου) εθεωρείτο, τότε σοβαρό προσόν για σταδιοδρομία και επαγγελματική αποκατάσταση. Όμως δεν έφτανε μόνο αυτό αν δεν υπήρχε το...μέσον, αν δεν υπήρχαν πλάτες για να στηρίξουν, τις οποίες εγώ δεν διέθετα. Γι' αυτό και καθώς πλησίαζε το τέλος της σχολικής χρονιάς, εμένα με βασάνιζαν σκέψεις για το αύριον, το οποίον ήταν αβέβαιο. Κι ενώ σχεδίαζα, μελετούσα, υπολόγιζα, προσπαθώντας να χαράξω κάποια πορεία, ξαφνικά διεφάνη κάποια λύση, ως μάννα εξ ουρανού. Με κάλεσε ο Γυμνασιάρχης και μου ανεικοίνωσε ότι, λόγω καλής επίδοσης στα μαθήματα, μού χορηγήθηκε υποτροφία για όλα τα έτη σπουδών από το Πανεπιστήμιο Κολούμπια της Ν. Υόρκης. Και μού επέδωσε τη σχετική επιστολή, από την οποία προέκυπτε ότι, το πανεπιστήμιο χορήγησε 16 υποτροφίες σε Έλληνες φοιτητές, από τις οποίες μια στα Δωδεκάνησα, που χορηγήθηκε σε εμένα. Χρειάστηκε πολύ, ώσπου να συνειδητοποιήσω αυτή την ανέλπιστη εξέλιξη. Αμέσως άρχισα τις προετοιμασίες, ετοίμασα και απέστειλα κάποια δικαιολογητικά, στο μεταξύ άρχισαν να καταφθάνουν σε καθημερινή βάση συγχαρητήριες και ενημερωτικές επιστολές, από Έλληνες υποτρόφους προγενεστέρων ετών, οι οποίοι, όπως μου έγραφαν, με περίμεναν για να αυξηθεί το ελληνικό στοιχείο στο πανεπιστήμιο κ.α. Στην πορεία των συνεννοήσεων προέκυψε θέμα με την άγνοια της γλώσσας, όμως επειδή το θέμα αφορούσε, κάθε χρόνο, κι άλλους υποτρόφους, το Πανεπιστήμιο είχε καθιερώσει την εγγραφή των αγνοούντων σε σχολείο ταχύρρυθμης εκμάθησης της γλώσσας και μετά να εγγράφονται στο πανεπιστήμιο. Όταν έφτασε ο καιρός, το πανεπιστήμιο μου γνώρισε ότι, μου έκλεισε θέση σε συγκεκριμένο πλοίο, μου καθόρισε ημερομηνία αναχώρησης από τον Πειραιά και το μόνο που υπελείπετο ήταν η έκδοση φοιτητικής βίτσας. Όταν όμως παρουσιάστηκα στην Πρεσβεία, συνοδευόμενος από θείο μου δικηγόρο, αρνήθηκαν την έκδοσή της με το αιτιολογικό ότι δεν γνώριζα τη αγγλική γλώσσα και όταν τους παρουσίασα την εγγύηση του Πανεπιστημίου για φοίτηση σε ταχύρρυθμο σχολείο η απάντηση ήταν, ότι αυτό αφορά το Πανεπιστήμιο. Ενημέρωσα αμέσως το πανεπιστήμιο, και μετά από ένα μήνα, πήρα απάντηση ότι λυπούνται για το συμβάν.

Τελειόφοιτος γυμνασίου

Φοιτητής στο πανεπιστήμιο Αθηνών

Κι έτσι ξαναγύρισα στη Νίσυρο, μαζί με τις αγωνίες μου και την ανησυχία για το αύριο. Και ξαφνικά άλλη μια ακτίνα φωτός ήρθε να φωτίσει το δρόμο μου. Ο τότε ηγούμενος της Μονής της Σπηλιανής Αρχιμανδρίτης Αλέξανδρος Γεωργιάδης (ο Παπαλεξάνδρος), με κάλεσε και μου ανακοίνωσε ότι, με εισήγησή του προς τον τότε Μητροπολίτη Ρόδου Σπυρίδωνα, χορήγησε το μοναστήρι δυο υποτροφίες σε ισάριθμους φοιτητές για τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο ένας υπότροφος ήμουνα εγώ. Έτσι την 1η Οκτωβρίου 1951 εγώ και ο φίλος ο Σταύρος, περνούσαμε την είσοδο του οικοτροφείου της Αποστολικής Διακονίας, (στη Μονή Πετράκη) ως οικοτρόφοι. Ενεγράφημε στο Πανεπιστήμιο, άρχισαν τα μαθήματα και είχα τη μεγάλη τύχη να έχω καθηγητές διακεκριμένες προσωπικότητες του πανεπιστημιακού χώρου, όπως ο Τρεμπέλας, ο Μπρατσιώτης, ο Λούβαρης, ο Κονιδάρης, κ.α. Στο οικοτροφείο το περιβάλλον ήταν ό,τι πιο ιδανικό και πιο ψυχωφελές θα μπορούσα να φανταστώ. Ζούσα τις ευτυχέστερες στιγμές της ζωής μου, με φωτισμένους ιεράρχες και κληρικούς στη διεύθυνση, με συντροφιά «παιδιά του Θεού», με την όλη ατμόσφαιρα να αποσκοπεί στη διάπλαση υγιών χαρακτήρων, με διαβίωση σύμφωνη με την κατὰ Χριστόν ζωή, μακριά από ακρότητες και υπερβολές. Οι μέρες κυ-

λούσαν η μια καλύτερη από την άλλη κι εγώ ζούσα, λες και βρήκα το περιβάλλον, που αποζητούσα, βέβαιος πως άνοιξε διάπλατα ο δρόμος για το μέλλον μου. Όμως σύντομα, τα γεγονότα με διέψευσαν. Όταν στις διακοπές του Πάσχα γύρισα στη Νίσυρο, θεώρησα υποχρέωσή μου να επισκεφτώ και να πάρω την ευλογία του Μητροπολίτη μας Σπυριδώνος (Συνοδινού). Έφτασα στη Ρόδο, με δέχθηκε στο γραφείο του, τον ενημέρωσα για την πορεία των σπουδών μας, τον ευχαρίστησα και λίγο πριν φύγω έσκασε η... βόμβα. Να προετοιμαστώ, μου είπε, ώστε μέσα στο καλοκαίρι να με χειροτονήσει Διάκονο, ενώ ήμουν σε ηλικία μόλις 19 χρόνων. Στο άκουσμα αυτής της προτροπής έμεινα, στην ουσία, κεραινόπληκτος, γιατί ποτέ δεν είχε τεθεί τέτοιο θέμα και ούτε με είχε ποτέ απασχολήσει, γι' αυτό του απάντησα ότι με βρίσκει απροετοίμαστο μια τόσο σοβαρή πρόταση και ζήτησα κάποιο χρόνο για να αποφασίσω, όμως μου δήλωσε πως, αν θέλω να συνεχίσω, μόνο υπ' αυτή την προϋπόθεση. Θα σημειώσω ότι, στη συνάντηση παρευρίσκονταν συμπτωματικά ο Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου και ο Διευθυντής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, θεολόγος και ο ίδιος. Και οι δυο τους παρενέβησαν στη συζήτηση δηλώνοντας πως τέτοιες σοβαρές αποφάσεις πρέπει να παίρνονται αυτοβούλως και όχι υπό πίεση και εξαναγκασμό και ζήτησαν από το Δεσπότη να μου αφήσει κάποιο περιθώριο για να αποφασίσω και ο ίδιος να προσεύχεται ώστε να μου έρθει η κλήση «άνωθεν». Όμως εκείνος επανέλαβε τη δήλωση, πως ο όρος είναι απαράβατος και μόνο υπ' αυτή την προϋπόθεση θα συνεχιστεί η υποτροφία. Προ αυτής της επιμονής, του δήλωσα ότι, ο νέος όρος που μου έθεσε είναι βαρύς και ο χρόνος ανεπαρκής για να αποφασίσω, οπότε αναγκάζομαι να παραιτηθώ της υποτροφίας, τον ευχαρίστησα και απεχώρησα. Θα σημειώσω ότι, λίγο καιρό μετά, ο Δεσπότης ήρε την υποτροφία και από τον δεύτερον υπότροφο, παρερμηνεύοντας οικειότητα συμπεριφοράς του προς συγγενικά του πρόσωπα. Για να μη διακόψω, τις σπουδές μου, ζήτησα κάπου να εργαστώ και προσλήφθηκα ως συνοδός-οδηγός στο ασανσέρ, σε μέγαρο της Τραπεζης της Ελλάδος, στην οδό Πανεπιστημίου, όπου εργάστηκα επί δίμηνο. Όμως οι συνθήκες ήταν εξουθενωτικές, ο μισθός δεν επαρκούσε για την κάλυψη των αναγκών, αλλά και τα ωράρια εργασίας δεν διευκόλυναν την παρακολούθηση των μαθημάτων. Οπότε διέκοψα τις σπουδές μου, επέστρεψα στη Νίσυρο ξανά απογοητευμένος, απελτισμένος και απαισιόδοξος, αφού ένα ακόμα εμπόδιο ξεφύτρωσε στην πορεία της ζωής μου.

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΛΕΥΚΟΣ ΚΑΙΗΝΟΣ

Ένα χρόνο έμεινα στη Νίσυρο κι η μια μέρα περνούσε πιο άσκοπα από την άλλη, με εξαίρεση το καλοκαίρι του χρόνου εκείνου, που διορίστηκα ξανά Γραμματέας-Λογιστής στα δημοτικά Ιαματικά Λουτρά. Και ξαφνικά, στις αρχές Μαΐου του 1953 ήρθε το φως, ξημέρωσε η «άσπρη μέρα». Ένας καλός φίλος και συμπατριώτης, ο Νικήτας ο Χιώτης που κατείχε λαμπρή διοικητική θέση στα ξενοδοχεία του «ΑΣΤΕΡΑ» στη Ρόδο, με ειδοποίησε ότι μου έκλεισε εποχική θέση στα ξενοδοχεία, για το προσεχές καλοκαίρι κι αν με ενδιαφέρει να φτάσω το συντομότερο. Αμέσως ετοιμάστηκα και την άλλη μέρα το πρωί μπήκα στο καΐκι με προορισμό τη Ρόδο. Φτάσαμε στο λιμάνι και έφυγα κατ' ευθείαν για το ξενοδοχείο «ΘΕΡΜΑΙ» και μετά τα καλωσορίσματα και μια σύντομη ενημέρωση, έπιασα την ίδια μέρα δουλειά. Υπέγραφα σύμβαση μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου και εκτός από τον μισθό το ξενοδοχείο μου παρείχε φαγητό και ύπνο. Η δουλειά μου ήταν Ταμπλίστας, δηλαδή να ελέγχω και να καταγράφω οτιδήποτε είδος έβγαινε από την κουζίνα, τον μπουφέ, το μπαρ, το ζαχαροπλαστείο κλπ. και προοριζόταν για τους πελάτες και σύμφωνα με τη δική μου βεβαίωση εισέπραττε κάθε βράδυ ο ταμίας το αντίτιμο από τους σερβιτόρους. Σοβαρή και υπεύ-

Ταμπλίστας, επί το έργον

θυνη δουλειά με πολλές ώρες απασχόλησης, γιατί εκτός από τον έλεγχο των εντός του ξενοδοχείου ειδών, είχα αναλάβει το ίδιο πόστο και στον κήπο του ξενοδοχείου, όπου κάθε βράδυ λειτουργούσε νυχτερινό μουσικοχορευτικό κέντρο, το μοναδικό τότε στη Ρόδο, με διάρκεια, πολλές φορές, ως τα ξημερώματα. Όμως εμένα μου έφτανε το ότι βρήκα επιτέλους δουλειά και εισέπραττα τον πρώτο μου μισθό. Δεν ξεχνούσα όμως ότι η θέση μου ήταν προσωρινή και σε λίγο καιρό θα άρχιζε και πάλι ο αγώνας για το αύριο. Γι' αυτό και προσπαθούσα να εκμεταλλευτώ κάθε ευκαιρία για να πιαστώ από κάπου, να στηριχτώ, να σταδιοδρομήσω, όμως όλες οι πόρτες ήταν κλειστές και κάποιες υποσχέσεις αποδείχτηκαν πομφόλυγες. Την ίδια ώρα, κάποια νέα παιδιά, που είχα γνωρίσει, παρακολουθούσαν φροντιστήρια, για να δώσουν εξετάσεις και να μπουν στην Παιδαγωγική Ακαδημία της Ρόδου. Κι ενώ στην αρχή η περίπτωση με άφηνε αδιάφορο, σιγά-σιγά άρχισα να την βλέπω ως λύση και στη δική μου περίπτωση. Βέβαια οι εξετάσεις ήταν αυστηρές κι εγώ ήμουν εντελώς απροετοίμαστος. Γι' αυτό όταν το καλοσκέφτηκα, άρχισα εντατικό διάβασμα. Όμως οι ελεύθερες ώρες δεν επαρκούσαν, γι' αυτό όταν πλησίαζε ο καιρός, διάβαζα και νυχτερινές ώρες. Μετά από το σχόλασμα του χορευτικού κέντρου, κατάκοπος όπως ήμουνα κάθιζα κάτω από φωτιστική κολώνα του Δήμου (στο ξενοδοχείο όλα τα περιττά φώτα ήταν σβηστά) και διάβαζα ως το πρωί. Κι εκεί με βρήκε κάποιο πρωί μισοκοιμισμένο ο Διευθυντής του ξενοδοχείου, ο αείμνηστος Νικόλαος Μολδοβάνος κι όταν του είπα την αιτία, μου έδωσε θάρρος και μου υποσχέθηκε κάθε συνδρομή. Όμως εγώ του ζήτησα μόνο να μου επιτρέψει να απουσιάζω από τα καθήκοντά μου τις ημέρες και ώρες των εξετάσεων, αίτημα, που αμέσως ενέ-

Συνεστίαση στο "Θέμα"

κρινε, με την ευχή να επιστρέψω ως επιτυχών.

Μ' αυτές λοιπόν τις συνθήκες συνέχισα την προετοιμασία, έδωσα εξετάσεις και πέτυχα και μάλιστα ένατος στη σειρά, μεταξύ 28 επιτυχόντων. Έγινε λοιπόν το πρώτο βήμα και τώρα έμενε το πιο μεγάλο πρόβλημα, το οικονομικό, αφού ό,τι εισέπραξα από το ξενοδοχείο, τα έστελνα για συμπλήρωμα στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Με απασχολούσε το θέμα, όμως αποφάσισα να εγγραφώ και μετά «έχει ο Θεός». Το πολύ-πολύ αν δεν τα κατάφερα, να διακόψω τις σπουδές μου. Όσοι κι εδώ χαμογέλασε η τύχη. Μαζί με εμένα πέτυχε και ένας ακόμα συνάδελφος στο ξενοδοχείο και

όταν αναγγείλαμε την επιτυχία μας στον Διευθυντή, αφού μας συνεχάρη και μας ευχήθηκε, αφιέρωσε στην επιτυχία μας το καθιερωμένο κοινό γεύμα, που κάθε τέλος της περιόδου παρέθετε για το προσωπικό. Και μιλώντας για την επιτυχία μας, μας είπε πως θα βρίσκεται πάντα στο πλευρό μας για ό,τι χρειαστούμε, ενώ μας προέτρεψε να πηγαίνουμε να εργαζόμαστε το χειμώνα στις προγραμματισμένες χοροεσπερίδες και συνεσιώσεις, που θα γίνονταν στο ξενοδοχείο, για να βγάξουμε το χαρτζιλίκι μας. Η προτροπή-υπόσχεση αυτή του Διευθυντή, ήταν για μένα ό,τι πιο ευχάριστο και αισιόδοξο μήνυμα, θα μπορούσα να ακούσω. Ήταν η απάντηση στο «έχει ο Θεός», με το οποίο ξεκίνησα την προσπάθειά μου. Γιατί με τα έσοδα από αυτές τις εκδηλώσεις, που ήταν πράγματι συχνές, με μικρή ενίσχυση από τους γονείς μου και με τους μισθούς του καλοκαιριού, κατάφερα και κάλυπτα τις οικονομικές ανάγκες μου.

Όσον αφορά τώρα το σχολείο, επιδόθηκα με ζήλο στις υποχρεώσεις μου, ήμουν επιμελής, μελετηρός, πειθαρχικός, συνεπής προς τους κανονισμούς του σχολείου και στο τέλος πήρα πτυχίο με βαθμό «Άριστα». Και το πτυχίο αυτό υπήρξε το κλειδί, που μου άνοιξε το δρόμο, για να προχωρήσω στη ζωή.

**Φοιτητής
στην Παιδαγωγική Ακαδημία**

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΑ ΛΟΥΤΡΑ

Πτυχιούχος λοιπόν τώρα και ενώ περίμενα την εκ νέου πρόσληψη στο ξενοδοχείο, για τη θερινή περίοδο, δέχθηκα πρόταση από τα Δήμο Νισύρου, για να προσληφθώ, για την ίδια περίοδο, ως Διευθυντής στα εκεί δημοτικά Ιαματικά Λουτρά. Δέχθηκα την πρόταση, γιατί ο μισθός ήταν ικανοποιητικός, αλλά και γιατί θα έμενα κοντά στους γονείς μου, όλο το καλοκαίρι, αφού στις αρχές του επόμενου χρόνου θα κατατασσόμουν, για θητεία, στο στρατό. Ανέλαβα λοιπόν καθήκοντα με πρόθεση να φροντίσω, ώστε να εξαλειφθούν κάποιες αδυναμίες, που είχαν εντοπιστεί από την προηγούμενη υπηρεσία μου στα Λουτρά. Γι' αυτό ως πρώτη ενέργεια, συντάξα με καλή προαίρεση και επέδωσα στο Δήμαρχο, τον Γεώργιο Γιαλούρη, σημείωμα με προτάσεις, των οποίων η ικανοποίηση θα επιδρούσε ευμενέστατα στην εικόνα λειτουργίας των Λουτρών και θα βελτιώνει την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών. Κι ενώ ο Δήμαρχος δέχθηκε με ενδιαφέρον τις προτάσεις κάποιιοι από το δημοτικό συμβούλιο αντέδρασαν αρνητικά. Και όταν το θέμα συζητείτο, με κάλεσαν να παραστώ στη συνεδρίαση. Μπαίνοντας όμως στην αίθουσα, και πριν ακόμα χαιρετίσω, δέχθηκα λεκτική επίθεση από τον Πρόεδρο. Κραδαίνοντας το χαρτί με τις προτάσεις, μού είπε με υψωμένη φωνή «δε μου λες εσύ, νομίζεις πως ο Δήμος έχει μηχανή, που φτιάχνει λεφτά; Τι είναι αυτά που μας ζητάς;» Οπότε του απάντησα πως «εγώ δε ζητώ τίποτε. Ως διευθυντής υπέβαλα κάποιες προτάσεις, για το καλό της επιχείρησης. Το αν θα ικανοποιηθούν ή όχι, είναι θέμα δικό σας. Ή τις υιοθετείτε και παρουσιάζετε κάτι καλό ή τις απορρίπτετε και μένομε σε μια από τα ίδια». Και όταν εκείνος δήλωσε πως «βεβαίως και θα τις απορρίψομε», πήρε τον λόγο ο Δήμαρχος και απευθυνόμενος προς τον Γραμματέα του Δήμου (τον Χαράλαμπα Παπάσο), του έδωσε εντολή να φροντίσει για να ικανοποιηθούν το συντομότερο όλα, όσα πρότεινα και τη δαπάνη θα την πληρώσει ο ίδιος από τον μισθό του.

Η δήλωση έσκασε σαν βόμβα στο συμβούλιο, όμως παρέμεινε σε ισχύ η αρνητική του απόφαση. Ο Γραμματέας, που συμφωνούσε με τις προτάσεις μου, έσπευσε αμέσως να εκτελέσει την εντολή του Δημάρχου και σε λίγο καρό, τα Λουτρά παρουσίαζαν μια νέα εικόνα, με τους λουτροκόμους να φέρουν λευκές μπλούζες, τις καμαριέρες ομοιόμορφες ρόμπες, τις καθαρίστριες με άλλου είδους ρόμπες, τους εργάτες με φόρμες και όλοι μαζί με παπούτσια ελαστικά (ελβιέλα). Την ίδια ώρα

τα σαλόνια στολίστηκαν με έπιπλα-αντίκες με απαστρόπτουσα στόφα, που, ως τότε, ήταν πεταμένα στην αποθήκη ως άχρηστα, ενώ στο καφενείο ένα ραδιόφωνο σκορπούσε μελωδίες. Εντυπωσιασμένοι οι πελάτες, σχολίαζαν θετικά και με επαινετικά σχόλια αυτή την αλλαγή, με τα σχόλια τους να φτάνουν και στα καφενεία στο Μανδράκι, ενώ κάποιοι έσπευσαν να στείλουν τηλεγραφική ανταπόκριση σε εφημερίδες της Ρόδου. Και όταν κάποιο βραδάκι έφτασαν στα Λουτρά ο Δήμαρχος με το δημοτικό συμβούλιο, αμέσως έσπευσαν οι πελάτες να τους συγχαρούν και να τους επαινέ-

Ο διάδρομος των Λουτρών

σουν γι' αυτή την αλλαγή, οπότε παίρνοντας τον λόγο ο Πρόεδρος του Δ.Σ., δήλωσε: «Εμείς αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με τα δημοτικά, για να διορθώσουμε όλα τα κακώς κείμενα. Αυτά είναι μόνο η αρχή. Σε λίγες μέρες θα έρθουν και οι ντουλάπες για όλα τα δωμάτια και θα ακολουθήσουν και άλλα», αναφέροντας ότι περιελάμβαναν οι δικές μου προτάσεις. Κι εγώ, ακούοντάς τον προσπαθούσα να θυμηθώ, μήπως δεν άκουσα καλά, αυτά που μου είπε στη συνεδρίαση του Δ.Σ.

Πράγματι μετά από εύλογο χρόνο έφτασαν και οι ντουλάπες, μπήκαν στα δωμάτια και σταμάτησε το αίσχος, με τα ρούχα των πελατών να κρέμονται σε καρφιά, στον τοίχο. Όσο για το κόστος, με κανένα τρόπο δεν δέχτηκε το συμβούλιο να το καταβάλει ο Δήμαρχος. Αποφάσισαν και το ποσό βάρυνε τον προϋπολογισμό του Δήμου. Η λειτουργία των Λουτρών εκείνο το καλοκαίρι ξεχώρισε σημαντικά από τα καθιερωμένα. Ενδεικτικά θα καταγράψω ανταπόκριση από τη Νίσυρο, που δημοσιεύτηκε τότε στον ημερήσιο τύπο της Ρόδου. **«Τα λουτρά μας εφέτος παρουσίαζαν νέαν όψιν χάρις εις την ανάθεσιν καθηκόντων Διευθυντού εις τον νεαρόν συμπολίτην μας Ιωάννην Διαμαντή Χαροτοφύλην, γεγονός, το οποίον απετέλεσεν επαναστατικήν μεταρρύθμισιν, εις τα μέχρι τώρα ισχύοντα όσον αφορά το προσωπικόν των Λουτρών. Είχεν επικρατήσει η αντίληψις ότι, ο εκάστοτε διευθυντής των Λουτρών, έπρεπεν, οπωσδήποτε, να είναι γηραλέον και σεβάσιμον, ως**

εκ της ηλικίας του πρόσωπον. Η εκλογή όμως του Ιωάννου Χαροφύλη, αποφοίτου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου, γνωστού δια το ήθος και τη σοβαρότητά του νέου, απετέλεσε επιτυχές πείραμα. Φρόντισε για την αναδιάρθρωση και τον εκσυγχρονισμό της εσωτερικής υπηρεσίας, πέτυχε, στο μέτρο του δυνατού, την βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών προς τους λουομένους, καθιέρωσε, για πρώτη φορά, ομοιόμορφον στολή δια το προσωπικόν, η υπάρχουσα επίπλωσις συμπληρώθηκε με νέα έπιπλα, τα οποία ανεσύρθησαν ως άχρηστα εκ της αποθήκης και ενώ προορίζοντο δια την πυράν, με φροντίδα και ενδιαφέρον, μετετρέπησαν εις πολυτελέστατα στολίσματα του σαλονιού των Λουτρών, με τη απαστρέπτουσαν νέαν στόφαν, με την οποίαν ταπετσαρίστηκαν, ενώ νέες ντουλάπες και μοντέρνες καρέκλες συνεπλήρωσαν την όλην επίπλωσιν. Με την εντυπωσιακή δραστηριότητα και τη γνώση, με την οποίαν ασκεί τα καθήκοντά του, ανταποκρίνεται πλήρως στις προσδοκίες αυτών, που τον επέλεξαν, ενώ απέδειξεν ότι δυνάμεθα πλέον να μεταχειριζόμεθα τους νέους μας εις αναλόγους τομείς δράσης και μας ενθαρρύνει εις το να ελπίζομεν ότι, η Νίσυρος δύναται, στηριζομένη εις νέα παιδιά, να επανίδει ημέρας ευημερίας και προόδου».

ΥΠΗΡΕΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΟΥ ΘΗΤΕΙΑ

Μετά τη λήξη της υπηρεσίας μου στα Λουτρά παρέμεινα στη Νίσυρο ως τις αρχές του επόμενου χρόνου 1956, οπότε και κατατάγηκα στο στρατό για την εκπλήρωση των στρατιωτικών μου υποχρεώσεων. Παρουσιάστηκα στο Κέντρο Εκπαιδεύσεως Κορίνθου, για τη βασική εκπαίδευση, στη διάρκεια της οποίας με περιέμενε μια απρόσμενη επιτυχία. Την ημέρα της σκοποβολής, κατά την οποία, σημειωτέον, έρχοινα με όπλο για πρώτη φορά, συγκέντρωσα την μεγαλύτερη επιτυχία, με αποτέλεσμα να αναδειχθεί πρώτος ο Λόχος μου. Κι αυτό έγινε αιτία να... ηρωοποιηθώ και το όνομά μου να ακούεται με πολλά θαυμαστικά στο Λόχο. Μετά την ορκωμοσία με επέλεξαν για το Σώμα Υλικού Πολέμου (ΣΥΠ), το Σώμα που διαχειριζόταν όλο το στρατιωτικό υλικό, πλην καυσίμων και λιπαντικών. Και με όλη την υπόλοιπη ομάδα μάς τοποθέτησαν για ειδική εκπαίδευση στο Κέντρο Εκπαιδεύσεως του Σώματος στο Γουδί.

Όταν την πρώτη Κυριακή πήγα στην εκκλησία του στρατοπέδου, στο αναλόγιο επικρατούσε το χάος, από πλευράς ψαλτικής, οπότε, ό-

Στρατιωτική θητεία

πως ήταν επόμενο, ανέβηκα και έψαλλα και από τότε απέκτησα κι εδού προστάτη τον ιερέα. Έφτασε μέχρι το στρατοπεδάρχη για να με επαινέσει και να εκφράσει την ικανοποίησή του γιατί, επιτέλους εξασφάλισε ψάλτη. Θυμάμαι, τη Μεγάλη Πέμπτη, λόγω αδειάς προσωπικού, με έβαλαν σκοπό από ώρας 6-10 μ.μ. Και ένιωθα, θυμάμαι, πολύ άσχημα, καθώς άκουα να κτυπούν, για την ακολουθία των Παθών, οι καμπάνες των εκκλησιών από το Γουδί, Ζωγράφου, Αμπελοκήπων, Χολαργού, κι εγώ να φυλάω σκοπιά. Οπότε έγινε το θαύμα. Σε κάποια στιγμή έφτασε στο φυλάκιο αντικαταστάτης μου, γιατί, όπως μου είπε, πήγε στην εκκλησία ο παπάς, αλλά δε βρήκε ψάλτη και με περίμενε, για να αρχίσει την ακολουθία.

Στο σχολείο τα μαθήματα ήταν δύσκολα, με πολύπλοκες περιγραφές, όσον αφορά τη σύνταξη και πορεία των αιτήσεων, τη διακίνηση των υλικών, την ταξινόμηση, τα μέτρα συντήρησης κ.α. με εξίσου πολύπλοκα σχήματα, έγχρωμα σχεδιαγράμματα, παραστάσεις κλπ. Όμως τα παρακολουθούσα με ενδιαφέρον, στη σκέψη ότι σε λίγο καιρό θα τα τηρούσα. Έτσι φτάσαμε στο τέλος της εκπαίδευσης και όταν έφτασε από το ΓΕΣ η εξεταστική επιτροπή, ζήτησε οι στρατηγός-πρόεδρος, κάποιος να του αναπτύξει ένα από τα θέματα αυτά. Και τότε σήκωσα εγώ το χέρι,

σηκώθηκα έκαμα την ανάπτυξη, με πολύχρωμα σχεδιαγράμματα, εξηγούσα αναλυτικά την κάθε κίνηση, ώπου στο τέλος με συνεχάρη για την παρουσίαση, ενώ απευθυνόμενος προς τον Λοχαγό - εκπαιδευτή, του είπε «μπράβο, έκαμες καλή δουλειά». Τελείωσε λοιπόν η εκπαίδευση και περιμένοντας την επίδοση των φύλλων πορείας για να φύγομε καθένας για τη νέα υπηρεσία του, με κάλεσε ο Λοχαγός - εκπαιδευτής μας, με συνεχάρη για την παρουσίαση του μαθήματος και μου είπε να μεταβώ στο Υπασπιστήριο, για να ενημερώνομαι, γιατί θα αντικαταστήσω τον λοχία, που θα απολυόταν σε λίγες μέρες. Έτσι παρέμεινα στο ΚΕΥΠ για όλη τη διάρκεια της διετούς θητείας μου, ως βοηθός του Υπασπιστή- Αξιωματικού Α2 του Κέντρου. Ήταν μια θέση υπεύθυνη, σε μια έκρυθμη εποχή, όπως είχε διαμορφωθεί μετά τα θλιβερά γεγονότα του εμφύλιου, με αποστολή, συν τοις άλλοις, τον έλεγχο των πληροφοριακών εγγράφων, των λεγόμενων Πιστοποιητικών Κοινωνικών Φρονημάτων, που συνόδευαν κάθε στρατιώτη. Κι είχα την ικανοποίηση ότι, από τη θέση αυτή, μπόρεσα να απαλλάξω κάποιον συμπατριώτη από μια... ρετινιά, που εντελώς αβίαστα και ανεξέλεγκτα του είχαν φορώσει κάποιες αρμόδιες, τότε, αρχές πριν από τη στρατεύσή του.

ΜΙΑ ΑΠΡΟΣΜΕΝΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Κάποια μέρα πήραμε εντολή, τα στελέχη των γραφείων Α2 όλων των μονάδων Αττικής να μεταβούμε σε κάποιο σχολείο, στον Πειραιά, για να ανακρίνομε επαναπαρισθέντες ομογενείς από τη Ρουμανία. Και η έκπληξή μου ήταν μεγάλη, όταν ένας από τους προσελθόντες για κατάθεση, είδα πως είχε γεννηθεί στη Νίσυρο. Τον κάλεσα και όταν του συστήθηκα, η αντίδρασή του ξέφυγε από κάθε έλεγχο. Με αγκάλιασε, με φιλούσε, ενώ τα δάκρυα έρρεαν σαν βροχή στα μάγουλά του. Λεγόταν Μιχάλης Ζαπετιάδης, είχε φύγει πολύ νέος στη Ρουμανία, έπιασε δουλειά, μετά ήρθε ο πόλεμος και τελικά είχε αποξενωθεί από τη γενέτειρα. Με ρωτούσε για πρόσωπα της εποχής του, για την κατάσταση στο νησί, ακόμα και για τους δικούς του ανθρώπους, με τους οποίους είχε κόψει κάθε επικοινωνία. Η επιθυμία του ήταν να τον αφήσουν να επισκεφτεί τη Νίσυρο, όμως τους είχαν πει πως προορίζονταν για τον καταυλισμό στα Κολύμπια της Ρόδου. Τον έφερα σε επαφή με τον υπεύθυνο, ο οποίος τον διαβεβαίωσε πως όταν θα φτάσουν στη Ρόδο θα μπορέσει να επιλέξει ο ίδιος πού προτιμά να μείνει. Και πράγματι το επόμενο καλοκαίρι τον συνάντησα στη Νίσυρο μαζί με τη σύζυγό του Ζοάννα.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΣΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

Επί είκοσι μήνες υπηρέτησα σ' αυτό το γραφείο. Και λίγο καιρό πριν απολυθώ, πληροφορήθηκα ότι, προκηρύχθηκε διαγωνισμός για κατάταξη στο Πολεμικό Ναυτικό δυο δασκάλων ως μόνιμων Αξιωματικών, για να διδάσκουν στις σχολές Υπαξιωματικών. Από πληροφορίες, που μπόρεσα να συγκεντρώσω, επρόκειτο για μια πολύ καλή περίπτωση, όμως οι εξετάσεις ήταν δύσκολες, ο υπολειπόμενος χρόνος περιορισμένος και οι υποψήφιοι αρκετοί. Παρά ταύτα, πήρα την απόφαση να προχωρήσω. Κι άρχισα το διάβασμα. Επειδή την ημέρα ήμουν απασχολημένος στο γραφείο, φρόντιζα να διαβάζω τις ελεύθερες ώρες. Κι ένα βράδυ αφού τελείωσα τη δουλειά του γραφείου, παρέμεινα εκεί και άρχισα το διάβασμα. Πέρασε η ώρα, σήμανε σιωπητήριο, μετά το οποίο επικρατούσε νεκρική σιγή στο στρατόπεδο, κι εγώ παρέμεινα για να διαβάσω, γιατί πλησίαζε ο χρόνος των εξετάσεων. Και ξαφνικά ανοίγει η πόρτα του γραφείου και μπήκε ο Διοικητής. Και βλέποντάς με είπε, χωρίς δεύτερη κουβέντα, «δέκα μέρες περιορισμό και αύριο στην αναφορά». Και έφυγε, όμως εγώ δεν ένιωσα καθόλου καλά, γιατί ήμουν α άμεσος βοηθός του, μπαινόβγαινα από το γραφείο του, μου είχε απεριόριστη εμπιστοσύνη και δεν ήθελα, τώρα στο τέλος, να αλλάξει γνώμη.

Την άλλη μέρα στην αναφορά, με άφησε τελευταίο και όταν του εξήγησα τον λόγο, που βρισκόμουν στο γραφείο, σε απαγορευμένη ώρα, τότε έδειξε την ανθρωπιά του. «Κι εγώ γιατί είμαι εδώ» μου είπε. «Έπρεπε να μου το είχες πει για να σου εξασφαλίσω εγώ όσο χρόνο χρειάζεσαι. Φύγε από τώρα σε προφορική άδεια και κοίταξε να επιστρέψεις νικητής». Τον ευχαρίστησα, του είπα πως δεν έχω σπίτι στην Αθήνα για να μείνω και τον παρακάλεσα να μείνω στην υπηρεσία και να μου επιτρέψει να διαβάζω στο γραφείο, όταν βρίσκω ευκαιρία. Μου απάντησε «κάμε ό,τι σε εξυπηρετεί, προέχει το μέλλον σου και η υπηρεσία σε δεύτερη μοίρα». Εννοείται ότι, η ποινή ξεχάστηκε. Άρχισα λοιπόν το διάβασμα, πήρα μέρος στις εξετάσεις και μεταξύ 24 υποψηφίων ήρθα πρώτος. Στο μεταξύ η θητεία μου τελείωσε παραμονές Χριστουγέννων του 1957 κι αμέσως μετά τις γιορτές, τις οποίες πέρασα με

τους γονείς μου στη Νίσυρο, στις αρχές Ιανουαρίου του επόμενου χρόνου, παρουσιάστηκα στο Π.Ν. στο Κέντρο Εκπαιδύσεως «Παλάσκας», στον Σκαρμαγκά. Εκεί φοίτησα, μαζί με τον έτερο επιτυχόντα συνάδελφο, επί δίμηνο σε ενημερωτικό σχολείο γενικών γνώσεων και μετά τοποθετηθήκαμε στη Σχολή των Ναυτοπαίδων, με έδρα τον Πόρο Τροιζηνίας. Εκεί οι εντυπώσεις μου από την πρώτη στιγμή ήταν άριστες. Βρέθηκα σ' ένα νησί πανέμορφο, καταπράσινο, με πυκνόκτιστο οικισμό, με στενά σοκάκια και γραφικές ανηφοριές, με αυλές που μοσχοβολούσαν από το άρωμα της βουκαμβίλιας, της καμέλιας και της γαρδένιας και μ' ένα κόσμο καταδεκτικό, καλοσυνάτο, ευγενικό, φιλόξενο. Καταμεσής της παραλίας, στο άκρο του οικισμού δέσποζαν οι εγκαταστάσεις της Ναυτικής βάσης, μέσα στην οποία στεγαζόταν η Σχολή των Ναυτοπαίδων, που αργότερα μετονομάστηκε σε Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού (ΣΜΥΝ). Περνώντας την πύλη του στρατοπέδου, βρεθήκαμε σε ένα άλλο κόσμο. Κτήρια εδώ κι εκεί, άλλα ιστορικά κι άλλα μοντέρνα, κάλυπταν τις ανάγκες των Μαθητών σε ενδιατήσεις, σε εκπαίδευση, σε ψυχαγωγία, σε πρακτική άσκηση, ανάμεσά τους ο ιστορικός Ναός του Αγίου Νικολάου και στο μέσον δέσποζε ένα παλάτι, που «ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ ΩΙΚΟΔΟΜΗΤΑΙ», όπως έγγραφε η επιγραφή, που κοσμούσε την πρόσοψή του. Διάσπαρτες, ανάμεσα στα κτήρια, ξεχώριζαν οι προτομές ηρωικών μορφών των κατά θάλασσαν αγώνων του έθνους, ενώ στην προβλήτα δέσποζε με την επιβλητική παρουσία του το θρυλικό θωρηκτό «Γ. ΑΒΕΡΩΦ», το οποίο μετά από μια μακροχρόνια νικηφόρα δράση, τώρα αναπαυόταν στις δάφνες του, θυμίζοντας στις καινούργιες γενιές, που ομαδικά το επισκέπτονταν, το «πώς οι δούλοι γίνονται ελεύθεροι».

Οι νέοι συνάδελφοι και ιδιαίτερα αυτοί του κλάδου των δασκάλων, μας επιφύλαξαν θερμή υποδοχή και μετά από μια σχετική ενημέρωση, αναλάβαμε και επίσημα τα καθήκοντά μας. Στην πορεία του χρόνου αποδείχθη ότι επρόκειτο για μια ενδιαφέρουσα Υπηρεσία ειδικού χειρισμού, με ιδιαιτερότητες που της προσέδιδαν κάποια ιδιομορφία, έναντι των συνήθους μορφής λοιπών υπηρεσιών του Π.Ν. Κύρια αποστολή της ήταν η λειτουργία σχολείων προς ανύψωση της στάθμης του μορφωτικού επιπέδου παιδιών ηλικίας μόλις 13-15 χρόνων, και η ευθύνη για την κοινωνική τους αγωγή και συμπεριφορά καθώς και η ανύψωση του εθνικοθηρησκευτικού τους φρονήματος. Και μεγάλο μερίδιο αυτής της ευθύνης είχαν επωμισθεί οι Αξιωματικοί Δάσκαλοι. Όμως εκτός από τη διδασκαλία των μαθημάτων, της ειδικότητάς μας, εκτός α-

πό την ευθύνη για την πνευματική καλλιέργεια των μαθητών, μόνιμα μας ανετίθεντο και καθήκοντα εντελώς ξένα και άσχετα προς την ειδικότητα και τις γνώσεις του δασκάλου. Γι' αυτό και εκτός από τη διδασκαλία στην τάξη, τακτικά επέβαινα σε πολεμικά πλοία ως επικεφαλής στα εκπαιδευτικά ταξίδια των μαθητών, 24ωρα το χειμώνα και μηνιαία τα καλοκαίρια, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, που σκοπό είχαν τη στρατιωτικοποίησή τους, τον εθισμό προς τη θάλασσα και τη ζωή στα πολεμικά πλοία, βασικές γνώσεις στα όργανα, στα μηχανήματα του πλοίου, κλπ με στόχο τη δημιουργία στελεχών, ικανών να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της Υπηρεσίας.

Όμως σ' όλο το διάστημα της υπηρεσίας μου στη ΣΜΥΝ εκτός από τα καθήκοντα, που προαναφέρθηκαν, μου είχαν ανατεθεί διαδοχικά και άλλα επιτελικά καθήκοντα, όπως Αξιωματικού Εκπαιδευσεως, Αξιωματικού Ασφάλειας και Πληροφοριών, Αξιωματικού Αθλητισμού, και για μεγάλο διάστημα Προϊστάμενου Γραμματείας. Εξάλλου σ' όλο το διάστημα της παραμονής μου στη Σχολή, διετέλεσα πρωτοψάλτης στον εντός της Σχολής Ναό του Αγίου Νικολάου, που κατ' ουσίαν λειτουργούσε και ως ενοριακός Ναός, ενώ οικειοθελώς συμπαραστάθηκα στο κοινωνικό έργο της Μητροπόλεως, με την ευλογία του τότε Μητροπολίτου Ύδρας, Σπετσών, Τροιζηνίας και Αιγίνης Ιεροθέου (Τσαντίλη).

Εκτός από την ενδιαφέρουσα υπηρεσιακή αποστολή της, η Υπηρεσία διοργάνωνε και συχνά διάφορες υπηρεσιακές εκδηλώσεις, με πιο σημαντική την Επέτειο των Ναυμαχιών των Βαλκανικών πολέμων, σε συνδυασμό με τον εορτασμό του προστάτη του Ναυτικού Αγίου Νικολάου, η οποία ελάμβανε χώραν στο κατάστρωμα του θρυλικού θωρηκτού «ΑΒΕΡΩΦ», με την παρουσία πάντοτε του Βασιλέως, της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, των βετεράνων των πολέμων κ.α. Επίσης ανελλιπής ήταν η παρουσία του Βασιλέως στις ετήσιες γυμναστικές επιδείξεις και στους εσωτερικούς αγώνες της Σχολής, παρουσία των γονέων των μαθητών, και πλήθους κόσμου. Εξ άλλου κοσμικό γεγονός για το νησί αποτελούσαν οι μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις για την ψυχαγωγία των Αξιωματικών στις οποίες συμμετείχαν και μέλη της κοινωνίας του Πόρου, ενώ στον Ναό του Αγίου Νικολάου συνέρρεε πλήθος κόσμου, ιδιαίτερα κατά την παραθεριστική περίοδο, για να εκκλησιασθούν και να παρακολουθήσουν τη μεγαλοπρέπεια των εκάστοτε θρησκευτικών εκδηλώσεων, όπως η Περιφορά του Επιταφίου, η τελετή της Αναστάσεως, η Λιπάνευση της Εικόνας του Αγίου Νικολάου, τα Θεοφάνεια κ.α.

Στη Σχολή των Ναυτοπαίδων και μετέπειτα ΣΜΥΝ, υπηρέτησα επί 21 συνεχή χρόνια. Στον Πόρο στήσαμε μετά το γάμο μου το νοικοκυριό μας κι εκεί δημιουργήσαμε την οικογένειά μας. Γι' αυτό και μέχρι σήμερα, αγαπάμε τον Πόρο και διατηρούμε στενές σχέσεις φιλίας και αγάπης με τον κόσμο του νησιού.

ΠΑΝΤΑΧΟΥ ΠΑΡΟΥΣΑ Η ΝΙΣΥΡΟΣ

Όταν για πρώτη φορά έφτασα στον Πόρο, ένιωσα εντελώς αποκομμένος από κάθε τι το Νισύριο. Όμως σύντομα ήρθαν τα ίδια τα γεγονότα για να μου δείξουν πόσο άδικο είχα. Κάποιο βράδυ στο καφενείο με συναδέλφους, η συζήτηση αφορούσε, τα ελληνικά πανηγύρια και καθένας διηγόταν εντυπώσεις, που έζησε. Οπότε ήρθε στο τραπέζι μας ο καφετζής, γνωστός και οικείος με τους υπόλοιπους της παρέας, ο οποίος ήταν καπετάνιος σε ιστιοφόρο ιδιόκτητο κι είχε πολλά να διηγηθεί. Άρχισε λοιπόν να διηγείται για ένα πανηγύρι, που τον εντυπωσίασε και του μένει αξέχαστο. Και άρχισε να διηγείται όλα, όσα συμβαίνουν στο πανηγύρι της Σπηλιανής. Όταν τον ρώτησα πού τα συνάντησε όλα αυτά, τότε μας αποκάλυψε πως, στη διάρκεια του πολέμου κουβαλούσε με το καΐκι του θειάφι από τη Νίσυρο στο Ηράκλειο και το Δεκαπενταύγουστο βρέθηκε στο πανηγύρι της Παναγίας. Και όταν του είπα πως είμαι Νισύριος και ότι κουβαλούσα και εγώ θειάφι, με τα γαϊδούρια μας, άρχισε να μ' ερωτά για τους ανθρώπους με τους οποίους συνεργάστηκε, που γνώρισε, μ' ένα καλό λόγο για τον καθένα. Να λοιπόν μια πρώτη επαφή του Πόρου με τη Νίσυρο. Όμως υπήρξε και συνέχεια. Λίγες μέρες μετά, όταν μαθεύτηκε πως είμαι από τη Νίσυρο, με σταματούσαν γνωστοί και άγνωστοι στο δρόμο, ρωτώντας για κάποιο Μέμο Παπαδόπουλο, καθηγητή Φιλολόγο από τη Νίσυρο, που είχε υπηρετήσει για πολλά χρόνια στο Γυμνάσιο του Πόρου και είχε αφήσει πίσω του μόνο καλά λόγια και εγκώμια. Ήταν από τον Εμπορειό, είχε έλθει από την Πόλη και έμενε στην Αθήνα (στη Ν. Σμύρνη). Και οι συναντήσεις συνεχίζονταν. Στο θεραπευτήριο της Σχολής τοποθετήθηκε γιατρός ο Γιάννης Τηλιακός, Νισύριος εκ μητρός, παλιός καλός φίλος, ο οποίος υπηρετούσε τότε τη θητεία του. Κι αμέσως έγινε μέλος της παρέας. Λίγο καιρό μετά, σε κάποια επίσκεψη, με παρέα στα απέναντι χωριά της Τροιζηνίας, μπήκα στο καφενείο κι αντίκρισα τον γιατρό τον Μιχάλη Αντάπαση, από τον Εμπορειό, που υπηρετούσε αγροτικός στην περιοχή. Ήταν κι εκείνος ξεκομμένος από την Νίσυρο, γι' αυτό και είχαμε πολλά να κουβεντιάσουμε. Εκείνη την εποχή η Σχο-

λή τιμούσε με κάθε μεγαλοπρέπεια τη μνήμη του Αγίου Νικολάου, γιατί εκτός από τον προσάτη του Αγιο, το Πολεμικό Ναυτικό τιμούσε και την επέτειο των Ναυμαχιών των Βαλκανικών πολέμων, με Δοξολογία που, χοροστατούντος του οικείου Μητροπολίτου, ελάμβανε χώρα στην πρύμνη του θωρηκτού «ΑΒΕΡΩΦ», το οποίον ήταν ελλειμνισμένο στον όρμο του Πόρου. Στη Δοξολογία παρίστατο πάντα ο Βασιλιάς, η πολιτική ηγεσία της Χώρας, άλλοι επίσημοι και οι επιζώντες παλαιάμαχοι των ναυμαχιών, όπως έχω αναφέρει πιο πάνω. Κάποτε ο Μητροπολίτης ειδοποίησε πως, λόγω κωλύματος, θα στείλει αντικαταστάτη για την εκδήλωση. Και επειδή στις περιπτώσεις αυτές, κάλυπτα εγώ το θρησκευτικό μέρος, όταν ο Μητροπολίτης έφτασε, με κάλεσε ο διοικητής στο γραφείο του, για να μου τον γνωρίσει. Και η έκπληξή μου ήταν μεγάλη, όταν αντίκρισα τον τότε Μητροπολίτη Λαρίσης Θεολόγο (Πασχαλίδη), Νισύριον από τα Νικιά. Η συνάντηση ήταν θερμή και εγκάρδια, γιατί ο μακαριστός Μητροπολίτης με τιμούσε με την εκτίμηση και την αγάπη του. Και μια ακόμα συνάντηση, πραγματικά έκπληξη. Σε κάποιες βουλευτικές εκλογές, διορίστηκα στρατιωτικός επόπτης για τα εκλογικά τμήματα της επαρχίας Τροιζηνίας. Κι όταν πέρασα για να εγκαταστήσω τις φρουρές στα σχολεία, σε ένα χωριό, με υποδέχθηκε ο Πρόεδρος και με συνόδευσε ως το σχολείο, όπου ανέμενε ο Διευθυντής για να μου παραδώσει το κτήριο. Και όταν φτάσαμε στο σχολείο, ο διευθυντής, που μας υποδέχθηκε ήταν ο φίλος, ο συνάδελφος, ο συμπατριώτης Αντώνης Κουρζής, ο οποίος όπως μου είπε ήταν εκεί φρεσκοδιορισμένος και δεν πρόλαβε να επικοινωνήσει μαζί μου. Στην πορεία του χρόνου, τοποθετήθηκαν στη βάση και Νισύριοι ναύτες, για εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεών τους.

ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΡΟ

Το καταπράσινο μοσχομυρισμένο φυσικό τοπίο του Πόρου, οι ιδανικές συνθήκες της υπηρεσίας, η αγάπη και η εκτίμηση της τοπικής κοινωνίας, η ήρεμη καθημερινή ζωή, η καλή παρέα τόσο των συναδέλφων, όσο και μελών της τοπικής κοινωνίας, συνέβαλαν, ώστε η διαβίωσή, τόσο η δική μου, όσο και της οικογένειάς μου, στο νησί να είναι ιδανική. Εξάλλου λόγω της μακροχρόνιας παραμονής μου στο νησί, είχα την ευκαιρία, πέρα από τα καθαρώς υπηρεσιακά μου καθήκοντα, να προσφέρω τη συνδρομή μου και σε ευρύτερο κύκλο προβλημάτων, ιδιαίτερα κοινωνικής φύσεως. Εξάλλου είχα την τύχη, η σύζυγός μου, πτυχιούχος Επισκέπτρια - Κοινωνική Λειτουργός του ΠΙΚΠΑ, να τοποθετηθεί στο τοπικό παρὰ-

τημα - Βρεφονηπιακό Σταθμό και ως εκ της ειδικότητάς της είχε αναπτύξει πλούσια κοινωνική δραστηριότητα, η οποία εκτιμήθηκε από την τοπική κοινωνία, τα μέλη της οποίας μας περιέβαλαν με δεσμούς φιλίας, αγάπης και εκτίμησης, οι οποίοι διατηρούνται μέχρι σήμερα. Όμως η ανάγκη προετοιμασίας των κοριτσιών μου για περαιτέρω σπουδές, με ανάγκασαν να ζητήσω μετάθεση στην Αθήνα, τόσο για μένα όσο και για τη σύζυγό μου. Και η μόνη κενή θέση για μένα ήταν στη Σχολή των Δοκίμων Υπαξιωματικών Τεχνιτών (ΣΔΥΤΕΝ), στο Ναύσταθμο της Σαλαμίνας. Επρόκειτο για μια πολύ καλή υπηρεσία, με καλά οργανωμένη Σχολή και κυρίως τόσο ο Υποδιοικητής, όσο και η πλειοψηφία των Αξιωματικών ήταν δάσκαλοι, γεγονός που εξασφάλιζε ενιαίο πνεύμα λειτουργίας της Σχολής. Το μόνο τρωτό ήταν η μεγάλη απόσταση από την κατοικία μου στο Νέο Ψυχικό, γεγονός, που με υποχρέωνε καθημερινά να βρίσκομαι στις 5 το πρωί σε ορισμένη στάση, στη λεωφόρο Κηφισίας, για να παίρνω το υπηρεσιακό λεωφορείο, για να βρίσκομαι στις 8 στη Σχολή. Γι' αυτό και όταν παρουσιάστηκε η ευκαιρία, ζήτησα μετάθεση για το ΓΕΝ, στο στρατόπεδο Παπάγου που βρισκόταν σε απόσταση μόλις 5 λεπτών από το σπίτι μου. Τοποθετήθηκα στη Διεύθυνση Εκπαιδεύσεως, ως Τμηματάρχης στο Τμήμα Εκπαιδεύσεως Εσωτερικού, με αρμοδιότητα τον προγραμματισμό, την οργάνωση και τη λειτουργία όλων των παραγωγικών, σταδιοδρομικών και σχολείων ειδικοτήτων του Π.Ν. καθώς και των σχολείων αλλοδαπών υποτρόφων, κυρίως από χώρες της Αφρικής. Στη θέση αυτή υπηρετήσα επί 7ετίαν και προαχθείς στο βαθμό του Πλοιάρχου, τοποθετήθηκα ως Επόπτης Εκπαιδεύσεως στα σχολεία του Κέντρου Εκπαιδεύσεως «Παλάσκας» στην περιοχή Σκαρμαμαγκά. Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων μου, καθιέρωσα την οργάνωση επιμορφωτικών διαλέξεων, από επιλεγμένους ομιλητές, προς τους προπαιδευομένους ναύτες κάθε κληρουχίας, επιμελήθηκα του εκσυγχρονισμού και της επί νέων βάσεων λειτουργίας ταχύρρυθμου σχολείου αναλφάβητων ναυτών, με θεαματικά αποτελέσματα, για τα οποία δέχθηκα την ευαρέσκεια της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας του Π.Ν. ενώ κλήθηκα από το Υπουργείο Παιδείας να παρουσιάσω τα αποτελέσματα του σχολείου ως εισηγητής σε διεθνές συνέδριο στην Αθήνα, με θέμα τον αναλφαβητισμό. Από την ίδια θέση εκπροσώπησα το Π.Ν., ως εισηγητής, και σε διάφορα εθνικά και διεθνή εκπαιδευτικά συνέδρια.

Το 1989, με τη συμπλήρωση 35 χρόνων υπηρεσίας, αποστρατεύτηκα με τον βαθμό του Αρχιπλοιάρχου, τελευταίον προβλεπόμενο, για τον Κλάδο μου, βαθμό.

ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ως απόστρατος παρέμεινα στην Αθήνα, οπότε απασχολήθηκα με τα συλλογικά δρώμενα της Νισυριακής παροικίας. Διετέλεσα επί δεκαεξαετία Γενικός Γραμματέας του Συλλόγου Νισυρίων Αθηνών «Γνωμαγόρας» και μετά Πρόεδρος επί δώδεκα χρόνια.

Πρόεδρος του "ΓΝΩΜΑΓΟΡΑ"

Στη διάρκεια της προεδρίας μου, φρόντισα ώστε να συσπειρωθούν γύρω από τον Σύλλογο όλα τα μέλη της παροικίας, να επεκταθούν και να εμπλουτιστούν οι δραστηριότητες του Συλλόγου, να υλοποιηθούν πλούσια προγράμματα με εκδηλώσεις πολιτιστικές, ψυχαγωγικές, μορφωτικές, δόθηκε έμφαση στους τομείς δημοσίων σχέσεων και κοινωνικής πρόνοιας ενισχύθηκαν περαιτέρω οι σχέσεις συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς της Νισύρου, με τα λοιπά Δωδεκανησιακά σωματεία της Αθήνας, ενώ οργανώθηκαν στη Νίσυρο παννισυριακές συναντήσεις γνωριμίας και ανταλλαγής απόψεων με όλους τους ανά τον κόσμο Νισυριακούς Συλλόγους. Από τη θέση του Προέδρου, εισηγήθηκα την υπαγωγή της Εκκλησίας της Νισύρου από τη Μητρόπολη Ρόδου στην όμορη Μητρόπολη Κώου, για λόγους καλύτερης διαποίμανσης, ενώ με δική μου πρόταση γιορτάστηκε τον Αύγουστο του 2001, η 600η επέτειος από την ίδρυση της Μονής της Παναγίας Σπηλιανής, με την ιστορι-

Στον "ΓΝΩΜΑΓΟΡΑ" με τον Γιάννη Κατσιματίδη

κή επίσκεψη, τότε, στη Νίσυρο του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, στου οποίου την υποδοχήν μετείχα και τον προσφώνησα εκ μέρους των Νισυρίων της διασποράς. Όταν εισηγήθηκα σε σχετική σύσκεψη για το πρόγραμμα των εορταστικών εκδηλώσεων να απευθύνουμε πρόσκληση στον Οικουμενικό Πατριάρχη να επισκεφθεί τη Νίσυρο στα πλαίσια των εκδηλώσεων, κανείς δεν πίστευε ότι η πρόταση θα ευοδωθεί. Και όμως, για πρώτη φορά Οικουμενικός Πατριάρχης επεσκέφθη το νησί μας.

Παρέδωσα την προεδρεία του «Γνωμαγόρα», με την αίσθηση ότι δούλεψα με ενδιαφέρον και πολύ μεράκι και φεύγοντας άφησα πίσω μου έντονο αποτύπωμα της πορείας μου. Κι αυτή η αίσθηση ενισχύεται από το γεγονός ότι, η Γενική Συνέλευση των μελών του Συλλόγου με ομόφωνη απόφασή της με ανεκήρυξε, Επίτιμο Πρόεδρο του Συλλόγου, αναγνωρίζοντας «την πολύπλευρη, πολυετή και δημιουργική προσφορά μου».

Παράλληλα με την Προεδρία του «Γνωμαγόρα», διετέλεσα μέλος του Δ.Σ. της Ομοσπονδίας Δωδεκανησιακών Σωματείων Αθήνας-Πειραιά, της Δωδεκανησιακής Ιστορικής-Λαογραφικής Εταιρείας (ΔΙΛΕ) και του Πολιτιστικού Ιδρύματος Δωδεκανήσου «Κλεόβουλος ο Λίνδιος».

Κατά την εκτέλεση των εργασιών της Α' φάσης, για τη στερέωση του

βράχου επί του οποίου εδράζονται τα κτίσματα της Ι. Μονής Παναγίας Σπηλιανής (του Οξού) στη Νίσυρο, ορίστηκε, με ομόφωνη απόφαση των Νισυριακών Συλλόγων Αμερικής, που ήταν, κατ' ουσίαν, οι χρηματοδότες του έργου, ως εκπρόσωπός τους στην επιτροπή παρακολούθησης του έργου, και από τη θέση αυτή ανέλαβα πρωτοβουλία για την άρση των αιτίων, που είχαν οδηγήσει στη διακοπή των εργασιών και συνέβαλα καθοριστικά στην επανέναρξη των εργασιών και στη διάθεση από κρατικά κονδύλια του απαιτούμενου χρηματικού ποσού, για την αποπεράτωση του έργου και την προστασία των κτισμάτων της Μονής, από τον κίνδυνο κατάρρευσης. Για την προσφορά μου αυτήν ο τότε Μητροπολίτης Ρόδου Απόστολος μου απένειμε τον «Έπαινο της Εκκλησίας».

Ζώντας στην Αθήνα, ασχολήθηκα με τη συγγραφή και τη δημοσιογραφία. Επί 35 χρόνια είχα επωμιστεί αφιλοκερδώς τη σύνταξη και έκδοση της εφημερίδας του «Γνωμαγόρα» «Νισυριακά Νέα», μιας διμηνιαίας περιοδικής έκδοσης, που ανεδείχθη συνδετικός κρίκος ανάμεσα στη Νίσυρο και στους ανά τον κόσμο Νισυρίους της διασποράς, με πλούσια και ανανεωμένη πάντα ύλη, με θέματα από όλα τα συμβαίνοντα στο νησί, με στοιχεία από την πολιτιστική παράδοση, με γεγονότα από την νεότερη ιστορία, με τις δραστηριότητες των τοπικών φορέων, με τα συμβαίνοντα στις κατά τόπους νισυριακές παροικίες, αλλά και με προτάσεις και εισηγήσεις για τα προβλήματα και τις ανάγκες της Νισύρου. Γι' αυτή μου την προσφορά έχω δεχθεί, από παραλήπτες, πάμπολλες ευχαριστήριες επιστολές με επαινετικά και εγκωμιαστικά σχόλια, ενώ η Ένωση Συντακτών Ημερησίων εφημερίδων Πελοποννήσου, Ηπείρου και Νήσων, σε επίσημη εκδήλωση με ανεκήρυξεν Επίτιμο Μέλος της και απεφάσισαν την ένταξη των φύλλων της εφημερίδας, στα εκθέματα του μουσείου τύπου, που εδρεύει στην Πάτρα. Εκτός από την σύνταξη της εφημερίδας, έχω συγγράψει αρκετά βιβλία, μεταξύ των οποίων και την Ιστορία του Συλλόγου των Νισυρίων της Αθήνας «ο Γνωμαγόρας», είμαι τακτικός συνεργάτης στην περιοδική έκδοση «Νισυριακά» της Εταιρείας Νισυριακών Μελετών, ενώ πάμπολλα άρθρα και εργασίες μου έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά.

Με υπηρεσιακή αποστολή, αλλά και ως ιδιώτης έχω επισκεφθεί το μεγαλύτερο μέρος της Χώρας μας, ηπειρωτικής και νησιωτικής, αλλά και πολλές χώρες του εξωτερικού, όπως Αμερική, Αυστραλία, Γαλλία, Νορβηγία, Αγγλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Κροατία, Αφρική, Κύπρο και Κανάρια νησιά.

Είμαι λάτρης της Βυζαντινής μουσικής, την οποίαν υπηρετώ από τα παιδικά μου χρόνια, ενώ αργότερα την σπούδασα, φοιτώντας στο Ελληνικό Ωδείο.

Για πολλά χρόνια διετέλεσα άμισθος ιεροψάλτης σε διάφορους Ναούς, έψαλλα κατά την Πατριαρχική θεία λειτουργία στο Καθεδρικό Ναό της Ποταμίτισσας, στη Νίσυρο, κατά την ιστορική επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ενώ είχα την ευκαιρία, ως επισκέπτης, να ψάλλω και σε Ναούς του εξωτερικού, όπως στη Ν. Υόρκη στον Άγιο Νικόλαο του Φλώσιν, στον Άγιο Δημήτριο και στην Αγία Αικατερίνη στην Αστόρια, στο Λονδίνο στον Καθεδρικό Ναό της του Θεού Σοφίας, στο Σίδνεϋ της Αυστραλίας στον Ναό του Αγ. Σπυρίδωνος, στην Τρίπολη της Λιβύης, στο Ναό του Αγίου Γεωργίου της Μητροπόλεως Καρθαγένης, στον Καθολικό Καθεδρικό Ναό του Αγίου Βικεντίου στη Λισσαβόνα της Πορτογαλίας, σε ορθόδοξη θεία λειτουργία, που, παρούσα πολλών και διακεκριμένων μελών της Καθολικής ενορίας, τέλεση για εκκλησιασμό των ναυτοπαίδων και του πληρώματος του ελληνικού πολεμικού πλοίου, στα πλαίσια εκπαιδευτικού ταξιδιού.

Ως Αξιωματικός του Π.Ν. έχω τιμηθεί από την Ελληνική Πολιτεία με τα παράσημα του Ταξίαρχου του Τάγματος του Φοίνικα και του Σταυρού του Τάγματος της Τιμής και με τα Μετάλλια Στρατιωτικής Αξίας Δ' και Β' Τάξεως. Ως ιδιώτης, λόγω της συγγραφικής, δημοσιογραφικής, συλλογικής και εν γένει δραστηριότητας, μου απενεμήθησαν, από το Δήμο Νισύρου το Αριστείον Τιμής, από το Δήμο Αθηναίων ο Τιμητικός Έπαινος του Ιδρύματος Βασίλη Μοσκόβη, από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο τιμητικό Μετάλλιο, αναμνηστικό του εορτασμού των 600 χρόνων από την ίδρυση της Μονής της Παναγίας Σπηλιανής, από την Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Πελοποννήσου, Ηπείρου και Νήσων ο τίτλος του Επιτίμου Μέλους της Ένωσης, με όλα τα δικαιώματα των τακτικών δημοσιογράφων, για την υπερτριακονταετή προσφορά μου, ως συντάκτη της εφημερίδας «Νισυριακά Νέα», από τον Λογοτεχνικό Όμιλο «Κελαινών» Βραβείο Λογοτεχνίας, από την εκκλησιαστική επιτροπή του Ι. Ναού Αγίου Γεωργίου Ν. Ψυχικού Τιμητικός Έπαινος για την πολυετή αφιλοκερδή διακονία μου στο αναλόγιο του Ναού, τιμητικά Διπλώματα από την Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, από τον Παννισυριακό Σύλλογο Ρόδου «Η Πορφυρίς», καθώς και τιμητικές πλακέτες, από τον κυβερνήτη του θρυλικού θωρηκτού «Γ. ΑΒΕΡΩΦ», στο οποίο διετέλεσα ξεναγός επί δεκαετία, κατά τον ελλημενισμό του

στον Πόρο, από συλλόγους παλαιών μαθητών μου, από το Σύλλογο «Γνωμαγόρα» Αθηνών, από τους Νισυριακούς Συλλόγους Αμερικής, καθώς και θυρεούς από τις υπηρεσίες στις οποίες υπηρέτησα, ενώ ως εθελοντής αιμοδότης στο παρελθόν, είχα επανειλημμένα δεχθεί ευχαριστήριες συγχαρητήριες επιστολές από τους εκάστοτε Υπουργούς Υγείας.

Είμαι παντρεμένος με την Ελένη Σκουλλή, από τη Ρόδο, Κοινωνική Λειτουργό του ΠΙΚΠΑ, της οποίας η συμπαράσταση σε όλες μου τις δραστηριότητες, υπήρξε πολύτιμη και εξόχως αποτελεσματική, και πατέρας τριών κοριτσιών, της Άννας καθηγήτριας Αγγλικής Φιλολογίας, της Ελισάβετ εργαζομένης στο Υπουργείο Εσωτερικών και της Ασπασίας Διευθύντριας Ξενοδοχείων.

Η οικογένεια σε απαρτία.

**Οι κόρες μας, από αριστερά:
Ασπασία, Ελισάβετ και Άννα**

**Με την Ελένη, 65 χρόνια αγάπης,
αρμονικής συμβίωσης και ανέφελης πορείας.**

ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Έφυγα μικρός από τη Νίσυρο κι ύστερα, όπου κι αν βρέθηκα, η σκέψη μου ήταν στραμμένη στον τόπο, που γεννήθηκα και μεγάλωσα, στην ζεστασιά της οικογένειας, στη συντροφιά των φίλων, στα παιχνίδια στους μαχαλάδες, αλλά και στις στερήσεις, στις οποίες μας υπέβαλαν η σκλαβιά και ο πόλεμος. Πάντα θυμόμουν τη χαρά που νιώθαμε, όταν μας χάριζαν ένα τετράδιο, ένα μολύβι, μια γομολάστιχα. Γι' αυτό πρόθυμα και με ευχαρίστηση διέθεσα μέρος από τον πρώτο μου μισθό, για να στείλω διάφορα είδη γραφικής ύλης στους μαθητές Γυμνασίου και Δημοτικού στη Νίσυρο, καθώς και από ένα εγκόλλιο με την Ακολουθία της Μεγάλης Εβδομάδας. Και δέχθηκα τότε πολλά συγκινητικά ευχαριστήρια γράμματα από τους μικρούς μαθητές, ενώ πολλοί γονείς με ευχαρίστησαν, γιατί τα παιδιά τους, κάθε βράδυ όλη τη Μεγαλοβδομάδα, έτρεχαν με το κύπημα της καμπάνας στην εκκλησία και με το βιβλιαράκι στο χέρι για να παρακολουθούν τις ψαλμωδίες. Την περίπτωση μου θύμισε πρόσφατα ένας καλός φίλος και συμπατριώτης, λέγοντάς μου πως το βιβλιαράκι, που χάρισα τότε σε εκείνον, το χρησιμοποιούσε αργότερα ο γιος του, ενώ ο ενθλιμωθείς εγγονός του, που δεν τα πήγαινε καλά με τις εκκλησίες, εφέτος ανέκλυψε εκείνο το εγκόλλιο και κάθε βράδυ έτρεχε στην εκκλησία, όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα.

Στη διάρκεια της ενεργού υπηρεσίας μου, αλλά και μέχρι σήμερα οι πόρτες του σπιτιού και του γραφείου μου είναι πάντοτε ανοιχτές και μοιράζομαι τις όποιες δυνατότητες μου με οποιονδήποτε ζητήσει τη συνδρομή μου. Πολλές φορές, είχα τη χαρά να ανταποκριθώ σε αιτήματα του Δήμου Νισύρου, ιδιαίτερα για διάθεση πλοίων του Π.Ν. για μεταφορά ασθενών, σε περιπτώσεις δυσμενών καιρικών συνθηκών, υδροφόρας για υδροδότηση του νησιού σε καιρούς ανομβρίας, για διάθεση στρατιωτικών γιατρών στο τοπικό ιατρείο, ενώ από τις στήλες της εφημερίδας «Νισυριακά Νέα» είχα την ευκαιρία να προβάλλω και να προωθήσω ενέργειες των τοπικών αρχών, να υποδείξω και να εισηγηθώ την επίλυση χρονιζόντων προβλημάτων, όπως το Τουριστικό περίπτερο στο λιμάνι, η συντήρηση του Παλιόκαστρου, η επίστρωση του δρόμου από ελικοδρόμιο προς ηφαίστειο, η διαπλάτυνση του δρόμου προς το μοναστήρι της Κυράς κ.α. Επίσης επανειλημμένα παρευρέθηκα ως εκπρόσωπος του Δήμου σε συναντήσεις με Υπουργούς και άλλους διοικητικούς παράγοντες, για την επίλυση προβλημάτων των νησιών μας. Για την προσφορά μου αυτήν ο Δήμαρχος Νισύρου μου απέ-

Στο αναλόγιο της Παναγίας Σπηλιανής

Στο αναλόγιο του Αγ. Γεωργίου Νέου Ψυχικού

νειμε, όπως προαναφέρθηκε, το «Αριστείον Τιμής» του Δήμου.

Αποδέκτης της προσφοράς μου υπήρξε και η εκκλησία της Νισύρου. Εκτός από τη διακονία μου στα αναλόγια των Ναών, κατά τις επισκέψεις μου στη Νίσυρο, πάμπολλες φορές δέχθηκα και πρόθυμα ανταποκρίθηκα σε αιτήματα για προμήθεια και αποστολή στη Νίσυρο διαφόρων υλικών, όπως όλα τα μαγειρικά σκεύη του μαγειρείου, στο Ζωσιμοπούλειο, πολυέλαιοι, μανουάλια, κανδηλία, θυμιατά, εικόνες, κονκάρδες, η επαργύρωση-επιχρυσωση παλαιών ιερών σκευών. Επίσης με παρέμβασή μου προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, επετεύχθη η εκκένωση του οικήματος-δωρεάς Γρηγοριάδη από το αρχείο του Ειρηνοδικείου, για την οποία αντιδρούσε το Πρωτοδικείο Κω, κι έτσι κατέστη δυνατή η συντήρηση του κτηρίου και η προστασία του από την κατάρευση, που το απειλούσε, ενώ ως εκπρόσωπος της Μονής, υπέγραψα το συμβόλαιο δωρεάς του οικήματος της οικογενείας Μπατή προς την Μονή της Σπηλιανής κ.α.

Υπήρετώντας στον Πόρο, συνέπεσε να γνωρίσω και να συνεργαστώ με ηγετικά στελέχη της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος και εκμεταλλευόμενος την ευκαιρία φρόντισα, μέσω αυτών, να καταχωριστεί η μνήμη του Αγίου Νικήτα του Νισυρίου στα Δίπτυχα (Ετήσιο Ημερολόγιο) της Εκκλησίας, τα οποία αποτελούν πηγή για όσους φορείς εκδίδουν κάθε χρόνο Ημερολόγιο. Κι έτσι από τότε η μνήμη του Αγίου καταχωρίζεται σε κάθε είδους Ημερολόγιο και ο Άγιος έγινε ευρύτερα γνωστός, τόσο στο πανελλήνιο, όσο και στον ευρύτερο Χριστιανικό κόσμο. Για την πρωτοβουλία μου αυτή είχα δεχθεί σωρείαν ευχαριστηρίων, ευχετηρίων, συγχαρητηρίων κλπ επιστολών από το συμβούλιο και τα μέλη του τότε «Συλλόγου Κυριών και Δεσποινίδων ο Άγιος Νικήτας ο Νισύριος», υπό την προεδρία τότε της αείμνηστης Μέλπωσ Μουλλού.

Υπήρξαν όμως και πάμπολλα άτομα, που «κτύπησαν την πόρτα», μεταξύ των οποίων πολλά νέα παιδιά, κατά την εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεών τους και όλοι τους έτυχαν της, κατά το δυνατόν, εξυπηρέτησης. Κι ένιωθα ιδιαίτερη ικανοποίηση γι' αυτό, θεωρώντας χρέος μου τις όποιες δυνατότητές μου να τις μοιράζομαι με όσους είχαν την ανάγκη μου, στη σκέψη, ότι, όταν ξεκίνησα τη δική μου ζωή, μάταια έψαχνα κάποιο χέρι να με στηρίξει, να μου προσφέρει κάποια βοήθεια, γι' αυτό και προχώρησα μόνος. Βέβαια η συμπαράσταση αυτή γρήγορα ξεχάστηκε, ενώ κάποιοι από τους εξυπηρετηθέντες φρόντισαν ακόμα και να με... εκθέσουν.

ΨΗΓΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

ΝΕΡΟ ΣΤΗ ... ΔΙΨΑ ΓΙΑ ΜΟΡΦΩΣΗ

Ζώντας ως απόστρατος στην Αθήνα, βρέθηκα κάποτε στην αίθουσα δικαστηρίου, όπου δικαζόταν γνωστό μου άτομο, για αγορανομική παράβαση. Κάποτε διασταυρώθηκε το βλέμμα μου με του Εισαγγελέα της έδρας, ο οποίος, όπως παρατήρησα, ακόμα και κατά την αγόρευση του, είχε τα μάτια καρφωμένα επάνω μου, κάτι που με προβληματίσε. Και ο προβληματισμός έγινε μεγαλύτερος, όταν σε κάποιο διάλειμμα της δίκης ο αστυφύλακας της φρουράς, μού μετέφερε παράκληση του εισαγγελέα να τον επισκεφτώ στο γραφείο του και προσφέρθηκε να με οδηγήσει ο ίδιος. Όταν μπήκα στο γραφείο, η υποδοχή που μου επιφύλαξε ο Εισαγγελέας δεν περιγράφεται με λόγια. Σηκώθηκε όρθιος, με έσφιξε στην αγκαλιά του, με ευχαριστούσε. Και τότε, λίγο το όνομα, λίγο η φυσιογνωμία, παρά τα χρόνια που είχαν περάσει, με βοήθησαν να τον αναγνωρίσω. Επρόκειτο για παλιό μαθητή μου στη ΣΜΥΝ. Σε παρευρισκόμενο συνάδελφό του με συνέστησε ως δεύτερο πατέρα του, λέγοντας του πως ό,τι είναι σήμερα το οφείλει σ' εμένα. Κι άρχισε να διηγείται την ιστορία με τη φοίτηση στο Γυμνάσιο του Πόρου. Τι είχε συμβεί τότε.

Διδάσκοντας στη ΣΜΥΝ διαπίστωσα ότι, διακαής πόθος πολλών μαθητών ήταν να μπορέσουν να συνεχίσουν τις, γυμνασιακές σπουδές τους, τις οποίες διέκοψαν προκειμένου να εισαχθούν στη Σχολή. Και βλέποντας αυτή τους την επιθυμία, θεώρησα υποχρέωση να ερευνήσω την υπόθεση. Ενημέρωσα τον Διοικητή μου, ο οποίος ήταν άνθρωπος ευρείας αντιλήψεως και περίμενα διαφορετικά να αντιμετωπίσει το θέμα, όμως με εξέπληξεν η απάντησή του, «να μη δημιουργώ προβλήματα». Του ζήτησα τότε να αναλάβω προσωπικά την υπόθεση, αφού άλλωστε οι μαθητές θα εγγράφονταν ως ιδιώτες και δεν θα είχε καμιά εμπλοκή η Υπηρεσία. Και συμφώνησε, επισημαίνοντάς μου πως, αν προκύψει θέμα, η Υπηρεσία δεν θα με καλύψει. Επισκέφτηκα τότε το Υπουργείο Παιδείας, συζήτησα το θέμα με τους αρμόδιους, κτύπησα πόρτες, παρακάλεσα, επέμεινα, όμως χωρίς αποτέλεσμα, γιατί το θέμα προσέκρουε στην υποχρεωτική φοίτηση. Έφτασα τότε μέχρι το διευθυντή Μέσης Εκπαιδύσεως, ο οποίος είδε με πολύ ενδιαφέρον το θέ-

μα και με διαβεβαίωσε πως θα φροντίσει να βρεθεί λύση. Και πράγματι σε λίγες μέρες με ενημέρωσε ότι εστάλη στην Επιθεώρηση Πειραιά, Υπουργική Απόφαση, με την οποία παρείχεται το δικαίωμα στο Γυμνάσιο του Πόρου (παλιού τύπου), να εγγράφει όσους από τους μαθητές της ΣΜΥΝ είχαν τα προσόντα και να προσέλθουν στις εξετάσεις «ως κατ' οίκον διδαχθέντες». Ενημέρωσα αμέσως τους ενδιαφερομένους μαθητές, οι οποίοι με ενθουσιασμό και ικανοποίηση δέχτηκαν την είδηση, τους ζήτησα να προσκομίσουν τα προβλεπόμενα δικαιολογητικά και σε λίγες μέρες, παρουσιαζόμενοι ως «κηδεμόνας» 48 μαθητών, που ενεγράφησαν σε διάφορες τάξεις του Γυμνασίου Πόρου. Τους δόθηκαν βιβλία, τους επέστησα την προσοχή, ότι αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προετοιμαστούν μόνοι τους, χωρίς να παραβιάσουν ούτε στο ελάχιστο τις υπηρεσιακές τους υποχρεώσεις, ότι εξετάσεις θα έδιναν στην περίοδο των θερινών διακοπών τους, ενώ παράλληλα παρακάλεσα κάποιους καθηγητές, που υπηρετούσαν τη θητεία τους διδάσκοντας στη Σχολή, να συμπαρασταθούν στην προετοιμασία τους κάτι που δέχτηκαν προθυμότητα. Παρακολουθώντας όλες αυτές τις κινήσεις οι ενδιαφερόμενοι μαθητές και γνωρίζοντας ποιός κινούσε τα νήματα, φρόντιζαν με κάθε τρόπο να μου εκφράζουν την ευγνωμοσύνη τους και να δικαιώσουν τις προσπάθειές μου, με αποτέλεσμα, στις εξετάσεις του Ιουνίου, να προαχθούν όλοι και μάλιστα κάποιοι έλαβαν βαθμολογία ανώτερη αυτής των κανονικών μαθητών του Γυμνασίου. Κι όπως είχα υποχρέωση, έσπευσα να ενημερώσω το Διοικητή, όμως η απάντηση, που έλαβα ήταν και πάλι απογοητευτική. Μου είπε πως χαιρέται για το αποτέλεσμα, αλλά το θέμα τον αφήνει αδιάφορο και για όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα την ευθύνη την έχω εγώ. Συνέβη όμως το εξής απρόοπτο. Σε λίγες μέρες έφθασε στον Πόρο ο Ναύαρχος Διοικητής Ναυτικής Εκπαιδεύσεως, για την τελετή αποφοίτησης. Και κατά την επιθεώρηση, ρώτησε κάποιο μαθητή τι γραμματικές γνώσεις έχει κι κείνος του απάντησε ότι μόλις είχε τελειώσει την Δ' Τάξη του (εξαταξίου) Γυμνασίου του Πόρου και θα εγγραφεί στην Ε'. Κι ο Ναύαρχος, ρώτησε αν φοιτά σε νυχτερινό Γυμνάσιο, οπότε, ο Διοικητής, που ως εκείνη τη στιγμή είχε εκδηλώσει αρνητικές διαθέσεις για το θέμα, βλέποντας το ενδιαφέρον του Ναυάρχου, θέλοντας και μη, παρενέβη στη συζήτηση και άρχισε να επαναλαμβάνει όσα εγώ χρησιμοποίησα για να τον πείσω να συγκατατεθεί στην πρότασή μου. Και κατέληξε λέγοντας ότι «καταφέραμε να αποσπάσουμε την έγκριση από το Υπουργείο Παιδείας και ήδη φοιτούν 48 μαθητές, όμως περιμένω τα ε-

πίσημα αποτελέσματα από το Γυμνάσιο για να σας ενημερώσω». Και μετά απ' αυτά εμφανώς ικανοποιημένος ο Ναύαρχος συνεχάρη δημόσια το Διοικητή και προέτρεψε και τους λοιπούς μαθητές να μιμηθούν το παράδειγμα των συναδέλφων τους. Σημειωτέον ότι στη συζήτηση παρευρισκόμουν και εγώ και μάλιστα πλάι στον Διοικητή, ο οποίος αγνόησε παντελώς την παρουσία μου και αποσιώπησε παντελώς τον δικό μου ρόλο.

Ένας λοιπόν από αυτούς τους μαθητές ήταν και ο Εισαγγελέας, ο οποίος όπως μου είπε τελείωσε το Γυμνάσιο, πήρε πτυχίο Νομικής, παραιτήθηκε από το Ναυτικό και σταδιοδρόμησε στον Εισαγγελικό Κλάδο. Με ιδιαίτερη ικανοποίηση έμαθα τότε πως και πολλά άλλα παιδιά εκείνης της περιόδου, τελείωσαν ανώτατες σχολές και είχαν αναδειχθεί σε επιτυχημένους επιστήμονες και επιχειρηματίες. Ένωσα τότε την πιο μεγάλη ικανοποίηση της ζωής μου, ιδιαίτερα μάλιστα, όταν μετά από λίγες μέρες άρχισα να δέχομαι τηλεφωνήματα ευχαριστιών και ευγνωμοσύνης και από άλλους μαθητές της ίδιας κατηγορίας, που είχαν πάρει τον αριθμό τηλεφώνου από τον Εισαγγελέα.

ΧΡΥΣΟ ΒΡΑΧΙΟΛΙ !...

Αγόρασα κάποτε κάποια πράγματα από κατάσταση της Αθήνας και είπα στον υπάλληλο να τα συσκευάσει καλά γιατί θα τα στείλω στη Νίσυρο. Κι όταν ο καταστηματάρχης άκουσε για Νίσυρο, άφησε κάποιους πελάτες που εξυπηρετούσε, ήρθε κοντά και με ρώτησε αν είμαι από τη Νίσυρο κι αν γνωρίζω τον κ. Χαρτοφύλη. Κι όταν τον ρώτησα, πού τον ξέρει εκείνος τον κ. Χαρτοφύλη, μου απάντησε πως δεν τον γνωρίζει, όμως **η οικογένεια του καθημερινά τον αναφέρει και τον ευγνωμονεί, ο δε γιός του τον έχει κάμει εικόνα και τον προσκυνά, γιατί του φόρεσε ένα χρυσό βραχιόλι, του εξασφάλισε ένα λαμπρό μέλλον και σήμερα είναι ένας επιτυχημένος σεφ σε μεγάλο ξενοδοχείο.** Και όταν του συστήθηκα μέχρι το σταυρό του έκαμε, τόσο για τη σύμπτωση, όσο και για τη γνωριμία.

Είχε προσλάβει κάποτε το Π.Ν. 10 ναύτες μόνιμους, για να τους εκπαιδεύσει μαγείρους για τις ανάγκες της υπηρεσίας. Η αρχική σκέψη ήταν να τοποθετηθούν στο Στόλο και να εκπαιδευτούν κοντά στους μαγείρους των πλοίων, που οι περισσότεροι ήταν εμπειρικοί, με προϋπηρεσία στο εμπορικό ναυτικό. Εγώ όμως, που είχα την ευθύνη της εκπαίδευσης, διεφώνησα και πρότεινα, αντί για τα πλοία, να φοιτήσουν

σε μια ανεγνωρισμένη σχολή μαγείρων, να μάθουν σωστά τη μαγειρική κι ύστερα να μπορέσει η Υπηρεσία να τους χρησιμοποιήσει για τις διάφορες ανάγκες της. Η υπόθεση έφτασε στο Ναύαρχο, ο οποίος συμφώνησε μαζί μου και μού ανέθεσε να χειριστώ το θέμα, να μάθω το κόστος, για να ληφθεί η οριστική απόφαση. Αμέσως επικοινωνήσα με τον ΕΟΤ και ζήτησα αν μπορούν να εκπαιδευτούν στη δική του Σχολή μαγείρων, κάπου στη Σαρωνίδα. Και το αίτημα έγινε πρόθυμα δεκτό και μάλιστα αδαπάνως για το Π.Ν. Έτσι φοίτησαν κανονικά όλη την προβλεπόμενη περίοδο, πήραν ανεγνωρισμένο πτυχίο και μ' αυτό στο χέρι ήρθαν όλοι να με ευχαριστήσουν, πριν φύγουν για τις υπηρεσίες τους. Χρησιμοποιήθηκαν αρκετά από το Ναυτικό, ενώ παράλληλα τις ελεύθερες ώρες τους, όλοι δούλευαν σε μεγάλα εστιατόρια και ξενοδοχεία. Στη διάρκεια της φοίτησης είχα ορίσει επικεφαλής της ομάδας και σύνδεσμο με την Υπηρεσία τον γιο του προαναφερθέντος καταστηματούχου κι έτσι είχα στενότερη σχέση μαζί του. Και όπως μου είπε τότε ο πατέρας του, όλη η δεκάδα, είχαν συμπληρώσει τις υποχρεώσεις τους στο Π.Ν. απολύθηκαν και όλοι είχαν προσληφθεί, ως αρχιμάγειροι, σε ξενοδοχεία και μεγάλα εστιατόρια.

ΤΟ ΑΙΜΑ ΠΟΥ ΕΣΩΣΕ ΖΩΕΣ

Μπορεί σήμερα η περίπτωση να διαβάζεται σαν γεγονός ρουτίνας, χωρίς ούτε στο ελάχιστο να μπορεί να αποδώσει την αγωνία, την απόγνωση, τον πανικό, το δράμα που παιζόταν σε ένα επαρχιακό μαιευτήριο.

Στο ιδιωτικό μαιευτήριο του Πόρου, είχε μεταφερθεί ένα πρωί κάποια παρεπιδημούσα έγκυος, με ακατάσχετη αιμορραγία, η οποία παρά τις προσπάθειες του γιατρού, ήταν αδύνατο να σταματήσει. Η κατάσταση εγκυμονούσε σοβαρό κίνδυνο, τόσο για την έγκυο, όσο και για το έμβρυο. Υπήρχε απόλυτη ανάγκη για μετάγγιση αίματος, όμως στο νησί δεν υπήρχε τράπεζα, ενώ ο θεσμός της αιμοδοσίας αντιμετωπιζόταν ακόμα με δισταγμό. Μόλις πληροφορηθήκαμε την περίπτωση, πήρα τη σύζυγό μου και πήγαμε στο ιατρείο, όπου βρίσκονταν και άλλοι γιατροί του νησιού, όμως ανήμποροι να δράσουν. Ενημέρωσα το μαιευτήρα ότι τόσο εγώ όσο και η γυναίκα μου ήμασταν αιμοδοτές εθελοντές και ήμασταν πρόθυμοι να βοηθήσουμε την κατάσταση.

Ο γιατρός είδε την προσφορά μας ως δώρον εξ ουρανού. Και επειδή δεν υπήρχε χρόνος για χάσιμο, πήρε αίμα και από τους δυο και άρ-

χισε αμέσως τη μετάγγιση, ενώ με αναπτερωμένο τώρα το ηθικό επιβίβασε την ασθενή στο πλοίο, που έφευγε για Πειραιά μπήκε και ο ίδιος, με τη δεύτερη φιάλη αίματος, ενώ ζήτησε να υπάρχει στον Πειραιά ασθενοφόρο, για να την μεταφέρει στο μαιευτήριο, «Αλεξάνδρα». Όπως μας είτε μετά, στη μέση της διαδρομής τελείωσε η μια φιάλη και χρειάστηκε να τοποθετήσει τη δεύτερη, η οποία κράτησε ως το λιμάνι του Πειραιά. Εκεί όμως ανέμενε το ασθενοφόρο με αίμα, και έγινε νέα μετάγγιση, που κράτησε μέχρις ότου η ασθενής έφτιασε στο Νοσοκομείο. Εκεί περίμενε έτοιμη η ομάδα, με επικεφαλής τον καθηγητή, μπήκε η ασθενής στο χειρουργείο και μετά από πολλή προσπάθεια, όλα πήγαν καλά. Και ο καθηγητής συνεχάρη το μαιευτήρα, για τις ενέργειές του, σημειώνοντας πως η ασθενής σώθηκε χάρη στην έγκαιρη μετάγγιση του δικού μας αίματος στον Πόρο.

ΠΑΡΑΤΥΠΙΑ - ΟΧΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ

Ήταν η περίοδος κατάθεσης δικαιολογητικών, για κατάταξη μαθητών στη Σχολή. Και κάποια μέρα συνάντησα ένα γεροντάκι ηλιοκαμένο, κουρασμένο, με όψη ρυτιδωμένη, άνθρωπο γενικά του μόχθου, να φεύγει από τη Σχολή δακρυσομένος. Τον ρώτησα τι του συμβαίνει και μου διηγήθηκε την ιστορία του. Δούλευε εργάτης σε κτήματα σε χωριό της Τροιζηνίας, είχε μια κόρη την οποία πάντρευε με κάποιο νέο συγχωριανό του, εργάτη κι αυτόν και έκαμαν 6 παιδιά. Όμως δε μπορούσαν να τα αναθρέψουν γι' αυτό έφυγε ο πατέρας στη Γερμανία για να εργαστεί και μετά να πάρει και την οικογένεια. Όμως είχαν περάσει έξι χρόνια και ούτε γράμμα δεν είχε στείλει. Και ήρθε τώρα να καταθέσει τα χαρτιά του εγγονού του για να καταταγεί στη Σχολή, αλλά ο αρμόδιος συνάδελφος, δεν τα δεχόταν, γιατί, κατά τον Νόμο, έπρεπε να συνοδεύονται από έγγραφη συγκατάθεση και του πατέρα, αφού βρισκόταν εν ζωή. Και όπως μου είπε ο συνάδελφος, και αν τα δεχόταν, θα τα απέρριπτε η Επιτροπή ελέγχου των δικαιολογητικών, που συνεκροτείτο από το ΓΕΝ. Τότε κράτησα εγώ τα χαρτιά, ζήτησα και από τον Πρόεδρο της Κοινότητας να βεβαιώσει εγγράφως, αυτά που μου είχε δηλώσει ο παππούς, ως προς τη συμπεριφορά του πατέρα και πήγα κατ' ευθείαν στην Επιτροπή, η οποία στην αρχή ήταν αρνητική, επιμένοντας να τηρηθεί ο Νόμος. Τους εξήγησα ότι το θέμα, πέρα από τη νομική έχει και κοινωνική διάσταση. Και ότι το Ναυτικό διακρίνεται για την ευαισθησία του σε κοινωνικά θέματα. Διεξήχθη μεγάλη συζή-

τηση και στο τέλος ο Πρόεδρος συμφώνησε, κράτησε τα δικαιολογητικά και ο ενδιαφερόμενος κατετάγη στη Σχολή.

Όταν τελείωσε και τοποθετήθηκε σε πλοίο του Στόλου, νοίκιασε διαμέρισμα στον Πειραιά, μετέφερε εκεί την μητέρα με τα άλλα παιδιά, έπιασαν όλοι δουλειά κι έτσι η οικογένεια βρήκε το δρόμο της. Όσο για τον παππού, παρά τα χρόνια που είχαν περάσει, με επισκέφτηκε ένα πρωί στο γραφείο και πήγε να μου... φιλήσει το χέρι, ενώ με δάκρυα στα μάτια με ευχαρίστησε, δηλώνοντας πως τώρα θα πεθάνει ήσυχος, γιατί τόσο η κόρη, όσο και τα εγγόνια του έχουν χαράξει μια καλή πορεία στη ζωή τους.

ΒΟΗΘΕΙΑ, ΠΝΙΓΟΜΑΣΤΕ !...

Αυγουστιάτικο απόγευμα Κυριακής. Οι μαθητές απουσίαζαν σε εκπαιδευτικό ταξίδι κι εγώ εκτελούσα χρέη Αξιωματικού Υπηρεσίας στη Σχολή. Και ξαφνικά, ένα δυνατό αεράκι, που φυσούσε από ενωρίς, κατά το απογευματάκι δυνάμωσε και έφερε μια ραγδαία βροχή, ασυνήθιστη για την εποχή. Κι ενώ περίμενα να κοπάσει, κτύπησε το τηλέφωνο και από την άλλη άκρη ακούστηκε μια υπόκοφη, τρομαγμένη φωνή «Βοήθεια πνιγόμαστε...». Ήταν από την κατασκήνωση του Υπουργείου Πρόνοιας, που λειτουργούσε στην απέναντι ακτή της Τροιζηνίας και την περίοδο εκείνη φιλοξενούσε κορίτσια, σχολικής ηλικίας των Ταχυδρομικών Υπαλλήλων. Αμέσως έστειλα τον βοηθό μου με την πετρελαιάκατο της Υπηρεσίας και όταν έφτασε μου τηλεφώνησε πως η κατάσταση ήταν τραγική.

Ο αέρας είχε ισοπεδώσει όλες τις σκηνές, ο χώρος είχε μεταβληθεί σε λίμνη, στην οποία έπλεαν οι βαλίτσες και οι τσάντες με τα ρούχα των τροφίμων, τα κορίτσια μουσκεμένα και φοβισμένα είχαν κουρνιαξει κάτω από τα δένδρα και έκλαιγαν, τα ηγετικά στελέχη απουσίαζαν στον Πόρο λόγω Κυριακής, και η Αρχηγός υπηρεσίας είχε πάθει νευρικό κλονισμό και έκλαιγε, αδύναμη να αντιδράσει. Του έδωσα εντολή να επιβιάσει στην πετρελαιάκατο όλα τα κορίτσια και να τα μεταφέρει στη Σχολή για φιλοξενία. Το θέμα όμως χρειαζόταν ειδικό χειρισμό, γιατί επρόκειτο για κορίτσια, γι' αυτό κάλεσα στην υπηρεσία κάποιες υπαλλήλους, που ασχολούνταν με τη λειτουργία των πλυντηρίων, έδωσα εντολή να ανάψουν τα καλοριφέρ στους κοιτώνες των μαθητών και όταν έφτασαν τα κορίτσια οδηγήθηκαν εκεί και παραδόθηκαν στις κυρίες, που τις ανέμεναν, τις έγδυσαν, τις σκέπασαν με κουβέρτες και

άπλωσαν τα ρούχα για στέγνωμα στα καλοριφέρ, ενώ η επικεφαλής μεταφέρθηκε στο θεραπευτήριο, για παροχή πρώτων βοηθειών. Όταν σε λίγο σταμάτησε η βροχή, είχαν εν τω μεταξύ στεγνώσει και τα ρούχα και ντύθηκαν τα κορίτσια, τότε εμφανίστηκαν και τα ηγετικά στελέχη, που ως τότε, λόγω βροχής είχαν αποκλειστεί στην πόλη.

Τις φιλοξενήσαμε και εκείνες, τους είπα να ενημερώσουν τους προϊσταμένους τους στην Αθήνα, παραθέσαμε δείπνο για όλες και το βράδυ διανυκτέρευσαν στη Σχολή. Για την πρωτοβουλία μου αυτή είχα ενημερώσει το Διοικητή της Σχολής, που βρισκόταν στην Αθήνα, ο οποίος όμως έδειξε ότι δε συμφωνούσε. Και όταν την επομένη επέστρεψε στη Σχολή και πήγα να τον ενημερώσω, μου δήλωσε πως κακώς αναμίχτηκα στην υπόθεση και ότι έπρεπε να αναλογιστώ τις συνέπειες αν συνέβαινε ατύχημα κατά τη μεταφορά. Του απάντησα ότι θεώρησα απάνθρωπο και εγκληματικό να αδιαφορήσω απέναντι σε μια τέτοια κατάσταση, άλλωστε ακολούθησα την παράδοση του Ναυτικού σε κοινωνική προσφορά, θέτοντας του το ερώτημα, τι θα απαντούσαμε αν ο Τύπος δημοσίευε πως ζητήθηκε η βοήθεια του Ναυτικού κι εκείνο αρνήθηκε. Στο μεταξύ με το ίδιο πλοίο είχαν έρθει οι παράγοντες της Κατασκήνωσης αλλά και πολλοί γονείς των κοριτσιών, οι οποίοι έσπευσαν να ευχαριστήσουν το Διοικητή για την φροντίδα προς τα παιδιά τους, μάλιστα κάποιες μανάδες του φιλούσαν το χέρι, κι εκείνος τότε απαντούσε με τα δικά μου λόγια, επικαλούμενος λόγους αλληλεγγύης και ανθρωπιάς, που εκ παραδόσεως διακρίνουν το Πολεμικό Ναυτικό. Και η αναγνώριση αυτής της «προσφοράς» του Διοικητή ολοκληρώθηκε με ένα Σήμα, που έφτασε με το οποίο ο Αρχηγός ΓΕΝ εξέφραζε συγχαρητήρια προς το Διοικητή γιατί «με ευαισθησία και πατρική στοργή και ως συνεχιστής της παράδοσης του Ναυτικού, αντιμετώπισε ένα σοβαρό κοινωνικό θέμα, προστάτεψε ομάδα παιδιών από τον κίνδυνο, που διέτρεχαν και έγινε πρόξενος ευμενών σχολίων για το Π.Ν.». Και εγώ, ως ο πραγματικός χειριστής του θέματος, έμεινα με την παρατήρηση, ότι... **κακώς ενήργησα.**

ΛΩΣΕ ΘΑΡΡΟΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΙΑΤΗ

Νισύριος, κάτοικος Ρόδου ήταν ο φίλος μας κι όταν επρόκειτο να καταταγεί στο Ναυτικό, πήραν φωτιά τα τηλέφωνα. «Να μην πάει το παιδί σε καράβι γιατί ζαλιζεται», «να μην έχει κρεβάτι κοντά στο παράθυρο», «να μην κάμνει νυχτερινές βάρδιες», ακόμα και «να μην πά-

ρει όπλο», το μόνο που δε ζήτησαν, ήταν να τοποθετηθεί στο σπίτι του. Όταν κατετάγη, όλοι της σειράς του πήραν ειδικότητες καραβίσιες, εκείνος, για να μη τοποθετηθεί σε καράβι, έλαβε την ειδικότητα οδηγού αυτοκινήτου και επειδή συνέπεσε τότε να απολύεται ο οδηγός του Αρχηγού ΓΕΝ, τοποθετήθηκε ως αντικαταστάτης του. Πριν αναλάβει υπηρεσία του συνέστησα τη σοβαρότητα της αποστολής, την οποία θα ανέλαμβανε, του συνέστησα αυστηρή εχεμύθεια, σχολαστική συνέπεια κλπ. Ήταν παιδί μορφωμένο, ευπαρουσίαστο, μιλούσε ξένες γλώσσες κι έτσι όταν ανέλαβε καθήκοντα, όλα πήγαιναν καλά και ο Αρχηγός ήταν ευχαριστημένος. Φαίνεται όμως πως γρήγορα πήρε θάρρος κι άρχισε να εκμεταλλεύεται κάποιες καταστάσεις. Κάποτε μετέφερε τον Αρχηγό σε κάποια επίσημη εκδήλωση και η εντολή ήταν να περιμένει για να τον επαναφέρει στο γραφείο. Εκείνος όμως θεώρησε καλό να πάρει τη μερσεντές, να συναντήσει την κοπέλα του και να πάνε για καφέ. Με αποτέλεσμα να τελειώσει η εκδήλωση, να φύγουν όλοι οι επίσημοι και να μείνει ο Αρχηγός ΓΕΝ στο πεζοδρόμιο με σπαθιά και παράσημα, περιμένοντας τον οδηγό του. Κάλεσε βέβαια άλλο μέσον και τον μετέφερε, όταν όμως έφτασε στο γραφείο, άστραψε και βρόντηξε, ενώ κάποιο κομμάτι της...μπόρας πήρε κι εμένα. Εκτός από την αυστηρή ποινή, διέταξε ο οδηγός να μετατεθεί αμέσως στην Κρήτη. Έτσι και έγινε. Έφυγε, όμως εμένα απέφυγε επιμελώς να με συναντήσει. Και δεν έφτανε αυτό, αλλά όταν μετά από λίγο καιρό, συναντηθήκαμε τυχαίως στη Ρόδο, σε κοινωνική εκδήλωση, δεν με...ήξερε και όταν κάποιος κοινός γνωστός, που δεν γνώριζε τα διατρεξάντα, ανέλαβε να μας συστήσει, εκείνος άπλωσε το χέρι, λέγοντάς μου «χαίρω πολύ»!...

ΚΑΙ Η ΑΧΑΡΙΣΤΙΑ ΣΕ ΟΛΟ ΤΗΣ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ

Μια Νισουριά μάνα ήταν αγανακτισμένη γιατί, όπως έλεγε, όλα τα Νισουράκια, που πήγαν στρατιώτες υπηρετούσαν τη θητεία τους στη Νίσυρο, μόνο το δικό της το παιδί βρέθηκε στην άκρη του κόσμου. Μια γειτόνισσα, που γνώριζε, φαίνεται, πως τα περισσότερα από αυτά τα Νισουράκια μού είχαν κτυπήσει την... πόρτα και εξυπηρετήθηκαν, της υπέδειξε να ζητήσει τη συνδρομή μου, όμως η απάντηση ήταν, «εδώ, ολόκληρος Ταξίαρχος (ο Διοικητής της Κω) δεν μπόρεσε να κάμει τίποτα κι ο Γιάννης θα με βοηθήσει»; Είδε κι απέιδε όμως και αναγκάστηκε να σηκώσει τα τηλέφωνα. Υπηρετούσα τότε στο ΓΕΝ και με το γραφείο τοποθετήσεων - μεταθέσεων του ΓΕΣ, διατηρούσα μια στενή

επαφή και αμοιβαία εξυπηρέτηση, σε ανάλογα θέματα. Εγώ τους ζητούσα μια εξυπηρέτηση κι εκείνοι μου έδιναν λίστα ολόκληρη, για δικά τους παιδιά, που υπηρετούσαν στο Ναυτικό. Όταν τους έθεσα το θέμα, μου είπαν ότι, υπήρχε δυσκολία, γιατί υπηρετούσε σε μονάδα παραμεθόριας περιοχής και έπρεπε να περάσουν έξι μήνες για να μπορέσει να μετακινηθεί. Υπήρχαν όμως κάποια παραθυράκια, στα οποία προσέτρεξαν και σε λίγες μέρες με ειδοποίησαν, ότι, βρήκαν ευκαιρία και σε ένα δεκαήμερο, ο στρατιώτης θα παρουσιαζόταν στη μονάδα της Νισύρου. Κι αμέσως έσπευσα να ειδοποιήσω τη μητέρα.

Όμως εκείνη, αντί για ευχαριστώ, μου απάντησε «δεν πειράζει, γιέ μου, αν δεν μπορείς, όμως μη με περιπαίζεις». Πράγματι σε δυβδομάδες ο στρατιώτης παρουσιάστηκε με μετάθεση στη Νίσυρο. Κι όταν η ίδια γειτόνισσα της είπε, ότι έκαμε καλά που μου τηλεφώνησε, εκείνη απάντησε «σιγά και τί έκαμε; Ο γιος μου ήρτεν εδώ, γιατί ο Παπανδρέου έβγαλε διαταγή, όλοι οι στρατιώτες να υπηρετούν κοντά στα σπίτια τους». Εννοείται ότι όχι μόνο δε με ευχαρίστησε, αλλά και όταν το επόμενο καλοκαίρι πήγα στη Νίσυρο, επειδή τυχαία συναντηθήκαμε πρόσωπο με πρόσωπο στο δρόμο, υποχρεώθηκε σε ένα απλό καλωσόρισμα!...

ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΜΙΑΣ ΑΔΙΚΙΑΣ

Όταν υπηρετούσα τη στρατιωτική μου θητεία στο Γουδί, κάποιο βράδυ έφτασε στο Κέντρο ομάδα με νέους στρατιώτες, μεταξύ των οποίων και ένας από τη Νίσυρο, πολύ γνωστός και οικείος. Τον υποδέχτηκα, τον εξυπηρέτησα, απαλλάσσοντάς τον από ασκήσεις και αργαρείες και σε κάποια συζήτηση, μου είπε πως είχαν ετοιμαστεί, για να μεταναστεύσει στο εξωτερικό, αλλά βρήκαν, όπως του είπαν, κάποιο πρόβλημα στα χαρτιά του γι' αυτό τον γύρισαν πίσω. Όταν λοιπόν έφτασαν και σ' εμένα τα πληροφοριακά του έγγραφα, τότε είδα ποιο ήταν το πρόβλημα.

Οι αρμόδιες αστυνομικές αρχές τον είχαν χαρακτηρίσει «επικίνδυνο κομμουνιστή», με το αιτιολογικό ότι, ο αδελφός του που, στη διάρκεια του πολέμου, υπηρετούσε εθελοντής στις Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Αλεξάνδρεια, είχε εμπλακεί στο στρατιωτικό κίνημα που οργάνωσε ελληνικός κομμουνιστικός δάκτυλος, γι αυτό και συνελήφθη και φυλακίστηκε. Όμως η έκθεση που συνόδευε το χαρακτηρισμό, έγραφε πως ο ίδιος δεν έχει απασχολήσει την υπηρεσία και ότι είναι νο-

μοταγής. Γνώριζα την υπόθεση και ήξερα πρόσωπα και καταστάσεις κι ακόμα ότι ο ίδιος δεν είχε καμιά απολύτως, σχέση με τον εξ υιοθεσίας αδελφόν του. Γι' αυτό θεώρησα χρέος μου να ενημερώσω τον Διοικητή. Του εξήγησα την κατάσταση, του έδειξα την έκθεση της χωροφυλακής, ότι είναι νομοταγής κλπ, τον ενημέρωσα ότι και στην Υπηρεσία μας είναι υποδειγματικός και του πρότεινα να προβούμε στις προβλεπόμενες ενέργειες για τον αποχαρακτηρισμό του, ώστε να μπορέσει να μεταναστεύσει.

Ο Διοικητής, που πείστηκε με τα λεγόμενά μου, επικοινωνήσε με κάποιες αρμόδιες Υπηρεσίες και την επομένη με κάλεσε και μου είπε να συντάξω τα απαιτούμενα έγγραφα για τον αποχαρακτηρισμό του. Έτσι μετά από εύλογο χρόνο μας ήρθε η απόφαση αποχαρακτηρισμού. Τον κάλεσα αμέσως, τον ενημέρωσα, του έδωσα αντίγραφο της απόφασης, λέγοντάς του, πως αυτή θα είναι το κλειδί για να φύγει στο εξωτερικό. Τελείωσε την εκπαίδευσή του και έφυγε στη μονάδα του, αργότερα απολύθηκα κι εγώ και χαθήκαμε. Μετά όμως από κάποιο διάστημα, με πήρε τηλέφωνο από τον Πειραιά, για να με ευχαριστήσει και να με αποχαρετήσει γιατί την επομένη, χωρίς κανένα εμπόδιο, θα έφευγε μετανάστης στο εξωτερικό.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΝΘΕΤΟ

1. ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΜΟΥ ΣΤΟ Π.Ν.

10 Ιανουαρίου 1958.
Ημέρα κατάταξης στο Π.Ν.

Στη Σχολή Ναυτοπαιδών στον Πόρο

Σε ανάμνηση επετείου 50 χρόνων
τάξης 1975 ΣΔΥΝ ΑΓΜ 65... 26 - 10 - 2025

Η Σχολή Ναυτοπαιδών στον Πόρο

Η Διοίκηση και το Εκπαιδευτικό Προσωπικό

Οι Ναυτόπαιδες

2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΠΛΟΕΣ

Βάρδια στη γέφυρα
του πολεμικού πλοίου

Διάπλους διώρυγας Κορίνθου

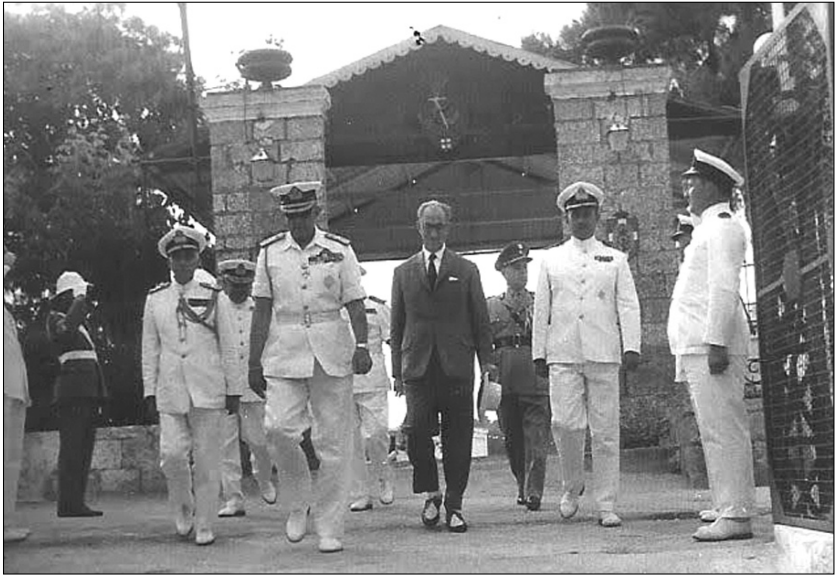

**Εκπαίδευση
Ναυτοπαιδών
στο πλοίο**

Αγηματάρχης σε παρέλαση στο λιμάνι

3. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ο βασιλεύς Παύλος προσέρχεται στον χώρο των επιδείξεων

Ο βασιλεύς παρακολουθεί τις επιδείξεις

Γυμναστικές επιδείξεις στο γήπεδο της Σχολής

Με τον βασιλέα Κωνσταντίνο. Απονομή επαίνων στους νικητές

4. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΣΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΣΤΟ ΚΑΤΑΣΤΡΩΜΑ ΤΟΥ Θ/Κ «ΑΒΕΡΩΦ»

Ο βασιλεύς χαιρετά τους βετεράνους

Ο βασιλεύς και ο διάδοχος στις εκδηλώσεις

5. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ

Λειτουργία στο Θ/Κ «ΑΒΕΡΩΦ»

Περιφορά εικόνας του Αγίου Νικολάου στο Κ.Ε. Πόρος

Μεγάλη Παρασκευή στο Κ.Ε. Πόρος

Εκπαιδευτικό ταξίδι. Θεία Λειτουργία εν πλω.

**Πάσχα στο Κ.Ε. ΠΑΛΑΣΚΑΣ. Αριστερά ο ΠτΔ Χρ. Σαρτζετάκης.
Δεξιά η μητέρα μου.**

6. ΑΠΟΔΟΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

*Έτσι παραλαμβάναμε
τους σπουδαστές...*

*...κι έτσι τους παραδίδαμε
στο Πολεμικό Ναυτικό!!*

Στο γραφείο, ως Προϊστάμενος Γραμματείας

7. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ

Πλωτάρχης

Πλοίαρχος

Αρχιπλοίαρχος

8. ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο

Αριστείο τιμής
από τον Δήμο Νισύρου

Από τον Πολιτιστικό Οργανισμό Δήμου Αθηναίων

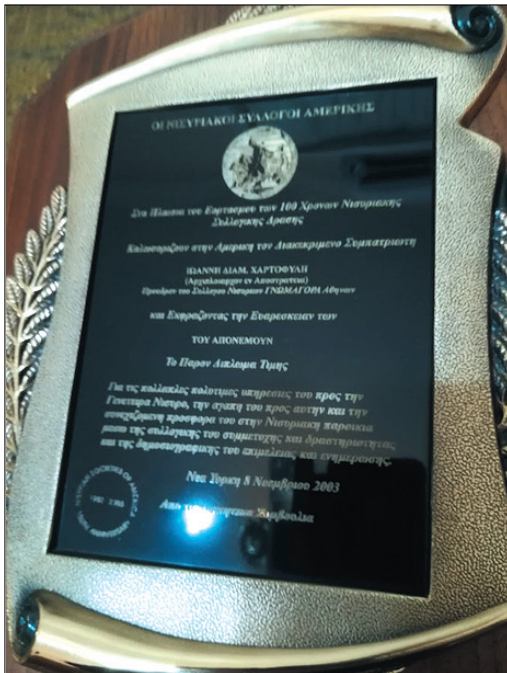

Από την ενορία του Αγίου Γεωργίου Ψυχικού

Από την Ένωση Συντακτών
 Ημερησίων Εφημερίδων
 Πελοποννήσου,
 Ηπείρου και Νήσων

Από τον Νισυριακό
Σύλλογο Αμερικής

Από την Εταιρεία Νισυριακών Μελετών

